

ภาษาในวรรณกรรมของพระเถียรคี

ภาษาเป็นสิ่งที่แสดงความงดงามของวรรณกรรมและเป็นสื่อสำคัญในการแสดงความคิด วรรณกรรมร้อยกรองนั้นมีภาษาพิเศษสำหรับใช้แต่ง ผู้แต่งมีลีลาใช้ถ้อยคำพิเศษซึ่งอาจไม่ใช้ในชีวิตประจำวัน มีวิธีเรียบเรียงเป็นพิเศษตามกำหนดกณฑ์แต่ละกวี นับเป็นการสื่อสารที่พิเศษอย่างหนึ่ง นอกจากนี้ยังประกอบด้วยทิวไรที่ให้อารมณ์ความรู้สึกและความคิด

วรรณกรรมของพระเถียรคีเป็นเรื่องเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ซึ่งเป็นที่เคารพของคนไทยทั้งปวง ภาษาที่ใช้แต่งวรรณกรรมของพระเถียรคีจึงประณีต พิจารณาได้ดังนี้

การใช้คำ

1. คำที่ใช้เรียกพระมหากษัตริย์

ธรรมเนียมไทยแต่เดิมมาไม่นิยมอ่านพระนามของพระมหากษัตริย์หรือเจ้านายชั้นสูงตรง ๆ เพราะเกรงว่าเป็นการไม่เคารพ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระบรมราชโองการว่า

การที่ผู้ใดจะออกพระนามเดิมจริง ๆ ก็เป็นการไม่เคารพ เช่นกับจะออกพระนามกรมหลวงจักรเจษฎาว่า สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้าดา เช่นนั้นก็เป็นการทำสูง จึงเรียกเสียด่า สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงจักรเจษฎาตามชื่อเจ้ากรมซึ่งเป็นหัวหน้าชาวไทยของท่าน ส่วนพระองค์เจ้าเด้า ตามอย่างเก่า ๆ เขายังเรียกพระองค์เจ้ากรมหมื่นนั้น พระองค์เจ้ากรมหมื่น . . . เจ้าฟ้ากรมหลวงโยธาทิพย์ เจ้าฟ้ากรมหลวงโยธาเทพ ก็เห็นโคตรงว่า พระนารายณ์คงไม่ไต่ค้งพระชนิษฐาให้ชื่อโยธาทิพย์องค์หนึ่ง และพระราชนุศิวให้ชื่อโยธาเทพซึ่ง

เป็นชื่อทหารผู้ชายเช่นนั้น เห็นชัดว่าเป็นชื่อสำหรับเจ้ากรมเท่านั้น¹

เมื่อจำเป็นต้องเอ่ยถึงพระมหากษัตริย์ก็นิยมเรียกพระนามสมมุติหรือพระสมัญญานามเช่นสมัชชยุชยา พระมหากษัตริย์พระองค์ที่ถูเรียกว่า "พระเจ้าเสือ" พระองค์ที่ทรงพระผนวชน้อยเรียกว่า "ขุนหลวงหาวิท" ตามธรรมเนียมอย่างกรุงเก่าใช้คำว่าแผ่นดินแทนการเรียกองค์พระมหากษัตริย์ เช่นจกทนายเหตุกรมหลวงนรินทร์ เทวีเรียกสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีว่าแผ่นดินคันแสะกล่าวถึงสมเด็จพระเจ้าเอกทัศว่าที่นั่งสุริยามรินทร์² ในชั้นกรุงรัตนโกสินทร์ เปลี่ยนเรียกสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีว่าแผ่นดินเดิม ประชาชนพากันเรียกพระมหากษัตริย์รัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ว่าแผ่นดินคัน เรียกพระมหากษัตริย์รัชกาลที่ 3 ว่าแผ่นดินกลาง พอถึงรัชกาลที่ 3 พระองค์มีพระราชประสงค์จะไม่ให้ประชาชนเรียกพระองค์ว่าแผ่นดินปลายจึงทรงสร้างพระพุทธรูปสองพระองค์รัชกาลที่ 1 และ 2 ไว้ในอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ถวายนามว่าพระพุทธรูปสองพระองค์รัชกาลที่ 1 และ 2 พระพุทธรูปเศียรสามตามลำดับ³ (ต่อมาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเปลี่ยนสร้อยนามเป็น "นภาศัย") พระมหากษัตริย์ทุกพระองค์นั้นไม่มีผู้เรียกพระนามจริงว่ามงกุฎ พุทาดงกรมภ์ วชิราวุธ ฯลฯ เพราะเมื่อเป็นพระมหากษัตริย์จะต้องทรงเข้าพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ใ้ทรงรับพระปรมาภิไธยตามพระสุพรรณบัฏ เป็นพระบาท

¹ กรมหลวงนรินทร์ เทวี, จกทนายเหตุความทรงจำของกรมหลวงนรินทร์ เทวี (พ.ศ. 2310-2381) และพระราชวิจารณ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์การพิมพ์, 2526), หน้า 246-247.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 2.

³ เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 3 (พระนคร. องค์การค้าของคุรุสภา, 2504), 2: 138-139.

สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ถ้าเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์ปัจจุบันโดยทั่วไปไม่นิยมเอ่ยพระปรมาภิไธย คงใช้ว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวหรือพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน พระมหากษัตริย์ที่สวรรคตแล้วแต่ยังไม่ได้ถวายพระเพลิงเรียกว่าสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในพระบรมโกศ ถ้าถวายพระเพลิงแล้วเรียกว่าพระพุทธรูปเจ้าหลวง สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาคำรงราชานุภาพมีพระอธิบายเรื่องการเรียกพระนามพระเจ้าแผ่นดินว่า ไทย พม่า มอญมีวิธีเรียกคล้ายคลึงกัน เช่น เมื่อมีพระชนม์อยู่ ข้าแผ่นดินเรียกว่าขุนหลวง เจ้าชีวิต พระเจ้าแผ่นดิน ฯลฯ เรียกตามชื่อเมืองที่ปกครอง ไทยมากเป็นชาวเมืองอื่นเรียกเป็นคั่นว่า พระเจ้ากรุงศรีอยุธยา พระเจ้าเชียงใหม่ พระเจ้าหงสาวดี เรียกพิเศษเป็นการเพิ่มพระเกียรติยศ เป็นคั่นว่า พระเจ้าช้างเผือก พระปิยมหาราช เรียกตามพระนามที่ถวายตั้งแก่คนราชวงศ์ว่า พระรามธิบดี พระมหาธรรมราชา พระบรมราชา ที่ 1, 2, 3 ตามลำดับ⁴

ในวรรณกรรมขอพระเกียรติก็เช่นกัน โดยทั่วไปไม่เรียกพระนามหรือพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์ตรง ๆ ยกเว้นเมื่อจำเป็นในบางแห่ง แต่จะมีคำจำนวนหนึ่งใช้หมายถึงพระมหากษัตริย์ คำเหล่านี้มีความหมายต่าง ๆ กัน บ้างถึงพระคุณสมบัติและหน้าที่ของพระมหากษัตริย์

1.1 คำเรียกที่แสดงหน้าที่

1.1.1 หน้าที่ในการรบ พระมหากษัตริย์ทรงเป็นนักรบหรือจอมทัพในเวทบ้านเมืองมีศึกสงครามและมีความจำเป็นต้องป้องกันประเทศ พระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้นำทางทหาร ปัจจุบันแม้พระมหากษัตริย์ไม่ต้องเสด็จนำทัพเอง

---

⁴ สมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ, "การเรียกพระนามพระเจ้าแผ่นดิน," เรื่องบัวเบญจพรรณและบันทึกกับสิ่งสมเด็จ ๆ กรมพระยาคำรงราชานุภาพ ประทานหม่อมราชวงศ์สุนทรชาติ สวัสดิภักดี (พระนคร. โรงพิมพ์ข่าวพาณิชย์, 2512), หน้า 34-35.

แต่ยังทรงดำรงตำแหน่งจอมทัพไทย⁵ ยังรักษาความหมายของคำว่า "กษัตริย์" ซึ่งแปลว่านักรบไว้ คำที่ปรากฏในวรรณกรรมของพระเกียรติซึ่งมีความหมายว่าพระมหากษัตริย์มีหน้าที่ในการรบคือ

กษัตริย์ กษัตริ์ กระษัตริ์ กระษัตริ์ตรา กษัตริย์ ชักติเยศ
 กระษัตริเยศ สมเด็จพระกษัตริยา มีความหมายว่า นักรบ
 เอกกษัตริ์ มีความหมายว่า นักรบผู้เป็นหนึ่ง
 จอมกษัตริย์ จอมกระษัตริย์ ปีนกษัตริย์ มีความหมายว่า ยอดแห่งนักรบ
 บรมชกัตริย์ บรมกษัตริย์ มหากษัตริย์ กษัตริ์ศวรราชบตี มีความหมาย
 ว่า นักรบผู้ยิ่งใหญ่
 จุมพล พระจอมทัพ มีความหมายว่า จอมทัพ นายทัพ

1.1.2 หน้าที่คุ้มครองแผ่นดิน พระมหากษัตริย์เป็นเจ้าของแผ่นดินและพระราชทานสิทธิในที่ดินนั้นให้ประชาชนทำกินและอยู่อาศัย เมื่อเป็นเจ้าของแผ่นดินพระมหากษัตริย์ทรงรับผิดชอบให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ ทรงดูแลให้เกิดความสุขในแผ่นดิน ในวรรณกรรมของพระเกียรติมีคำเรียกพระมหากษัตริย์ซึ่งแสดงหน้าที่คือแผ่นดินดังนี้

พระเจ้าห้า เจ้าพิภพสี่มา จอมชาติ เจ้าห้า เจ้าประเทศ จอม
 ธรณี จอมธรณิน จอมไทรท จอมภพ จอมห้า จอมโลด ไทธรณิศ ภูมิราช
 ภูบตี ภูบดินทร์ ภูเขศร์ ภูเบนทร์ ภูมิหวร มหิหวร มหิหรร มเหศวร มเหนทร
 มีความหมายว่า ผู้เป็นใหญ่ในแผ่นดิน

ภูษร ภูมี ภูษเรศ ภูวไนย ทรงพิภพ มเหนทร์ พระยานเจ้าภูษาชาร
 มีความหมายว่า ผู้ครองแผ่นดิน

ภูบาล ภูวบาล ภูมิบาล ปีนภูบาล มีความหมายว่า ผู้ดูแลรักษาแผ่นดิน
 ภูวนาด ภูวไนยถนาด จอมภูวนาด ปีนภูวนาด สมเด็จพระไตรภพนาด
 ภูวนาดเกล้าสาสด มีความหมายว่า ผู้เป็นที่พึ่งแห่งแผ่นดิน

ปิ่นเกล้าฯ ตรี ทวงคิดเกล้า กุณาธิก มีความหมายว่า ผู้เป็นเจ็ดในแผ่นดิน

1.1.3 หน้าที่ขุนคว ของคน ในระบอบศักดินาย่อม มีหน้าที่ดูแลคุ้มครองชีวิตคน ทรงวิชาความสงบไม่ให้เกิดแกวข้างในกันระหว่างพระบรมมหาราชวังกับ สี่นักระมหากษัตริย์มีพระราชอำนาจสั่งประหาร คนหรืออภัยโทษคนได้ เมื่อพระมหากษัตริย์ครองอยู่ใต้รัฐธรรมนูญ พระราชอำนาจในการสั่งประหาร ชีวิตและอภัยโทษโทษของมหกไปแต่อยู่ในรูปอำนาจศาล ในลระบวมกัไชยระบอบกษัตริย์ อย่างไรก็ความพระราชกมรถึงในการตุลนประษษณให้มีความลุนนั้นยังคงมีบางนตุกตวี่นี้ ในวรสกตรวมยลลระเศียร คิมี่ส่วนเวียงกษระมหากษัตริย์บ่งถึงหน้าที่ตวร มีก้อบระษษณตังนี้

จอมปราณ พระจอมขมม มีความหมายว่า เจ้าชีวิต

นฤบตี นฤบตีเทวี นฤเบนเทวี นฤเบนทรวา นฤเบนค นฤเบนทรวาธิมราช นเรศวร นเรศวร นรินทร นเรนทร นริศ นรชาติ นรินทรวาธิมราช จอมทรวา นราธิมทินทร มหานราสวามี สวามีนรินทร นนาราช นนาราช นนาราช จอมคน ขนศวร ประชาบดี พระขมาภิลลทร ปิ่นนิทร ปิ่นนารัฐ มีความหมายว่า ผู้เป็นใหญ่แห่งคน

นฤนาถ นรนาถ นฤเนนาถ มีความหมายว่า ผู้เป็นที่สิงแห่งระ

นฤบถ มีความหมายว่า ผู้ดูแลรักษารชน

นระยูนารถ มีความหมายว่า ผู้เป็นที่สิงแห่งภูาคี

1.1.4 หน้าที่ประมุขของกษัตริย์คน ในระบอบกษัตริย์ทรง เป็นหัวหน้าหรือผู้นำคนตังบวง จึงเป็นศูนย์กลางแห่งอำนาจในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ แม้ในการปกครองระบอบประชาธิปไตยก็ยังคงถือว่าระบอบกษัตริย์เป็นประมุขสูงสุด ไครจะละเมิดมิได้ และเป็นที่ยอมรับในฐานะประมุขแห่งรัฐ เป็นศูนย์รวมทางจิตใจ บรรดาพวกลยพระเศียรคิมี่ส่วนเวียงกษระมห กษัตริย์แลคงถึงฐานะผู้เป็นใหญ่กับผู้นำบวง มกกัน

เจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ปิ่นเกล้า ฯ ชินทินทร์
 บกิศวรร บคินทร์ บพิทร บทิวาธ องค์พระผู้มาชาติ สวามิศร์ สวามินทร์
 ปิ่นนายก ปิ่นเกล้า สมเด็จพระปิ่นเกล้า จอมเกษ จอมเผ่า จอมขุทา ขุหาธิราช
 ปิ่นปกเกล้า พระปิ่นแก้ว จอมราช อติศร อติศวรร อติสสร เอกอติศร
 เอกราช บรมอิศราเชษฐ ไทธิราช ไทไชเรศ ไทธิเบศร์ อิศรราช ราช
 ราชัน ราชิน ราชธิปติ อธิราช จอมอินทร์ จอมมฤต ปิ่นมฤต อิศเรศ
 องค์อิศเรศ พระราชาธิปติ บคินทร์สุริย์ ปิ่นบคินทร์สุริย์ มีความหมายว่า ผู้เป็น
 หัวหน้า ผู้เป็นใหญ่

มหาราช บรมราช จอมจักรพรรดิ มีความหมายว่า ผู้เป็นใหญ่อย่างยิ่ง
 จอมนารถ บรมนารถ สมเด็จพระบรมนารถ มีความหมายว่า ผู้เป็นใหญ่ขึ้นเป็น

ที่พึ่ง

จอมสยาม สยามเศร์ มีความหมายว่าผู้เป็นใหญ่ในสยาม

จอมไทย มีความหมายว่า ผู้เป็นใหญ่ในไทย

จอมโลก มีความหมายว่า ผู้เป็นใหญ่ในโลก

เสริศวรร มีความหมายว่า ผู้เป็นใหญ่ซึ่งกระทำใ้ความชอบ

มะหุคสะวินทร์ มีความหมายว่า เจ้าแห่งงานพระราชาธิชี (บรมราชาภิเษก)

1.1.5 หน้าที่รักษาและปฏิบัติธรรม สรรวมหากษัตริย์ควร เป็นผู้
 รักษาและปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนา และทรงมีหน้าที่คุ้มครองความยุติธรรมในแผ่นดิน
 คำที่มีความหมายว่าผู้มีธรรมนปรากฏเป็นคำเรียกของกษัตริย์ในวรรณกรรมขลวะ
 เกียรติทุกเรื่อง คำเหล่านี้ได้แก่

ขรรมิศร เจ้าทรงขรรมิ เจ้าจอมขรรมิ จอมขรรมิภรรยา ขรรมิราชา
สมเด็จพระบรมฤๅราช ภูษขรรมิภัก สมเด็จพระขรรมิภรรยา มีความหมายว่า ผู้เป็นใหญ่ซึ่งมี
ขรรมิ

ไททรงทศขรรมิ ไททรงทศขรรมิ มีความหมายว่า ผู้เป็นใหญ่ซึ่งมีขรรมิ ๑๐
ประการ

จอมขรรมิภักดา มีความหมายว่า ผู้เป็นที่พึ่งซึ่งมีขรรมิ

1.2 คำเรียกที่แสดงพระคุณสมบัติ พระมหากษัตริย์ในวรรณกรรมของพระ
เกียรติเป็นพระมหากษัตริย์ที่ค้ำพร้อม นอกจากมีบทพรรณนาพระคุณสมบัติโดยตรงแล้วยังมี
คำที่ใช่เรียกพระองค์ระบุนพระคุณสมบัติอยู่ในคำขวัญนี้

นเรนสูร มีความหมายว่า ผู้กล้าในหมู่คน

มหาวีรราช มเหศวรสุร มีความหมายว่า ผู้เป็นใหญ่ซึ่งกล้าหาญยิ่ง

พระสิทธิ์ มีความหมายว่า ผู้ส่งงานราวกับสิ่ง

ขัณฑ์ มีความหมายว่า ผู้ได้รับชัยชนะทุกสิ่ง

จอมปราชญ์ องค์อัจฉริยะ เจริษะราช มีความหมายว่า ผู้เป็นใหญ่ซึ่งฉลาด

พระธีราวตาร มีความหมายว่า พระอวตารผู้ฉลาด

องค์เอกทศรด มีความหมายว่า ผู้สามารถสู้กับคนได้ ๑๑ คน

ทรงศรี มีความหมายว่า ผู้มีความดีงาม

จอมเมธีอง มีความหมายว่า ผู้ส่งงาน

ทรงชัย มีความหมายว่า ผู้มีชัยชนะ

ทรงเดช มีความหมายว่า ผู้มีอำนาจ

ทรงศักดิ์ มีความหมายว่า ผู้มีฐานะสูง

ทรงฤทธิ มีความหมายว่า ผู้มีฤทธิ

ทรงธรรม มีความหมายว่า ผู้มีธรรม ผู้มีความดี
 บุญะวินท์ มีความหมายว่า ผู้มีบุญ
 พระบรมสิทธิ์ทรงเดช มีความหมายว่า ผู้มีอำนาจเต็ม
 ในหลวงสายน้ำ มีความหมายว่า ผู้ทำให้เกิดน้ำ

1.3 คำเรียกที่แสดงถึงพระราชทรัพย์ พระมหากษัตริย์ของทรงมีพระราชทรัพย์ นอกจากเป็นการ แสดงพระเกียรติยศแล้วยังแสดงให้เห็นว่าบ้านเมือง สมบูรณ์ มั่งคั่ง พระราชทรัพย์นี้รวมไปถึงพาหนะซึ่ง ใช้ในการ สงครามหรือสัตว์ซึ่งถือว่าเป็นประกอบพระเกียรติยศ ปรากฏในวรรณกรรมของพระเกียรติคือ

เจ้าช้าง มีความหมายว่า ผู้มีช้าง
 เจ้าช้างเผือก เจ้าเสวตรไวยรา มีความหมายว่า ผู้มีช้างเผือก
 เจ้าอหิวาฬี มีความหมายว่า ผู้มีม้า
 เจ้าพงรรม เจ้าทศทวยหุฬพล มีความหมายว่า ผู้มีทหาร
 เจ้าเนวี มีความหมายว่า ผู้มีกองเรือ

1.4 คำเรียกที่แสดงว่าเป็นตัวแทนสิ่งเคารพ คติของคนโบราณเกี่ยวกับ พระมหากษัตริย์แยกเป็น 2 คติ คติแรกคือพระมหากษัตริย์เป็นหัวหน้าครอบครัวใหญ่จึงมี ลักษณะเป็นนุชนัยบรมศา คติที่สองพระมหากษัตริย์ทรง เป็นผู้ปกครองที่มีอำนาจสูงสุดจึง ใ้รับยกย่องให้เป็นเสมือนเทพ มีใจนุชนัยบรมศา สมัยสุโขทัยเรา มีความนิยมความคติ แรก และเมื่อลัทธิเทวราชแพร่เข้ามาในสมัยอยุธยาเราก็รับคติที่สอง ถึงกระนั้นคำเรียก พระมหากษัตริย์ไม่ได้บ่งถึงคติดังกล่าวเลย ในสมัยอยุธยาเรามีคำเรียกพระมหากษัตริย์ ที่บ่งถึงสถานภาพการ เป็นหัวหน้าครอบครัว หรือในการปกครองระบอบประชาธิปไตยเรามี คำเรียกพระมหากษัตริย์บ่งถึงสถานภาพตามลัทธิเทวราช อย่างไรก็ตามพอเห็นร่องรอย คติเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ซึ่งอยู่ในสังคมไทยโดยส่วนรวมทั้งนี้

1.4.1 คำเรียกแสดงความเป็นหัวหน้าครอบครัว ได้แก่คำว่า
 พระพ่อ เจ้าพ่อหลวง พ่อเจ้า

1.4.2 คำเรียกแสดงความเป็นตัวแทนสิ่งศักดิ์สิทธิ์
 ทางศาสนาพุทธได้แก่
 สรรพเพชญ์ พระศรีสรรเพชญ์ สมเด็จพระสรรเพชญ์ มีความหมายว่า ผู้ที่
 เป็นคำเรียกพระพุทธรูปเจ้า

หน่อพุทธางกูร มีความหมายว่า เชื้อสายของพระพุทธรูปเจ้า
 พระเจ้า มีความหมายว่า พระพุทธรูปเจ้า พระพุทธรูป

ศาสนาพราหมณ์ได้แก่

ปรเมศวร มีความหมายว่า ผู้เป็นใหญ่ เป็นคำเรียกพระศิวะ

พระหริภคินี มีความหมายว่า ผู้รักษาแผ่นดิน เป็นคำเรียกพระนารายณ์

พระศรีจักรรัตน มีความหมายว่า ผู้มีจักรแก้ว เป็นคำเรียกพระนารายณ์

จักรี จักริน จอมจักรี พระจักรา จักราชิวราช องค์มหาจักรี มี

ความหมายว่า ผู้มีจักร เป็นคำเรียกพระนารายณ์

ปิ่นขมิ้นสุทนต์ประภาศ มีความหมายว่า เจ้าแห่งทะเลอันนามเปลี่ยนร่างคือนารายณ์

อวตาร

รามเมศว รามาชินเบศว รามาชินเบन्हร์ รามราชเจ้าจักรินทร มีความ
 หมายถึง พระราม

พระฤษเฝ้าจักรีหงส์ มีความหมายว่า ผู้เป็นเชื้อสายพระนารายณ์

พระพงศ์ราม มีความหมายว่า ผู้เป็นเชื้อสายพระราม

คำที่ใช้เรียกพระมหากษัตริย์เป็นคำที่มีความหมายทั้งสิ้น จากความคิดว่าพระมหากษัตริย์เป็นที่เคารพ ทรงพระคุณสมบัติต่าง ๆ มีพระราชนิยมกึ่งน่านับถือ จึงเป็นวิญญู

คิบบัให้ผู้แก้วรวรณกรรมยอพระเกียรติสร้างคำขึ้นใช้เมื่อเอ่ยถึงองค์พระมหากษัตริย์ เป็นธรรมเนียมไทยที่หลีกเลี่ยงการเอ่ยพระนามหรือพระปรมาภิไธยตรง ๆ ทั้งยังมีความหมายเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ในค่าน่าต่าง ๆ ด้วย

2. คำศัพท์โบราณ

คำศัพท์โบราณในวรรณกรรมยอพระเกียรติมีหิ้งคำที่ไม่ใช่แล้วในการแต่งร้อยกรองปัจจุบันและคำที่ยังใช้อยู่ บางคำความหมายเปลี่ยนไปจากเดิมในลักษณะต่าง ๆ กัน มีรายละเอียดดังนี้

2.1 คำโบราณที่เลิกใช้แล้ว พบในวรรณกรรมยอพระเกียรติสมัยแรก โดยเฉพาะสมัยอยุธยา และพบบ้างในวรรณกรรมยอพระเกียรติที่แต่งในสมัยธนบุรีและรัตนโกสินทร์ก่อนกันคือมาถึงประมาณรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว คำเหล่านี้ได้แก่

เพ็ท แปลว่า หกสั้น แพบ ทั่วอย่างเช่น

"ดวงแสงเพ็ทไฟ้ออม เอาไชย ช่ยวแซ" (ยวนพ่าย 2515: 12)

"เหน้อยเหน็ดเพ็ทพัน บคเบียดเสียดกัน" (เจดิมพระเกียรติพระเจ้าปราสาททอง: ก้น)

เจษฎา แปลว่า ผู้เป็นใหญ่ สูงส่ง ทั่วอย่างเช่น

"ยอพระศัพพระเจ้า เจษฎา" (ยวนพ่าย 2515: 18)

"ในสุรพิมล พิมานเจษฎา" (เจดิมพระเกียรติพระเจ้าปราสาททอง: ก้น)

ชีสา แปลว่า ผู้เป็นใหญ่ หรือสันนิษฐานว่ามาจาก ชีว่า แปลว่า แม้วา ทั่วอย่างเช่น

"ขี้สาท้าน โอนเฮา ก็ยอ ก็ดี" (ยวนพ่าย 2515: 28)

"ขี้สาท้าน ก้งยว ลากูตีส ก็ดี" (ยวนพ่าย 2515: 32)

หญิว แสดงว่า ผู้เป็นใหญ่ ค้ำช่วยเร่ง

"จยร จากหญิวไป จากหง่า" (ยวนพ่าย 2515: 29)

คำว่า "หญิว" หรือ "หญิว" พบในกฎมณเฑียรบาล พระราชพิธีสมโภชเมืองห้วย
พะพี (กฎหมายตราสามดวง 2505: 1: 148) และกล่าวถึงแม่หญิวเจ้าเมืองห้วย

เมียบ แสดงว่า มาก เกิม ค้ำช่วยเร่ง

"มาจ้ง เขาให้มาย เมียบใจ" (ยวนพ่าย 2515: 30)

"สมยก็เหมือนมามี มากพร้อม" (นายสวน 2462: 5)

แถวน แสดงว่า แถวักง่า ร้องไห้ ค้ำช่วยเร่ง

"สรวเพอแถวนการทรง สรวพลากร" (ยวนพ่าย 2515: 11)

"พระราชดำริที่ได้ รอยแถวอันแถวนหง" (พระตำหนักไพร 2470: 2)

เขี้ยว แสดงว่า รียบ ค้ำช่วยเร่ง

"รักมีบัสสุรสาร เขี้ยวขาว" (ยวนพ่าย 2515: 30)

"เขี้ยวความไปช่วยพร้อม มากเสวิง" (พระยากรัง 2512: 116)

พรอก แสดงว่า นอก ลุก ค้ำช่วยเร่ง

"นายเออชยาไปช่วยถิว กลทวง พรอกเสย" (ยวนพ่าย 2515: 31)

ทงรังง แสดงว่า จ้ง ค้ำช่วยเร่ง

"ทงรังงทงยหนา ป็นหง่า" (ยวนพ่าย 2515: 30)

โหลง แปลว่า ริม คิวอย่างเด่น

"หมิ่นอาหารโหลงไป ไปลี่" (ยวนพ่าย 2515: 37)

วาง แปลว่า วัง คิวอย่างเด่น

"วางมานาหมอบเจ้า จอมปราบ ไปรักแซ" (ยวนพ่าย 2515: 39)

"ท้อหลังโหลงเวียนวาง วังน้ำ" (พระศรีมโหสถ 2524: 53)

ท่างง แปลว่า กังวล คิวอย่างเด่น

"ทูลแสดงท่างง ในพันพิภพอมู" (เจมิมพระเกียรติพระเจ้าปราสาททอง: คั่น)

อึ้งง แปลว่า ไม่หวั่นไหว คิวอย่างเด่น

"อึ้งงแจกสขสถาน" (เจมิมพระเกียรติพระเจ้าปราสาททอง: คั่น)

"แถวสธอึ้งงทวาร วัจราช" (พระศรีมโหสถ 2524: 56)

แวน แปลว่า ราบเรียบ คิวอย่างเด่น

"ขาวาคแวนจันทรจกรม" (เจมิมพระเกียรติพระเจ้าปราสาททอง: คั่น)

"ทุมแวนแวนเวียงนาย รุ่งเร้า" (พระศรีมโหสถ 2524: 56)

โหลงพราย แปลว่า ลูกลู คิวอย่างเด่น

"คฤหัทันโหลงพราย" (เจมิมพระเกียรติพระเจ้าปราสาททอง: ปลาย)

"โรงแสงโรงสาทรแพ้ว โหลงพราย" (พระเจ้านิโหวหาร 2479: 11)

อาทวา แปลว่า เถ่าเป็นขิว คิวอย่างเด่น

"รอยเรือข้อมเย็นลัน ป่ากว้างอาทวา" (พระศรีมโหสถ 2524: 59)

แข่งแกร่ง แปลว่า แข็งท้ว ท้วอย่างเช่น

"แข่งแกร่งงามอ่อนช้อย เฉิดฉายในมสวรรค์" (พระชาณีโวหาร 2470: 21)

ในปัจจุบันมีการใช้ศัพท์โบราณในวรรณกรรมขอมพระเกียรติท้วเหมือนกันเช่นในเรื่องเย็นศิริเพราะพระบริบาลซึ่งขอมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้วนี้

"อาทวาท้วชเมื่อ พระเมรุ - มาศแด" (สุภร ผลชีวิติน 2528: 7)

"ร่าสวางท้วงอนุชแท้ ระทมคะนิง" (สุภร ผลชีวิติน 2528: 8)

2.2 คำที่ปัจจุบันเปลี่ยนความหมาย คำพวกนี้เป็นคำเก่าและยังใช้อยู่ในปัจจุบันแต่ความหมายไม่เหมือนที่ใช้สมัยก่อน คำเหล่านี้ได้แก่

สร้าง หรือ แกลง สมัยก่อนหมายความว่า งงใจ ท้วงใจ ปัจจุบันหมายถึงทำให้ผิดจากความจริง ท้วอย่างที่ใช้ในความหมายเดิมเช่น

"เอกาทสเทพสร้าง เอาการค
เปนพระศรีสรรเพชญ์ ท้วอ้าง" (ขวนพ่าย 2515: 2)

"แกลงกล่าวโดยมรร นิยมพระคาดา" (เฉลิมพระเกียรติพระเจ้าปราสาททอง: ต้น)

"ไม้คักสันทรงเห็ดัน พุ่มแกลงจงเจียน" (พระชาณีโวหาร 2470: 14)

แปลง สมัยก่อนแปลว่า สร้าง ปัจจุบันหมายความว่าเปลี่ยน ท้วอย่างที่ใช้ในความหมายเดิมเช่น

"ปลุกแปลงแข่งท้วใจสุทช" (เฉลิมพระเกียรติพระเจ้าปราสาททอง: ต้น)

ท้วง สมัยก่อนหมายความว่า นาน ปัจจุบันหมายความว่าแสดงอาการท้วง ท้วอย่างที่ใช้ในความหมายเดิมเช่น

"ท้วงอีกสักสามวัน เสท้วงแล้ว" (พระชาณีโวหาร 2470: 8)

ทหาย สมัยก่อนหมายความว่า ถือ ปัจจุบันหมายความว่า คากะเนเอะ ทัว
อย่างที่ใช้ในความหมายเดิมเช่น

"ทหายแผ่นฟ้ายให้ชัว" (ยวนพ่าย 2515: 1)

"จับจามรมาศ ทหายทอกรกต" (เฉลิมพระเกียรติพระเจ้าปราสาททอง: ปลาย)

เพื่อ สมัยก่อนหมายความว่า เพราะ ปัจจุบันหมายความว่า สำหรับ ทัว
อย่างที่ใช้ในความหมายเดิมเช่น

"เพื่อเกรงพระเจ้าคสัน คตพต แดพ่อ" (ยวนพ่าย 2515: 28)

"เพื่อภูทาทาก ก็ก่อนสิ้นสุทธา" (นายสวน 2469: 3)

"มต่างเหล่าเชียงแสนแพ เพื่อคัวยบารมี" (พระยาทวัง 2512: 15)

ชยัน สมัยก่อนหมายความว่า แข็งแรง เข้าที่ ปัจจุบันหมายความว่า แข็งขัน
ไม่ตะเตย ทัวอย่างที่ใช้ในความหมายเดิมเช่น

"ที่คนเคารพใช้ ช้าวชยรร" (ยวนพ่าย 2515: 24)

ป่วย สมัยก่อนหมายความว่า ไร้ประโยชน์ ปัจจุบันหมายความว่า ไม่สบาย
ทัวอย่างที่ใช้ในความหมายเดิมเช่น

"แปรเป็นป่วยเพราะพัน มโนราช" (ยวนพ่าย 2515: 36)

"เอกสะอันแสดงปี ป่วยอ้าง" (พระยาทวัง 2512: 9)

เสียด สมัยก่อนหมายความว่า ตะ หึ่ง ปัจจุบันหมายความว่า สูญไป ทัว
อย่างที่ใช้ในความหมายเดิมเช่น

"เสียดสารสรูกสงดา พร้าวพญาบ ไปแส" (ยวนพ่าย 2515: 36)

"ศิษย์เสียดเสียดแห่งไหน หลิกเร้นแรมพง" (พระชานีโวหาร 2470: 5)

ก็ สมัยก่อนหมายความว่า เก้าก่อน ปัจจุบันหมายความว่า เวลาที่เพิ่งตวงไป

ตัวอย่างที่ใช้ในความหมายเดิม เช่น

"เพียงอุทหารก็ ก่อนสิ้นสุกหา" (นายสวน 2469: 3)

"สิทธิเทชนอุคคิก กว่าก" (พระจำนัโวหาร 2470: 4)

"พระก้องคอวทาร แกก" (กรมพระบรมนาถกษิโนรส 2505: 2)

2.3 คำที่มีความหมายตรง คำเหล่านี้คือคำที่เดิมมีความหมายหลาย
อย่าง แต่ปัจจุบันเหลือเพียงความหมายเดียว ได้แก่

กษัตริย์ เดิมหมายความถึงกษัตริย์ทั้งชายและหญิง ปัจจุบันหมายถึงนางกษัตริย์
เท่านั้น ตัวอย่าง ในวรรณกรรมของพระเกียรติที่ใช้หมายถึงกษัตริย์ชายได้แก่

"เชอนเป็นกษัตริย์น ย่างว" (ยวนพ่าย 2515: 3)

"สรรเสรอยสุรมาพระสัททริย์" (เนลิมพระเกี้ยว กิพระเจ้าปราสาททอง: คั่น)

พระเจ้า เป็นสรพนามหมายถึงพระราชา พระพุทธเจ้า พระเป็นเจ้าในศาสนา
อื่น และพระพุทธรูป ปัจจุบันเหลือความหมายเพียงพระเป็นเจ้าในศาสนาอื่น

"ทศโกรพระเจ้ามงลาง น่งนอน" (ยวนพ่าย 2515: 9)

พระเจ้าในที่นี้หมายถึงพระราชา

"พระโปรทพยงพระเจ้า โปรทราน" (ยวนพ่าย 2515: 10)

พระเจ้าในที่นี้หมายถึงพระพุทธเจ้าหรือพระเป็นเจ้าในศาสนาพราหมณ์

"พิมานพระเจ้านิ่ง นิรมิต นเมีอนา" (พระจำนัโวหาร 2470: 20)

พระเจ้าในที่นี้หมายถึงพระพุทธรูป

ค้อย เดิมหมายถึงขกและทำให้แตก ปัจจุบันเหลือเพียงขก ตัวอย่าง เช่น

"ความ ก้อย โพธิ์ แล้ว เสมอ ศบร รพ" (ยวนพ่าย 2515: 26)

ก้อยในที่นี้หมายถึงทำให้แตก

วัง เก็บหมายถึง คอย เห็นยว ทรง วิชา ปัจจุบันเหลือความหมายเพียง เห็นยวเท่านั้น ตัวอย่างเช่น

"ใคร ยิ่ง ยก ไว้ วัง รอบ แทน" (ยวนพ่าย 2515: 27)

วังในที่นี้แปลว่ารักษา

"ฉัตร วัง ราว กริ่ง นาง แม่ม ลูก" (พระศรีมโหสถ 2524: 64)

วังในที่นี้แปลว่าเห็นยว

ช่อว เก็บมีความหมายว่า ที่อยู่ทั่วไปหรือรวมกันกระทำกันอย่างไต่อย่างหนึ่ง ปัจจุบันความหมายแคบเข้าเป็นที่ยู้งัย ๆ ในทางไม้ตี หรือรวมตัวกันในทางไม้ตี ตัวอย่างการใช้คำนี้ในวรรณกรรมของพระเพียรก็คือ

"เอก ฉัตร ส่อง เฝ้า ไต่ เห็น ขอ เห็น" (ยวนพ่าย 2515: 3)

"สี ลา สา ไพร เข้า สู่ ส่อง วัง เวียง" (พระศรีมโหสถ 2524: 21)

2.4 คำที่ เคย ใช้ เป็น คำ เดียว แต่ ปัจจุบัน ใช้ เป็น คำ อื่น ส่วนความหมายยังคงเดิมได้แก่

รวท แปลว่า เร็ว ปัจจุบันใช้ รวทเร็ว ตัวอย่างเช่น

"เของ แก เของ ใหญ่ ให้ หาย แรง รว แซ" (ยวนพ่าย 2515: 12)

คอบ แปลว่าถ่วง ปัจจุบันใช้ รอบคอบ ตัวอย่างเช่น

"พระ คำ รัส ให้ ให้ คอบ ความ" (ยวนพ่าย 2515: 12)

โหม แปลว่า ปรึบ ปัจจุบันใช้ ปรึบโหม ตัวอย่างเช่น

"แสดงปางเป็นสาวหมาย โหมโหม เทิงนา" (ยวนพ่าย 2515: 19)

ย้อย แปลว่า พิณาศ ปัจจุบันใช้ ย้อยยิบ ตัวอย่างเช่น

"ครันนพระผ่านสาธุพล ยวนย้อย ไผส" (ยวนพ่าย 2515: 24)

รอน แปลว่า ทัต ปัจจุบันใช้ ทัตรอน ตัวอย่างเช่น

"อ่านางพระรอนรงค จ่อมจ้ง" (ยวนพ่าย 2515: 27)

แก่ง แปลว่า ไทง ปัจจุบันใช้ แก่งไทง ตัวอย่างเช่น

"จักแก่งย่ำไทง่า จ๋ยมือ" (ยวนพ่าย 2515: 29)

สิน แปลว่า ทัต ปัจจุบันใช้ ทัตสิน ตัวอย่างเช่น

"สินทวสยบสับท่า ลุคสิน" (ยวนพ่าย 2515: 33)

ท่า แปลว่า คอย ปัจจุบันใช้ คอยท่า ตัวอย่างเช่น

"แขงอยู่รงคถ่ายท่า ทานคต" (ยวนพ่าย 2515: 36)

"นอนนั้งคั้งท่าทุคั เทวคตัง พระเอย" (พระขำไมโหวน 2470: 9)

ชิว แปลว่า ลิก ปัจจุบันใช้ ลิกชิว ตัวอย่างเช่น

"คูคอบสามจันชิว ขวากแขวง" (ยวนพ่าย 2515: 44)

"มีสินจุสายลิกชิว ขตไล" (พระศรีมโหสถ 2524: 57)

เซ็ง แปลว่า คั้งอ้ออิง ปัจจุบันใช้ เค็งแซ่ ตัวอย่างเช่น

"เซงชากมือไ้วแล้ว มากนา" (ยวนพ่าย 2515: 52)

ชุม แปลว่า รวม ปัจจุบันใช้ ชุมนุม ตัวอย่างเช่น

"ชุมขอมไปถึง สำนักสมเด็จทศพล" (เนรมิตพระเกียรติพระเจ้าปราสาททอง: ต้น)

"แต่ตัวชุมวอรวา จริเยนทรธิบตี" (เนรมิตพระเกียรติพระเจ้าปราสาททอง: ปลาย)

จง แปลว่า ตั้งใจ ปัจจุบันใช้ จงใจ ตัวอย่างเช่น

"แกตั้งมันทุตโดยจง" (เนรมิตพระเกียรติพระเจ้าปราสาททอง: ต้น)

ธานี แปลว่า เชี่ยวชาญ จักเจน ปัจจุบันใช้ ธานีธานี ตัวอย่างเช่น

"ควรเป็นธานีนง จอมโลก" (พระศรีมหาโพธิ์ 2524: 54)

"แปลธานีนาคให้ ขึ้นท้าวชมเชชม" (นายสวน 2469: 20)

จ้าน แปลว่า มาก จัก ยิ่ง ปัจจุบันใช้ จักจ้าน ตัวอย่างเช่น

"เหมือนเท่ากับกบจัก แก่จ้าน" (นายสวน 2469: 17)

เบียน แปลว่า รบกวณ ทำให้เคือทระน ปัจจุบันใช้ เบียดเบียน ตัวอย่างเช่น

"อย่ามาพาคพันเอน เบียดเสบาท ยุทงนา" (พระธานีโวหาร 2470: 31)

5. คำราชาศัพท์

ภาษาไทยเป็นภาษาที่มีศักดิ์ของคำ หมายความว่ามีการใช้ภาษาให้เหมาะแก่ระดับของบุคคล ศักดิ์ของคำที่รวบรวมไว้อย่างหนึ่งคือราชาศัพท์ การใช้ศัพท์สำหรับพระมหากษัตริย์มีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย เพียงแต่การสร้างคำศัพท์ยังไม่ซับซ้อนและมีไม่มากนัก มีข้อสังเกตว่าพระมหากษัตริย์จะไม่ทรงใช้ราชาศัพท์สำหรับพระองค์เอง คำเหล่านี้ผู้อื่นเป็นผู้ใช้ ดังนั้นในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงทองคั้น ข้อความเป็นเท้านองพ่อขุนราม

คำแห่งทรงกล่าวถึงพระองค์เองจึงไม่ปรากฏคำราชาศัพท์เลยว่า

พอกุชื่อศรีอินทราทศย แม่กุชื่อนางเสือง พอกุชื่อบานเมือง
 คุพหนองทองทวยหาคณ คุช่ายสามขุนหญิงโสง ฟ้าเนื้อ
 คุช่ายท่ายจากเนื้อคอมมแทยงเสก เมื่อกุชั้นใหญ่โต
 สิบเกาเขาขุนสามจนเจ้าเมืองนอคมมาทเมืองตากพอกุไปรบ
 ขุนสามจนหัวช่าย ขุนสามจนชัยมาหัวชวา ขุนสาม
 จนเกสื่อนเขา ไพรฟ้าหน้าใส่พอกุหนีช่ายพ่ายจแ
 . . . หนี กุชชางเบกพอกุชัยเขากอนพอกุญจ
 . . . งทวยขุนสามจน ทนกุฟงชางขุนสามจนหัวช
 มาสเมืองแพ ขุนสามจนพ่ายหนีพอกุจงชอนช้อยกุ
 ชื่อพระรามคำแหงเพื่อกุฟงชางขุนสามจน . . . 6

ข้อความก่อนต่อมาเป็นทำนองว่าผู้บันทึกกล่าวถึงพ่อขุนรามคำแหง แต่ในระยะนั้นยังไม่ใช้ราชาศัพท์เช่นกัน ดังตอนหนึ่งว่า

. . . มีใช้วันสุกธรรม พ่อขุนรามคำแหง
 เจ้าเมืองศรีสัชชนาสัยสุชิตย ชนทั้งเห็นอชคา
 นหิน ไหวงทวยสูงแกงกขุน คุงทวยถือบ้านถือ
 เมืองคััน วันเดือนทับเดือนเคิม ทานแวงชางเผ
 อุกกระพิคสยาง เทียรยอมทองงา (ช่าย)ชวาชอรุงาศี
 พ่อขุนรามคำแหง ชนชัยไปนบพระ . . . อรัญญิกแก
 (วเซ)ามา . . . 7

คำราชาศัพท์ปรากฏครั้งแรกในสมัยพระเจ้าลิไทแต่ไม่สม่ำเสมอคือใช้คำราชาศัพท์ในบางที่เท่านั้น ตัวอย่างเช่นจารึกวัดศรีชุมตอนหนึ่งว่า

---

⁶ สำนักนายกรัฐมนตรี, ประชุมศิลาจารึกภาคที่ 1 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2521), หน้า 18.

⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 24.

. . . พ่อขุนผาเมือง จึงอภิเษกพ่อขุนมั่ง
กลางหาว ไทเมื
งสุโขทัย ไททั้งชื่อนี้แก่พระสหายเรียกชื่อ
ศรีอินทรบดินทรอาทิตย์. . .⁸

จารึกวัดป่ามะม่วงตอนหนึ่งกล่าวถึงพระเจ้าลิไทว่า

. . . . . ทั้ง
หลายจึงสมมทขึ้นชื่อศรีสุริยพ
งศรามมหาศรรมราชาธิราช เสวย
ราชย์ชอบก้วยทศพิชราชธรรม⁹

ไตรภูมิภูมิกถากล่าวถึงพระเจ้าพรหมคีรีว่า

. . . ครั้นว่า ข แจกทานสิ้นแล้ว ข จึงชำระสระพระเกษแสงสงน้ำท้วย
ถดระอ้อมทองคำอันอบไปท้วยเครื่องหอมไล่สะพินกสะอ้อมแล้ว ข จึงทรงนำ
ชาวอันเนือสะเหยียนั้นแล้ว ข จึงเสวยโภชนาหารอันมีรสอันดี¹⁰

ในสมัยอยุธยากรุงธนบุรีมาลงซึ่งบานแพนทเคิมระบุว่ากราขึ้นใน จ.ศ. 720
(พ.ศ. 1901) อยู่ในรัชกาลสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 ตอนหนึ่งว่าก้วยคำศัพท์ที่ใช้กับ
พระมหากษัตริย์ดังนี้

⁸ สำนักนายกรัชมณฑรี, ประชุมศิลาจารึกภาคที่ 1, หน้า 38.

⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 92.

¹⁰ พระเจ้าลิไท, ไตรภูมิภูมิกถา (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสงากกิตนแห่งประเทศไทย, 2525), หน้า 49.

180

อนึ่งเครื่องอุประโลกทั้งปวงพระเจ้าอยู่หัว ให้เรียกว่า มาตรา
ภาษา พระชรรท

พานหมากเสวย พานน้ำเสวย แป้งชรวง เครื่องชรวง ช่างขึ้นนั่ง ม้าขึ้นนั่ง
เรือขึ้นนั่ง ราชยาน อภิกรุม กันภิกรุม บังสุรายัพณีเจียมขึ้นนั่ง ฉ้ายเครื่อง
บริโลกให้เรียกว่า เขาเสวย น้ำเสวย ของเสวย เมียงหมากเสวย

181

อนึ่งจะรับพระบันทูลให้ว่าพระพุทธรูปเจ้าคะ ถ้าจะทูลให้ว่าพระพุทธรูปเจ้าขอ
กราบทูล ถ้าจะเจรจาให้ว่าเจ้านั่งพระหม่อมทริส ¹¹
ไซ

นอกจากนี้ยังมีคำศัพท์สำหรับเจ้านายด้วยคือราชาศัพท์สำหรับพระเจ้าลูกเธอ
ดังนี้

183

อนึ่งเครื่องอุประโลกทั้งปวง ให้เรียกว่ามาลาชรวง ว่ายาชรวงเจียมหมาก
เสวยเจียมค้ำเสวยแป้งชรวง ช่างขึ้นนั่งม้าขึ้นนั่งเรือขึ้นนั่ง กั้นซึ่งคานหาม
ยานมาก กั้นภิกรุม เครื่องบริโลกนั้นให้เรียกว่า เขาเสวยน้ำเสวยของ
เสวยเมียงหมากเสวย ก็คือคำประคัมภุช ไบเทาจากก็เขียนลายทอง
จะชานโหชานว่าพระพุทธรูปเจ้าคะ ถ้าจะทูลให้ว่าพระพุทธรูปเจ้าขอทูล ถ้า
จะเจรจาให้ว่าพระองค์เจ้าคริสสังวทรสไซ . . . ¹²

ราชาศัพท์เป็นการ สร้างคำประเภทหนึ่งขึ้นใช้ในภาษาไทยเพื่อแสดงให้เห็นฐานะ
ทางสังคม เริ่มใช้มาตั้งแต่สมัยสุโขทัยและมีความสำคัญยิ่งขึ้นในสมัยอยุธยาถึงกับมีกฎใน

¹¹ กฎหมายตราสามดวง เล่ม 1 (พระนคร: องค์การการค้าของกรุงสยาม, 2505),
หน้า 157-158.

¹² เรื่องเดียวกัน, หน้า 158-159.

ในการอ้างครั้งต่อไป ถ้าเป็นตัวอย่างจากรวมกรมขอพระเกียรติที่อ้างซ้ำ
กันและลงเชิงอรตไว้แล้วในบทก่อน จะกำกับวงเล็บบอกชื่อผู้แต่งหรือชื่อหนังสือพร้อมปีที่
พิมพ์และเลขหน้าไว้ท้ายข้อความ รายการละเอียดดูได้ที่บรรณานุกรม

ราชสำนักว่าด้วยบุคคลสำคัญสำหรับใช้กับพระมหากษัตริย์และเจ้านาย วรกรรมของพระ
เกียรติเป็นเรื่องเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์จึงพบคำราชาศัพท์อยู่ด้วย แยกเป็นหมวดได้ดังนี้

3.1 หมวดคำนาม

3.1.1 พระบรมวงศานุวงศ์

- "แสดงปางในมณฑล บิฑูราช" (ยวนพ่าย 2515: 17)
- "ปางพระชนนิครสิ้น เสียสนช" (ยวนพ่าย 2515: 20)
- "แต่งปางพงพ่าห์ใต้ เอารส ท่านนา" (ยวนพ่าย 2515: 21)
- "เป็นปิณฑนาพิช นฤปราช" (พระศรีมโหสถ 2524: 53)
- "บิฑูราชราชไท่ กัมพูช" (พระศรีมโหสถ 2524: 55)
- "สมเด็จมาคิไนยไต้ เซกรแคว้นเมืองขวัญ" (พระชำนาญหาร 2470: 8)
- "เพลงพระไอยกาท้าว กราบไต้พระเจ้าทรง" (กรมพระปรมาภิไธยในรศ 2503: 1)
- "พระอนกเนติจักร พรทิห้อง" (พระยาศรีสุนทรโวหาร 2472: 7)
- "รสักพระชนก่อน ผู้ฟ้า
ทั้งพระชนนี้ขวัญ วรรณาท ท่านเอย" (พระองค์เจ้าพระยุพนิภาคุณากร 2516: 88)
- "ทรงศักดิ์เชษฐะคิสิยชาติ เป็นพระราชบิฑูสา" (กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์
2472: 278)
- "กรมพระองค์สนิชนาถ บรมบิฑูราช, ะมากุสา" (กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์
2472: 278)
- "พระราชชนนี้เคียง ลูกไต้
พระเชษฐภคินีเรียง เสด็จรวม" (สมโรจน์ สวัสดิ์ทิภูต ๓ 2524: 7)
- "อัยยิกาเจ้าองค์พระทรงยศ" (เกษ นทร 2517: 100)

- "พร้อมพระอัศวมณี ผู้ทรงพระโอบเอื้อม" (สมโรจน์ สวัสดิ์กุล ๗ 2524: 19)
 "คือองค์สมเด็จพระบรม โอบอุ้มราชไทย" (หลวงธรรมาภิมณฑ์ สมุทปรัง: 2: 12)
 "ถวิลเทวพระโอบอุ้ม- ธิราชท้าว" (สุนทร บลชีวิน 2528: 7)

3.1.2 อวัยวะ

- "พระทนต์ทยมสินธุ ขั้ววรั้ง" (ยวนพ่าย 2515: 10)
 "หวังมาอยู่ระคิติน ทูตบาท" (หลวงศรีมโหลธ 2524: 53)
 "เนื่องนาพระอังกธา เขี้ยวพุง" (พระภาควัง 2512: 50)
 "สู่ล่าบาทยาพระของคัทรงหนึ่ง" (นายมี 2474: 3)
 "เพราะพระหัตถ์หากป้อง ปัดช่วยชอทรง" (กรมพระปรมาภิไธยอินรส 2503: 121)
 "พระพิศตร เบิกบานปราศ สยิวัดก พัทธรนา" (พระยาศรีสุนทรโวหาร 2472: 15)
 "พระทัยเย็นยี่งน้ำ ค้างแขง" (กรมพระยาบวรเวศรวิยาสงกรณ์ 2516: 106)
 "รอบคอบคิทรองคอง สมองพระเนกรพระกรรณ" (กรมหลวงพิชิตปรีชากร 2516: 1)
 "ยามย่างพระบาทสง แผ่นคาว" (สมโรจน์ สวัสดิ์กุล ๗ 2524: 35)
 "ทรงกลองน้อยห้อยพระคอจนกรอกรู" (เกษ นทร 2517: 7)
 "มิทรงพัดผ่อนพระวรกาย" (เกษ นทร 2517: 356)
 "แล้วภูธรน้อยถวายน . . . โอบอุ้มเอื้อนชอพร" (จิรวภา ย่อนเรื่อง 2514: 40)
 "ร่วมบุญพระบรมง- คสสู่ กษัตริย์แด" (สุนทร บลชีวิน 2528: 23)
 "บ้างตสาเข้ามับเบอง ขงมกั- ควรเอย" (สุนทร บลชีวิน 2528: 24)

3.1.3 เครื่องใช้

- "โรงใส่พระบัญชา สรรพเครื่อง ทรงนา" (พระขำนิโหวาท 2470: 16)
- "ขารพระกร แด่สูงพระ มาลา เบียงเขย" (พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว 2511: 16)
- "พระราชสุพรรณศรี บัวแกก" (พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว 2511: 17)
- "นสองพระองค์ ทรูแพรว เพริศทวยทองกรอง" (พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว 2511: 23)
- "พระแสง ยี่นชาฎ ไชยเขศ" (พระองค์เจ้าทักษ์นางผูกศ 2516: 32)
- "แกะพระราชัญญะกร ผ่านเกล้า" (กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงศ์ 2472: 38)
- "ฝ่ายอัสภิม ผนังงาน เชิญพานพระสุพรรณบัฏ" (จิรภา อ่อนเรือง 2514: 23)
- "พระแสง ขวี่าวระคับกับพระเก้าอี้" (เกื้อ นคร 2517: 105)
- "ทวยของพระกร เพชรเม็ดเล็กไว้" (เกื้อ นคร 2517: 105)
- "เพราพร่าง พระวิสุกร ทยอย เคลื่อนอิศ สนิทนา" (สมโรจน์ สวัสดิ์บุศ ๗ 2524: 17)
- "เหตุเคย เพราะพระขำมรงค์" (จิรภา อ่อนเรือง 2514: 10)
- "พระวงศ นวายของพระชวัญ" (จิรภา อ่อนเรือง 2514: 15)
- "ทรงลาด พระที่ท้าว ชิบตี" (จิรภา อ่อนเรือง 2514: 46)
- "เสด็จ เหนือพระแท่นบน ราชอาสน์" (พระองค์เจ้าพระอรุณนิภาคุณาภร 2516: 86)
- "เบียง พระมาสาปน ทอนพ้อง" (กรมพระปรมาภิเชษโธโรส 2503: 121)
- "นสอง พระบาทยากรฟ้า เสด็จไกล" (พระยาทวัง 2512: 18)

3.1.4 สถานที่และพานะ

- "ราชพาศน์ทยอด ยวตมา" (ยวนพ่าย 2515: 65)
- "พยางพระคชาธาร ทรงเพชร" (ยวนพ่าย 2515: 68)
- "เสด็จถึงวังหลวง เสนาหังปวง นิ่งเฝ้าเวียงวัง" (เฉลิมพระเกียรติพระเจ้า
ปรางาททอง: ปลาย)
- "พระมนต์ยถาเทิด แดดวงัน" (พระศรีมโหสถ 2524: 56)
- "ทรงวิไชยข้างกัน เช่นข้างอมรินทร์" (พระศรีมโหสถ 2524: 65)
- "ราชวังมุขวิมาน มุขเกศ มีนา" (นายสวน 2469: 4)
- "โรงพระอาภรณ์ อำ รำรือปาถึง" (นายสวน 2469: 4)
- "พระที่นั่งฎาการ แข่งฟ้า" (พระธานีโวหาร 2470: 14)
- "พระปรักข์สอง โสทชัย ขวาลอง" (พระยาทวัง 2512: 3)
- "พงเรือนพานะกัน ถวายไท" (พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า ฯ 2511: 31)
- "พระที่นั่งเฉลิม หงามหาปราสาท" (นายมี 2471: 17)
- "งามละท้าว ม้ากัน คู่ม้าเมืองสวรรค์" (พระยาไชยวิชิต 2518: 7)
- "พระพลัน ทรงเครื่องกัน งามประเสริฐเลิศกัน" (กรมพระปรมาภิไธย 2503: 72)
- "หนึ่งมา พระที่นั่งพัน พงศ์กษัตริย์" (หม่อมเจ้าสุวรรณ 2516: 21)
- "เรือพระ ประทีปทั้ง เหล่าสวนสนมโน" (พระยามหาอำมาตย์ 2516: 72)
- "องค์พระ บระเทียบล้ำ เสด็จสุรางค์" (พระยามหาอำมาตย์ 2516: 72)
- "เรือนกัน ไถ่สร้างแก่นเช่นโบราณ" (สมหวัง สาระระ 2524: 76)
- "ในพระ รมะหาราชะวัง ชั้นนอกห้องชั้นกลาง" (กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ 2472: 112)
- "เสด็จ ห้อยพระบรมบท้าวไท" (สมโรจน์ สวัสดิ์กุล ฯ 2524: 20)

- "ประทับราชยานกาญจนา" (สมโรจน์ สวัสดิ์คิอุง ๓ 2521: 19)
 "พระราชวังดุสิตเมื่อยังมา" (เกษ นทร 2517: 148)
 "ขบวนรถพระที่นั่งหังลิบคัน" (เกษ นทร 2517: 247)
 "ออกพระเบญจมาศทรงธรรม์ เขมรู่ไท" (สุนทร บลชีวิน 2528: 7)

3.1.5 คำนามทั่วไป

- "พระสิ้นยงปานสวร สีหน้า" (ยวนพ่าย 2515: 10)
 "พระกษมาเสมอหน้า สีแทน" (ยวนพ่าย 2515: 10)
 "บัลมีพระบัณฑูรสาร พระสัง" (ยวนพ่าย 2515: 45)
 "เสนาบดีรับ พระโองการจักรี" (เฉลิมพระเกียรติพระเจ้าปราสาททอง: ต้น)
 "พระราชประสงค สุภายิตถาม" (เฉลิมพระเกียรติพระเจ้าปราสาททอง: ต้น)
 "พระราชดำริ คำรัสกรัสกริ" (เฉลิมพระเกียรติพระเจ้าปราสาททอง: ต้น)
 "แล้วเปส่งพระสวร สุรเสาวณีนร" (เฉลิมพระเกียรติพระเจ้าปราสาททอง: ปลาย)
 "เอาพระเศษภูวไนย ยกนาค" (พระศรีมโหสถ 2524: 54)
 "พระสุรสีหนาทเอื้อน โองการ" (พระศรีมโหสถ 2524: 65)
 "พระสติวิทยาญาณ ชยันยอก ชนแส" (นายสวน 2469: 1)
 "พระเทษาบุภาพัน พงศ์ภักธิย์" (นายสวน 2469: 9)
 "พ่ายพระภูสพล หัวท้าว" (นายสวน 2469: 9)
 "พระฉนมยิทยาวคง พันชวบ" (นายสวน 2469: 20)

- "พระราชดำริที่ ๕ รอกกว้านแก้วนกด" (พระธานีโหวหาร 2470: 29)
- "พระตำริพระราชสร้าง บระเสวีรุ" (พระยากรัง 2512: 33)
- "ไม่เสียมสูงพูนพระราชศรีทศา" (นายมี 2474: 11)
- "เพราะพระราชกุศลเป็นคันทนำ" (นายมี 2474: 18)
- "พระโรคอาษาแผ้วให้แกส้วคตาค" (นายมี 2474: 39)
- "บรมสูงทุกพระอิริยาบถ" (นายมี 2474: 39)
- "พระราชนิพนธ์เพียร บุกไว้" (พระยาไชยวิชิต 2518: 40)
- "ไท้ตองบาทหงส์พระโองการ" (คุณหุ่ม 2464: 28)
- "พระราชามพระแจ้ง แจ่มใส" (พระยาศรีสุนทรโหวหาร 2472: 15)
- "เนยพระขารมณแผ้ว น่องพันวิกิจฉา" (พระยาศรีสุนทรโหวหาร 2472: 15)
- "เสวีทริกพระบักอื่น โองการ สั่งนา" (กรมพระปรมาณูฉิชิโนรส 2517: 227)
- "โคลงภาษีกักอาคม พระราชนิพนธ์ทรงม้าง" (กรมพระปรมาณูฉิชิโนรส 2517: 294)
- "เพื่อพระราชกฤษฎา แคก" (กรมพระปรมาณูฉิชิโนรส)
- "เทริกพระราชกฤษฎา หัวท้าว" (หม่อมเจ้าสุวรรณ 2516: 11)
- "แคพระราชหรัพย นหมายบอก ประกาศนา" (พระยามหาอำมาตย์ 2516: 70)
- "สมพระราชประสงค์ทุกสิ่ง" (กรมหลวงพิชิตปรีชากร 2516: 134)
- "พร้อมพระมหากฤษา และพระปรีชาชอบไซ้" (กรมหลวงพิชิตปรีชากร 2516: 136)
- "โงคิชาพระเชาวนันตาค" (เจ้าพระยามาสถรวงศ์ 2514: 9)
- "เป็นพระปรมาภิไธยไทยทรง" (วิถันว์ ศรีเมือง 2524: 22)

- "พระวีรกรรมเลิศล้ำ" (พะเยาว์ ศรีหงส์ 2524: 39)
- "พระราชกรณียกิจ วิสิษฐวิเศษสร้างสม" (ศิวถนงค์ ปทุมสุทธิ 2524: 57)
- "วันทาทวงพระวิษณุญาณนรินทร์" (ประถมาภรณ์ เมนะสุทธิ 2524: 105)
- "พระมาระยาทวยวนนิยม ชันชมบรมพระมหาทร" (กรมพระราชาธิราชประพันธ์พงศ์ 2470: 19)
- "สงวนพระราชประเพณี เนื่องกัน" (กรมพระราชาธิราชประพันธ์พงศ์ 2472: 205)
- "แปลพระราชบัณฑิตกัณฑ์ พันธทวยสาร" (สมโรจน์ สวัสดิ์ทิพย์ ๓ 2524: 8)
- "เพราะพระราชเจตนา หมายถึงประชาสุขทำเนน" (สมโรจน์ สวัสดิ์ทิพย์ ๓ 2524: 27)
- "ทั้งนี้พระราชอาณา มิพินเทศา" (สมโรจน์ สวัสดิ์ทิพย์ ๓ สวัสดิ์ทิพย์ 2524: 68)
- "เคยมีพระราชหัตถเลขา" (เกื้อ นคร 2517: 146)
- "จึงเขียนพระราชประวัติกษัตริย์อากี" (เกื้อ นคร 2517: 458)
- "เฉลิมพระชนม์มงคลรอบห้า สิบพรร- ษานอ" (สุภร มงชีวิน 2528: 115)
- "คนไทยอยู่ได้เพราะ พระคุณ ราชนอ" (วงศ์ เขาวนระกวี 2514: 27)
- "ไซ้ชานพระประวัติท้าว ชนบุรี" (พิศาล เสนะเวส 2513: 324)
- "ไปทรงจะแรมพระประวัจ" (หลวงธรรมภิมณฑ์ สมุดปรัง: 2: 11.

3.2 หมวดคำสรรพนาม

3.2.1 สรรพนามบุรุษที่ 1 คือคำแทนตัวผู้พูดหรือผู้เขียนเมื่อพูดกับพระมหากษัตริย์ ปรากฏในวรรณกรรมของพระเกียรติดังนี้

- "สรวมชีข้าบาทผู้ ภักดี" (พระยาไชยวิชิต 2518: 1)
- "การมโกลงสุภาพข้า บาทตอง" (พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ 2511: 50)
- "ข้าผู้สืบทั้ง แห่งถวาย" (พระยากรัง 2512: 122)
- "กระหม่อมขอขอพระ เคชมเทศ" (ขุนคุ้ม 2464: 14)
- "ข้าบาทนรนาถไท ชเวศศรี ศวรแสง" (หม่อมเจ้าสุวรรณ 2516: 23)
- "ข้าพระพุทธเจ้า พรนา มทรเอย" (เจ้าพระยามภาสกรวงศ์ 2514: 1)
- "วาระนี้ศรีพิสุทธิข้าพุทธเจ้า" (เกษ นศร 2517: 2)
- "ปิยมิตร ข้าบาทผู้ ภักดี" (จิรภา อ่อนเรือง 2514: 53)
- "วาระนี้ ข้าพระพุทธเจ้า เกล้ากับบังคมบาท" (สมโรจน์ สวัสดิ์กุล 2524: 35)
- "ศุภมรรณ ข้าพระบาทพลั้ง พลาก โนน" (สุนทร ผลชีวิติน 2528: 115)

3.2.2 สรรพนามบุรุษที่ 2 คือคำแทนองค์พระมหากษัตริย์ที่ผู้แต่งหรือผู้คัดลอกในเรื่องใช้เมื่อกราบบังคมทูลพระองค์ ที่ปรากฏในวรรณกรรมของพระเกียรติได้แก่

- "ขอพิกรอย่า ข้อง ขุน แคน เคือง กรม ม" (กรมพระปรมาภิไธยชิโนรส 2503: 134)
- "แต่ ไต่ ฝ้า ต ของ ขุติ พระ บาท สามารถ ได้ เสด็จ บระ เวศ" (กรมหลวงพิชิตปรีชากร 2516: 134)
- "รักษา ไต่ ฝ้า ต ของ ขุติ พระ บาท พระ นาง นาถ ราช ฉนิ ศรี สยาม" (เกษ นศร 2517: 163)

3.2.3 สรรพนามบุรุษที่ 5 คือคำแทนองค์พระมหากษัตริย์เมื่อกล่าวถึงพระองค์ ปรากฏในวรรณกรรมยอพระเกียรติดังนี้

- "พระเสด็จทำรงวัณช ลียงโสถ" (ยวนพ่าย 2515: 2)
- "แสงปางท่านสาพรท ครองราชฎ" (ยวนพ่าย 2515: 21)
- "ยศโยคคุณท้าวอ้าง อาจครวญ" (ยวนพ่าย 2515: 75)
- "พระองค์ทรงเวศเวทางค" (เนลิมพระเกียรติพระเจ้าปราสาททอง: ทัศน)
- "พระงานงโคไคไค คุณนั้นจงมี" (พระศรีมหาสมุทร 2524: 68)
- "พระยกพยุหุค ราชราม" (นายสวน 2469: 10)
- "ผู้มีกแต่ท่านให้ สงทัณฑ์" (พระธานีไวหาร 2470: 11)
- "โรงช้าง ข ผูกช้าง งานม" (พระธานีไวหาร 2470: 29)
- "อัง เชษฐลีลอง บัวบาท" (พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ 2511: 9)
- "พระองค์อรอาจแท้ ศรีธา" (พระยาทรง 2512: 75)
- "จักรพระค์พันหมื่นแม่ มาเป็น พระญา" (พระยาทรง 2512: 79)
- "พระไปรคปรานทัวเชค์ประเทศคาม" (นายมี 2474: 6)
- "ทั้งนี้เพราะพระองค์ไ้ทรงสอน" (คุณพุ่ม 2461: 32)
- "พระองค์ทรงทราบลีน สบสมิย" (พระยาศรีสุนทรไวหาร 2472: 9)
- "ภอวายวรวากยอ้าง ไอหงพระ" (กรมพระปรมาภิไธยธิโนรส 2503: 116)
- "พระกรุญ ข ไว่าย" (ม.จ. เฝิม สดากวิสัย 2516: 156)
- "พระแ่มะคาธรม" (หลวงธรรมมาภิเษก สกุตฝรั่ง: 1: 32)

- "ทุกถ้อยคำอ้อมตะคามพระคริสต์" (สมหวัง สารณะ 2516: 75)
 "สงครามโลกพระประกาศพระเกียรติยศ" (สุติมา อินทพงศ์ 2516: 92)
 "จุดเทียนชนวนมอบให้ พระองค์" (จิรภา อ่อนเรือง 2514: 24)
 "เมื่อทั้งสองถันเกล้า ๆ เจ้าจอมพงศ์" (เกษ นทร 2517: 328)
 "ท้าวประทับท่ามเชื้อ ชนไกล กรุงเทพฯ" (สมโรจน์ สวัสดิฤศ ๗ 2524: 57)
 "พระองค์สิทธิ์งั้น ท้ายท่วง ทหารแยะ" (สุนทร บลชีวิน 2528: 44)
 "จึงพระคืนฟ้าดี โลกสยาม" (กรมพระวชิรญาณวชิรมงคล 2470: 248)

3.3 หมวดคำกริยา

3.3.1 คำที่เปลี่ยนคำสามัญเป็นราชาศัพท์ คือเปลี่ยนจากคำเดิม ซึ่งเป็นคำสามัญเป็นคำราชาศัพท์สำเร็จรูป ได้แก่

- "เอกษัตริสองเฝ้า ไม่เห็นขอเห็น" (ยวนพ่าย 2515: 3)
 "แดงปางนฤนารถให้ สุวรรณคช" (ยวนพ่าย 2515: 13)
 "แดงปางจอมราชรัฐ เสด็จกล" (ยวนพ่าย 2515: 13)
 "หวงเสวยสำราญรม ยายิ่ง" (ยวนพ่าย 2515: 25)
 "ร้อยท้าวรวมริบเข้า มาทูล ท่านนา
ถวายประทุมทองเป็น ปิ่นเกล้า" (ยวนพ่าย 2515: 76)
 "รับคำโกนีย์ บดินทร เสด็จลีลา" (พระมหาราชครู สมุทไทยคำ เส้นรงค์: ค้น)
 "คริสต์ถามเป็นปฤษฎณา คือสุชามาโลจรอง" (พระมหาราชครู สมุทไทยคำ เส้นรงค์: ค้น)
 "คืนจากบันชมทิพพิมาน" (พระมหาราชครู สมุทไทยคำ เส้นรงค์: ค้น)

- "ใต้พระราชทาน แล้วค่อยสืบ" (พระมหาราชครู สมุทไทยท่า เส้นรงค์: ปสาาย)
- "ขอถวายทอกไม้มาศ เงินเนสา" (พระศรีมโหสถ 2524: 54)
- "สงวเสริงเส็กสอทั้น โทยทาง" (พระศรีมโหสถ 2524: 58)
- "สงวเพ็ชฎประพาสพัน พอสณฑ์" (พระศรีมโหสถ 2524: 58)
- "พระโปรทประทานสถาน ที่โต" (นายนวน 2469: 13)
- "เสคิงนวิชัยยุดทยา ยิงไร" (พระขำนิโวหาร 2470: 1)
- "โปรทไว้ในนิเวศเสยง รัชษา" (พระขำนิโวหาร 2470: 26)
- "เสคิงยอกที่นั้งโรง ทานทาน" (พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ 2511: 36)
- "เงินทองพระราชทาน แจกจ่าย" (พระยาจักรี 2512: 31)
- "พระเสคิงประพาสก้าว แทนใบ ลาสลือ" (พระยาจักรี 2512: 53)
- "พระราชทานเงินเคือนข้างเสือนยค" (นายมี 2474: 17)
- "เสวยราชสมบัติคาม สำทับ" (พระยาไชยวิชิต 2518: 1)
- "เห็นพระขวรจวนหนักหนาเทพารักษ์" (ขุนพุ่ม 2464: 18)
- "โปรทมิทรภากังตั้งแผ่นดิน" (ขุนพุ่ม 2464: 20)
- "เสคิงยาครพุนย้ายทอก ทานกริน" (กรมพระปรมาธิบดีฯ โอรส 2517: 226)
- "ประจวบจนจอมราช พระบาทไท่ทิวคค" (กรมพระปรมาธิบดีฯ โอรส 2503: 5)
- "พระศรีสแทมนคร มอนมิง เมืองเซย" (กรมพระปรมาธิบดีฯ โอรส 2503: 55)
- "เจ้าพิภพไศไทย เสคิงสวรรคาลัยเมื่อนั้น" (พระยาวิสุนทร โวหาร 2472: 4)
- "บางเสคิงยู่ยุโรป" (กรมหลวงพิชิตปรีชากร 2516: 134)

- "เสด็จนิวัตพระนครศรี อยุธยแล้ว" (ม.จ. เพิ่ม ตทาวัดย์ 2516: 160)
- "ไปรคศึกษา, กิสาโคต" (กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ 2470: 19)
- "น้อมเกล้าทูลถวายสักการ" (วงศ์ เขาวนระวี 2514: 29)
- "เสด็จออกให้ราษฎรเฝ้า ที่เมืองบักขุข" (จิรวภา ย่อนเรื่อง 2514: 47)
- "กราบทูลถวายบังคมทูลมุดประสงค" (เกษ นทร 2517: 55)
- "เพื่อจักเข้าเฝ้าทูลละอองธุลี-พระบาทมีมาหมายหลายร้อยคน" (เกษ นทร 2517: 335)
- "ประทับทอดพระเนกรการ บระกวดแข่ง ชันเนอ" (สุทร บลชีวิน 2528: 104)
- "เฝ้าทูลละอองบทธุลี พระกัทรพระเมกคา" (หลวงขรรพมาภิมนตรี สมุทพรัง:2: 12)

3.3.2 คำกริยาสามัญที่มีคำว่า "ทรง" นำหน้า คือคำกริยาสามัญที่ไม่เปลี่ยนแปลงเป็นคำอื่น เพียงแต่เติมคำว่า "ทรง" นำหน้า ทำให้คำกริยาสามัญนั้นเป็นคำราชาศัพท์ ตัวอย่างเช่น

- "ทรงโหราพยากรณ์ ภูเวทลิวา" (พระมหาราชครู สมุทไทยค้ำ เส้นรงค์: คัน)
- "หวังปรามหวังกรูญด้วย ทั้งนี้ทรงถวิล" (นายสวน 2469: 12)
- "เสร็จงานอภิเศกชั้น ทรงปรา รกษ" (พระขำนิโวหาร 2470: 13)
- "พระทรงประกอบ เกื้อ คีตทาน" (พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ 2511: 6)
- "ทรงสร้างพระมรทป ความพญ หุ้มแร" (พระยาควัง 2512: 76)
- "ทรงประคิษุคิสร้าง ละอย่างกัน" (นายมี 2474: 24)
- "ด้วยพระองค์ทรงเลี้ยง ไว้เพียงบุตร" (คุณพุ่ม 2464: 20)
- "ทรงประพุกิยถนิน เยี่ยงกั" (กรมพระปรมาภิเชษอินโรส 2517: 220)

- "พระองค์ทรงทราบสิ้น สบสมัย" (พระยาศรีสุนทรโวหาร 2472: 9)
- "ยศศักดิ์ทรงแต่งตั้ง ตามอัน ตัณนา" (พระองค์เจ้าทัศนวงศกฤต 2516: 57)
- "ทรงครอง อังกาสา วพิสตร์ พ้อเฮย" (พระองค์เจ้าพระอรุณนิภาคุณากร 2516: 85)
- "ทรงทอ พระธรรมศรี สุกตโทษ" (พระองค์เจ้าพระอรุณนิภาคุณากร 2516: 87)
- "ทรงเตือน แสงสิ่งศรี ราชประเวณี" (ม.จ. เทียม สทาวลัย 2516: 146)
- "ทรงยนิศ ไทยจินทา" (เจ้าพระยามาสาธรรวศ์ 2514: 16)
- "ทรงฝึกฝน ชนในชาติองอาจกล้า" (สมหวัง สารมะ 2524: 75)
- "ทรงเป็น ปิ่นนครินทร์สมรรถกิริติงาม" (จุฑามา อินทพงศ์ 2524: 92)
- "เริ่มทรง หนักอักษรสมบัติ" (กรมพระราชาธิบดีประพันธ์พงศ์ 2470: 16)
- "ทรงปราม ศัตรูสยอนสยบ" (สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ 2520: 1)
- "ทรงขุขุ ไปเทียนนะ- มัสการท่าน" (จิรมา ย่อนเรือง 2514: 22)
- "พระทรง สืบสวัสดิ์ไท้ ไทยจง" (วงศ์ เขาวนระวี 2514: 27)
- "เพื่อทรง หมั้นหมายชิตามารศรี" (เกื้อ นคร 2517: 71)
- "ทรงห่วง ประอาณ ไซ้้นอย" (สมโรจน์ สวัสดิ์กุล 2524: 8)
- "ทรงตา ไทยรัฐทั้ง ทวยไทย" (สุภร ผลชีวิน 2528: 5)
- "ทรงสำรวจ เลิศนอม ขรรณวินัย" (สุภร ผลชีวิน 2528: 60)

3.3.3 คำว่า "ทรง" แปลตามเนื้อความ คือคำที่มี "ทรง" ประกอบข้างหน้าคำนามสามัญ ทำให้เป็นกริยาราชศัพท์โดยไม่ต้องมีกริยาแท้ก็ เพราะ คำว่า "ทรง" ทำหน้าที่เป็นคำกริยาแท้อยู่แล้วและแปลตามคำนามที่ตามมาข้างหลัง

ทรง แปลว่า มี เช่น

"พระทรงธรรมิครแม่ พระธรรม" (ยวนพ่าย 2515: 10)

"พระองค์ทรงเวศเวทางค" (พระมหाराชครู สมุทไทยคำ เล่มรงค์: ทัณ)

"ทรงสมาธิปัญญาสัน" (นายสวน 2469: 1)

"พระทรงทศรราชรม์ ถึงทั่ว" (พระยากรัง 2512: 73)

"ให้ทรงพระชนมา ยู่ยั้ง" (กรมพระยาปวเรศวริยาดงกรม์ 2516: 110)

"ทรงอจินวิยกภาพไพ เศษพัน" (วิธินวี ศรีเมือง 2524: 3)

"ทรงฤคโถงบายหมายวู่" (ศิวถานท์ ปรุณสุภี 2521: 59)

ทรง แปลว่า ถือ เช่น

"ทรงคชาทขมภิม เลอศัน" (ยวนพ่าย 2515: 11)

"สังข์ทัษณวิฐเจ้า เลิศทรง" (พระยากรัง 2512: 71)

"ทรงพระแสงดาบนาม เวียท้าว" (พระบาทสมเด็จพะนั่งเกล้า ฯ 2511: 29)

"ทรงสังข์สังฆารา เหนือเทศ" (พระองค์เจ้าทัคคฆางคฤค 2516: 42)

ทรง แปลว่า ชี เช่น

- "ทรงวิไชยช้างคัน เช่นช้างอมรินทร์" (หลวงศรีมโหสถ 2524: 65)
- "ทรงพานหงส์บิน สอยถ้อย มาแซ" (พระยากรัง 2512: 72)
- "สองไทรราชัน ทรงสาร คึกเซย" (กรมพระปรมาภิไธยวชิราวุธ 2503 : 74)

ทรง แปลว่า สวม เช่น

- "เห็นรูปอมะเรศ ทรงสังวาลเวศ" (พระมหาราชครู สมุทไทยท่า เส้นรงค์: กั้น)
- "ทรงเสวทรบวรภูษา เลิศแล้ว" (พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า ๗ 2511: 23)
- "ทรงพระมาลาเพชร เพ็ญฟ้า" (พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า ๗ 2511: 37)
- "ทรงเครื่องนำเงินงาม เอี่ยมอำ" (พระยามหาอำมาตย์ 2516: 69)
- "เทพแดยเพราะพระขำมรงค์ เทวี ทรงนวิหัทธนา" (จิรภา อ่อนเรือง 2514: 10)

ทรง แปลว่า นิ่ง เช่น

- "ทรงพระราชยานแล้ว สิ้งไต้เต็นขบวน" (พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า ๗ 2511: 37)
- "เสด็จทรงพระที่นั่งสำ เดชดง" (พระยามหาอำมาตย์ 2516: 66)
- "พระทรงยานุมาศนั้น โดยขบวน" (พระยากรัง 2512: 52)
- "ทรงพระราชยานแทน แห่ครัน" (กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ 2472: 88)
- "ยามทรงรถจรทศ" (จิรภา อ่อนเรือง 2514: 8)

ทรง แปลว่า ทัก เช่น

"ทรงบาทรเนื่องในปี ไหมนั้น" (สุภร ผลชีวิติน 2528: 69)

ทรง แปลว่า เล่น เช่น

"มีหนึ่งทรงบีเสียด" (เจ้าพระยาภาสกรวงศ์ 2514: 12)

"อนึ่งเรื่องเครื่องดนตรีพระมีไว้ และทรงไถ่โนชนาตามาตรฐาน" (เกื้อ นทร 2517: 15)

"นฤคพิทักเหน้อยด้วย ทรงคน ทวีพอ" (สุภร ผลชีวิติน 2528: 72)

3.3.4 คำกริยาราชศัพท์ซึ่งเกิดจากการนำคำกริยาสามัญมา
รวมกับคำนามราชศัพท์ ตัวอย่างเช่น

"มีพระภักดร สู่บุรพ บาทน้อย" (พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า ฯ 2511: 27)

"พระเจริญพระเมตตา เนื่องนี้จ" (พระยากรัง 2512: 72)

"มีพระราชประสงคจ่านงหวัง" (ทุกพุ่ม 2464: 35)

"ตทพระองค์ทรงเนา แนบพัน" (สุภร ผลชีวิติน 2528: 28)

"ทรงเคารพพระหัตถ์อธิฐาน" (นายมี 2474: 3)

"มีพระพิทศร์ทรงธรรมบุรพา" (จิรภา บ่อนเรือง 2514: 34)

คำราชศัพท์ในวรรณกรรมของพระเกียรติไม่เคร่งครัดตามแบบแผนนัก บางแห่ง
ใช้คำไม่ตรงตามฐานะบุคคล ใช้คำศัพท์ชั้นเจ้านายเมื่อกล่าวถึงพระมหากษัตริย์ก็มี หรือ
สร้างศัพท์ผิด ๆ เช่นเติม "ทรง" ในที่ไม่ควรใช้ก็มี ทั้งนี้เพราะร้อยกรองได้รับสิทธิพิเศษ
เรื่องการปรุงแต่งรูปคำให้เหมาะแก่ฉันทลักษณ์ อย่างไรก็ตามจะเห็นว่าผู้แต่งวรรณกรรม
ของพระเกียรติใช้คำราชศัพท์อย่างสม่ำเสมอ เหมาะแก่เรื่องซึ่งเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์

4. คำภาษาอังกฤษ

แต่เดิมนั้นภาษาคำต่างประเทศที่เข้ามาอยู่ในภาษาไทยเป็นภาษาทางตะวันออกเป็นส่วนใหญ่ออกภาษามาลี สันสกฤต เขมร มลายู ขวา ส่วนภาษาต่างประเทศทางตะวันตก เช่น ภาษาโปรตุเกส มีบ้างไม่มากนัก ภาษาเหล่านี้เข้ามาพบกับภาษาไทยนานแล้วจึงกลืนกับภาษาไทยได้เป็นอย่างดี ในสมัยรัตนโกสินทร์หลังรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นกันมาประเทศไทยก็เหมือนกับประเทศทางตะวันตกมากขึ้น ภาษาตะวันตกไทยเฉพาะภาษาอังกฤษมีอิทธิพลในวรรณกรรมไทยระยะนั้น ผู้แต่งใช้ภาษาอังกฤษเพราะรับวิทยาการ และวัฒนธรรมเข้ามาและขณะนั้นยังไม่มีคำไทยได้เรียกสิ่งเหล่านั้นจึงใช้ทับศัพท์กันโดยทั่วไป ลักษณะภาษาเช่นนี้พบในวรรณกรรมของพระเกียรติภักดีพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวหลายเล่ม เช่น เพลงยาวเฉลิมพระเกียรติ ของคุณพุ่มทอนหนึ่งว่า

ทุกเชกคแคนแสนสวาทิบาทพิศร จนอังกฤษพระราชาสถาน คือทวีป
เขมรคอรอมริวาร พรหมแทนกันโคยนครสุทรกา โรทีเคียงเวียงวังฝรั่งเศส
 พุทธเทศอเมริกาณันมหา รณพม่าควางชลชดา . . . เป็นเมืองมิกรกับพระ
วิศคยริยา ¹³

โคลงสรรเสริญพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทอนหนึ่งว่า

ขนิทหนึ่งไปประจุนั้น   แต่ทละสิง กับแซ
มิตละสร้อยยง   ยอมไท. . . ¹⁴

¹³ คุณพุ่ม, เพลงยาวเฉลิมพระเกียรติ (พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2464), หน้า 29.

¹⁴ หม่อมเจ้าสุวรรณี, "โคลงสรรเสริญพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว", คำกลอนสรรเสริญพระบารมี (กรุงเทพฯ: แพร่พิทยา, 2516), หน้า 18.

ลิลิตสรว เสริฐพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวหลายบท
ใช้คำภาษาอังกฤษปน เช่น

ตะกน <u>ยอไฟ</u> <u>โหล</u> ส่วน	เงินขม
แผนแบบ <u>แวนยด</u> รบ	รอบรู้
เพลง <u>ยอช</u> <u>เชียว</u> <u>ชา</u> <u>ยอ</u> <u>ชร</u> <u>ม</u>	ทุกแบบ ละของ <u>เยย</u>
หาไป <u>รู</u> <u>สีก</u> <u>ญ</u>	หนึ่งนั้น <u>แ</u> <u>มี</u> 15

หมูหนึ่ง <u>เรื่อ</u> <u>ง</u> <u>เต</u> <u>ง</u> <u>ล</u> <u>่า</u>	ญาติ
นาม <u>หมว</u> <u>ท</u> <u>อ</u> <u>า</u> <u>ท</u> <u>ิง</u> <u>รี</u>	บุชชิตาว
คุม <u>มห</u> <u>า</u> <u>ว</u> <u>ช</u> <u>อ</u> <u>ค</u> <u>นี้</u>	บร <u>าม</u> <u>ศ</u> <u>ัก</u> <u>ส</u> <u>ย</u> <u>อน</u> <u>แ</u> <u>ย</u>
ชา <u>ศ</u> <u>ัก</u> <u>ส</u> <u>ัน</u> <u>ไ</u> <u>จ</u> <u>ร</u> <u>า</u> <u>ว</u>	จิก <u>กร</u> <u>อน</u> <u>ร</u> <u>น</u> <u>แ</u> <u>ย</u> <u>ง</u> 16

<u>เน</u> <u>วิ</u> <u>มี</u> <u>ม</u> <u>าก</u> <u>พ</u> <u>ัน</u>	พร <u>ร</u> <u>ร</u> <u>า</u>
ภ <u>า</u> <u>ท</u> <u>ระ</u> <u>เว</u> <u>น</u> <u>ค</u> <u>ง</u> <u>ค</u> <u>า</u>	เช <u>ก</u> <u>น</u> <u>้ำ</u>
เว <u>น</u> <u>เว</u> <u>ียน</u> <u>แ</u> <u>ล</u> <u>ี่</u> <u>ส</u> <u>ย</u> <u>น</u> <u>ไป</u> <u>มา</u>	ไ <u>โร</u> <u>ท</u> <u>ร</u> <u>ว</u> <u>จ</u>
ป <u>้อง</u> <u>บ</u> <u>ี</u> <u>ค</u> <u>บ</u> <u>ี</u> <u>จ</u> <u>น</u> <u>ิก</u> <u>ล</u> <u>่า</u>	เจ <u>็ด</u> <u>ส</u> <u>่ว</u> <u>น</u> <u>ค</u> <u>ว</u> <u>ร</u> <u>แ</u> <u>ย</u> <u>ง</u> 17

วรรณกรรมของพระเกียรติที่แต่งในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวมี
คำภาษาอังกฤษปนอยู่บ้าง เช่น มหามกุฏราชวิทยาลัย ก่อนหน้าว่า

หลายครั้งข้างขึ้นชโย แอล ไ ท ว โ บ แ ว เ อร์ ไ เท 18

15 พระองค์เจ้าศักดิ์วางคยุตต, "ลิลิตสรว เสริฐพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว" คำกลอนสรว เสริฐพระบารมี (กรุงเทพฯ:แพรวพิทยา, 2516), หน้า 57.

16 เรื่องเดียวกัน, หน้า 59.

17 เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน

18 กรมพระนาธิปประพันธ์พงศ์, มหามกุฏราชวิทยาลัย (พระนคร: บริษัทสยามปริ๊นเปรส จำกัด, 2470), หน้า 225.

อีกตอนหนึ่งว่า

เสนาบดีโกษา บอกรบ่าวจะบวชตั้งเกือบ
โหราศาสตร์ ช เลือเพื่อ เพื่อนเมือง 19

ลิลิตลัทธิกรรมหาจักรีวงศ์ ใช้คำภาษาอังกฤษบ้าง เช่นกันดังนี้

แพนังทีปี่สำ
เวญลิลิตฝรั่งเทศมา ทูตา พิเศษเอย
เมอน... 20

วรรณกรรมของพระเกียรติที่แต่งในรัชกาลปัจจุบันมีการใช้คำภาษาอังกฤษบ้าง
แต่มีไม่มากนัก เท่าที่พบใช้เพื่อให้คำสั้นและเพื่อสัมผัส ตัวอย่างเช่น ลิลิตเนลิมพระเกียรติ
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว หนึ่งว่า "บริษัทสยามสร้างไทย สิวิไล
เทียมเทศ" 21 เพลงยาวสรรเสริญพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพล
อดุลยเดช ว่า "เสนาธิการยูโนโยเข้ามา ทูตถวายวาจาเพื่อข้แรง" 22 อีกตอน
ว่า "กัวยการเสด็จนาวานาม "ซาร์ โท" เพื่อยวท โซว์นาวิทรีสง่า" 23

19 กรมพระนราชนิประพันธ์พงศ, มหานฤราชคณาสุรณี, หน้า 225.

20 กรมพระนราชนิประพันธ์พงศ, ลิลิตลัทธิกรรมหาจักรีวงศ์ (พระนคร: โรงพิมพ์
อักษรนิติ, 2472), หน้า 186.

21 วิธินันท์ ศรีเมือง, "ลิลิตเนลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้า
อยู่หัว" มหาธีรราชเจ้าราชสกุติ (กรุงเทพฯ: บริษัท เอส.เอ็ม.เอ็ม. จำกัด, 2524), หน้า 6.

22 เกอ นทร, เพลงยาวสรรเสริญพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ภูมิพลอดุลยเดช (กรุงเทพฯ: สักยการพิมพ์, 2517), หน้า 245.

23 เรื่องเดียวกัน, หน้า 174.

เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ก่อนหน้าว่า

. . . ควีนอังกฤษและสวามี สมศรี สนิทเสนาหา
ในสมเด็จพระเจ้าจันทร เห็นฝ่ามาเขียนไว้ 24

บางครั้งผู้แต่งใช้ภาษาอังกฤษเพราะจะต้องหาความแปลกใหม่หรือคิดว่าเป็นสมัย
ผู้แต่งหัวใจใช้คำภาษาอังกฤษตลอดเรื่องทั่ว ๆ ไป ที่บางครั้งไม่จำเป็นคือจะใช้เพราะมีคำไทย
ใช้อยู่ ทั้งที่เจ้าพระยามาสถรรวรงค์เขียนถึง เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจุลจอม
เกล้าเจ้าอยู่หัว ก่อนหน้าว่า

<u>สรวมไพล์สดทุกทุกโตคัส</u>	<u>นริศกษัตริย์</u>
<u>เทรทวิศทอมักคัส</u>	<u>พิณโรชานารถ</u>
บรมราชาแห่งระวีเยศ	ถวิลประเทสเสียมมพ
ขมโลกทุกเนอริชจร	<u>ทงอริยมรมุขยณ</u>
แปรมพระมตปราโมทย์	<u>สิมโรทพระพุทศคาน์</u> 25

ไพล์	แปลว่า	ซีพ
สดทุก	"	เทรท
ทุก	"	เท้า
โตคัส	"	คอกบัว
นริศ	"	อัสระ

24 สมโรจน์ สวัสดิ์ดุสิต ๗ อนุชยา, เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปรมินทร
มหาภูมิพลอดุลยเดช (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เจริญ, 2524), หน้า 56.

25 เจ้าพระยามาสถรรวรงค์, ลิขิตเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว, หน้า 2.

เศรท	แปลว่า	ยิ่งใหญ่
วิศทอม	"	ความฉลาด
ฉศคิซ	"	ความยุติธรรม
ซอเนอริ	"	เกียรติยศ
คองวี	"	ความรุ่งเรือง
สัทโบท	"	ทะยานสูง

คำกริยาที่ใช้คำไทยได้ ผู้แต่งก็ใช้คำอังกฤษเช่น

"เอกษเปรศระสุนแทหะเปท" (เจ้าพระยามหาเสวรวงศ์ 2514: 4)

เอกษเปรศ แปลว่า ยิ่ง

"ถึงไว้ทบวรนัทร สำหรับมารยัคคีฉิท" (เจ้าพระยามหาเสวรวงศ์ 2514: 4)

ฉิท แปลว่า นิ่ง

"ส่วนสิ่งสรรพทรง วงศ์พราษเรศเปท" (เจ้าพระยามหาเสวรวงศ์ 2514: 17)

เรศเปท แปลว่า นิ่งถือ

การใช้ภาษาเช่นนี้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาพรหมญาณวชิราวุธทรงวิจารณ์ว่า "ไม่มีใครเอาเยี่ยงอย่าง" ที่ว่าเป็นจริงตามพระวิจารณ์เพราะไม่มีวรรณกรรมของพระเกียรติเรื่องใดใช้ภาษาแบบนี้ นอกจากมีคำภาษาอังกฤษแทรก ตอนบ้างถ้าเป็นคำวิสามานยนามหรือใช้บางครั้งเพื่อสัมผัส

การเปลี่ยนแปลงรูปคำ

ในการ แต่งคำประพันธ์นั้นคำสามัญพื้น ๆ ไม่เพียงพอที่จะใช้แต่งความความคล้องจอง จึงต้องสร้างคำขึ้นมาใหม่ มีจุดมุ่งหมาย 2 ประการ ประการหนึ่งคือต้องหา ได้มีลักษณะพิเศษเพื่อแสดงภูมิความรู้ อีกประการหนึ่งคือมีความจำเป็นในเชิงประพันธ์ที่ต้องการ คำความจำวนมึงคับและเพื่อสัมผัส การเปลี่ยนแปลงรูปคำในวรรณกรรมยอพระเกียรติมีดังนี้

1. การแผลงคำ

การแผลงคำเป็นการเปลี่ยนแปลงรูปหรือเสียงของคำให้แตกต่างกับคำเดิมโดยที่ความหมายไม่เปลี่ยน มีการแผลงอักษร แผลงสระ แผลงวรรณยุกต์และแผลงหลายอย่างในคำเดียวกัน

1.1 การแผลงอักษร คือการเปลี่ยนแปลงพยัญชนะตัวหนึ่งเป็นอีกตัวหนึ่ง อาจเป็นพยัญชนะต้น ตัวสะกด หรือเพิ่มพยัญชนะบางตัวเข้าไปด้วย ตัวอย่างเช่น

"ทรงห่มหูกางย่าง จรวงไทร" (ยวนพ่าย 2515: 46)

จรวงไทร แผลงมาจาก ทรวงไทร

"สารพาฉาเสียนแก้ว บาวพท" (ยวนพ่าย 2515: 46)

บาวพท แผลงมาจาก บาวท ซึ่งแผลงว่า ไพ

"ขอพรพระบาทเกล้า โกฬิต" (พระศรีมหาสมุทร 2521: 63)

โกฬิต แผลงมาจาก โกวิท

"ขนานนามย่อมือศิเรก คำแห่ง มินา" (นายสวน 2469: 12)

คำแห่ง แผลงมาจาก คำแห่ง

"ค้นแผ่นดินทั้งวังแต่ของสำ ชูการทั้งสังวเสวัญ" (ขุนขุ่ม 2464: 22)

สังวเสวัญ แดงมาจาก สรรวเสวัญ

"เรียงข่างสาคนั้ช้องชั้น คายเควือ" (กรมพระปรมานุชิตชิโนรส 2517: 271)

ข่าง แดงมาจาก กระข่าง

"จงเป็นโงะเยศขุน ครวพัก หละเฮย" (กรมพระปรมานุชิตชิโนรส 2503: 105)

ครวพัก แดงมาจาก ครวาก

"พงคมาตีไทรอาจค่าน คำก่า หนีเา" (พระยาศรีสุนทรโวหาร 2472: 7)

คำหนี แดงมาจาก คำหนี

"ขุมพิหารหัวตั้ง เสงัดมของหลวง" (กรมพระยาไวยะวริยาสมภพ 2510: 112)

พิหาร แดงมาจาก วิหาร

"มรทปพระพุทบาท เวียงรุ่ง" (พระยาแก้ว 2512: 75)

มรทป แดงมาจาก มณฑป

"ไวยาญเทศกรุงกระษัตริย์ทรงกัถไชย" (ขุนขุ่ม 2464: 10)

กัถไชย แดงมาจาก กัถสัย

"ชั้นพิณุตของเกล้า รัชทะวันเงินมระคอง" (กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ 2472: 17)

รัชทะ แดงมาจาก รัชทะ

"เกล้ากลอนกัถวายพจน์ ฮาสิรมทแต่ไท้" (สมโวจน์ สวัสดิ์พิบูล 2524: 3)

กัถวาย แดงมาจาก ถวาย

1.2 การแปลงสระ คือการเปลี่ยนรูปและเสียงสระ กวียกเว้น

"สยง^๑สว^๒เท็๑นพ็๑ย^๓ท๑น คน^๔เม^๕" (ยวนสำย 2515: 23)

ค^๑น^๒ แด๑งมาจาก โค^๓น

"เสง^๑ถน^๒หุ^๓ท๑างน^๔อ^๕ก^๖น^๗" (พระมหาวราชครู สุนทรไทยคำ เล่มรงค์: ๓๓)

ห^๑ง^๒ แด๑งมาจาก หุ^๓

"ยร^๑ย๑ท^๒ แส๑นย๑ท^๓ แอ^๔อ^๕" (พระศรีมโหสถ 2514: 53)

ย^๑ร^๒ย๑ท^๓ แด๑งมาจาก ย^๔ร^๕ย๑ท^๖

"น๑ย^๑ย^๒ว^๓ร^๔ว^๕เ๑น^๖น๑ย๑ อย^๗เ๑น^๘ย๑น๑^๙เ๑น^{๑๐}" (นายสม 2499: 32)

เ๑น^๑ย๑น๑^๒ แด๑งมาจาก เ๑น^๓

"เ๑ย^๑ง^๒แ๑น^๓เ๑น^๔เ๑น^๕ม^๖เ๑น^๗ร^๘เ๑น^๙" (พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้า 2511: 15)

ร^๑เ๑น^๒ แด๑งมาจาก ระ^๓เ๑น^๔ย๑

"ชเ๑^๑เ๑^๒เ๑^๓เ๑^๔เ๑^๕เ๑^๖เ๑^๗เ๑^๘เ๑^๙" (พระยาทวัง 2512: 38)

เ๑^๑เ๑^๒ แด๑งมาจาก เ๑^๓เ๑^๔

"เ๑เ๑^๑เ๑^๒เ๑^๓เ๑^๔เ๑^๕เ๑^๖เ๑^๗เ๑^๘" (พระยาโษยวิจัก 2513: 2)

เ๑^๑เ๑^๒เ๑^๓ แด๑งมาจาก เ๑^๔เ๑^๕เ๑^๖

"เ๑เ๑^๑เ๑^๒เ๑^๓เ๑^๔เ๑^๕เ๑^๖เ๑^๗เ๑^๘" (กรมพระปรมาภิไธย^๑ในร^๒ 2503: 102)

เ๑^๑เ๑^๒เ๑^๓ แด๑งมาจาก เ๑^๔เ๑^๕เ๑^๖เ๑^๗

"บาสีสยามวอยกรรม มกุฎวิทยาลัย" (ม.จ. เพิ่ม สทาวังษ์ 2516: 145)

วอยกรรม แสดงมาจาก ไวยากรณ

"เชียรระราชปราชญ์ปรีชา" (กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ 2470: 224)

เชียรระราช แสดงมาจาก ชีรราช

"เวโรจน์ไว้ในพื้นภูทศ" (ประถมาภรณ์ เมนะสุท 2525: ๗๖)

เวโรจน์ แสดงมาจาก วิโรจน์

"เหิมภูมานะสิง สะอึกน้อม" (วงศ์ เขาวนระกวี 2514: 37)

สิง แสดงมาจาก สิง

"บริบวรณพระมณีสถัน ศรัทธา" (สุนทร ผดชิวิน 25๒8: 6)

บริบวรณ แสดงมาจาก บริบูรณ์

1.5 การแสดงวรรณยุกต์ คือการ เปลี่ยนรูปและเสียงวรรณยุกต์ของคำ
ตัวอย่างเช่น

"สับศรหาแสง สับคำห์" (ยวนพ่าย 2515: ๘)

สับคำห์ แสดงมาจาก สิบคำห์

"ขุนสาวจักว่าไน ใจเทิง" (ยวนพ่าย 2515: 2๖)

ไน แสดงมาจาก ไน

"เป็นพาทนภูมินทร" (พระมหาราชครู สมุทไทยท่า เส้นวงศ์: ทัณ)

พาทน แผลงมาจาก พาทน

"ตามบ้านาญการท่า ขอบใจ" (พระศรีมโหสถ 2524: 67)

บ้านาญ แผลงมาจาก บ้านาญ

"ทูล่งทรงจันทอง ก้อยไม้กริเงิน" (พระชำนาญโหวหาร 2479: 26)

ไม้กริ แผลงมาจาก ไมกริ

"เทวราชกฤษีเชอ ที่องค์ พระเจ้า" (พระยาทรง 2512: 78)

เชอ แผลงมาจาก เชอ

"รองทวิบทให้ไว้ บำบวง" (สมโรจน์ สวัสดิศึกษา 2524: 35)

บำบวง แผลงมาจาก บำบวง

"พันชนาไว้แก่ ทรุกริกรากซัง" (กรมพระปรมาภิไธยวิมล 2503: 129)

กรัง แผลงมาจาก กริ

"ทดวงสว่างเขตนครปด้น ไล่สูยทสูยไป" (นายสวน 2469: 10)

สูย แผลงมาจาก สูย

"เดงิงภพเพ็ญทาศย์เพียง สุริยัน" (หม่อมเจ้าสุวรรณ 2516: 2)

เพียง แผลงมาจาก เพียง

"งามทั้งอิศวรเจ้า เสด็จถวายพระอุมา" (จิรภา อ่อนเรือง 2514: 38)

ทั้ง แดงมาจาก ทั้ง

1.4 การแดงทั้งอักษรและสระ คือการเปลี่ยนพยัญชนะและสระในคำ
เดียวกัน ตัวอย่างเช่น

"อัปเบญโญเขว ยิงผู้" (ชวนพ่าย 2515: 16)

เบญโญ แดงมาจาก ปัญญา

"ศีรามศิโรคน้อม วันทนา" (พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว 2511: 7)

ศีราม แดงมาจาก ศิระ

"บาเรียนขรวัวทั้งอันคัมฉัน" (นายมี 2474: 16)

บาเรียน แดงมาจาก เปรียน

"ภายมิ่งรัชสมัย มงกุฎเกล้าไพเศษสรรพ" (ศิวกานต์ ปทุมสุทธิ 2516: 60)

ไพเศษ แดงมาจาก วิเศษ

1.5 การแดงทั้งสระและวรรณยุกต์ คือการเปลี่ยนแปลงสระและ
วรรณยุกต์ในคำเดียวกัน ตัวอย่างเช่น

"ให้ทั้งจักรพยุห์ในมม ทิรติพโหรุ" (พระมหาราชครู สมุทไทยคำ เสนณรงค์: ต้น)

พยุห์ แดงมาจาก พยุห

"ขับคำเรียเรื่อวาง ไล่ล้อม" (พระศรีมหาโพธิ์ 2524: 64)

คำเรีย แผลงมาจาก ทวี

"ทันแต่ในพุกเข้า จูงให้ทันประสงค์" (หม่อมเจ้าสุพรรณ 2516: 4)

จูง แผลงมาจาก จิง

1.6 การแผลงคำพยางค์เดี่ยวเป็น ๒ พยางค์ ตัวอย่างเช่น

"พระราชทานถวนผู้หญ่ นวยนม่า" (พระศรีมหาโพธิ์ 2524: 67)

นวย แผลงมาจาก นวย

"สิ้นยงสิ้นวคมั่น นฤรา เรือยแส" (ยวนพ่าย 2515: 13)

สิ้นวค แผลงมาจาก สวค

"ของมตาดหลายสิ่งราย เรียมไว้" (พระธานีโหวท 2470: 24)

มตาด แผลงมาจาก มาก

"บร้างกระลับมี มาชวบ นี้เอย" (กรมพระบรมนาถเชษฐาธิราช 2503: 56)

กระลับ แผลงมาจาก กลับ

"เป็นครโคงกาพินนอม นอบเกด้าทุสถวาย" (พระองค์เจ้าคึกเขียงคฤศ 2516: 25)

ครโคง แผลงมาจาก โคง

"เว็งวุงชวากหว่าง ช่าเรอะห้วยสะห่านหน" (หลวงพระบาทสมุทราชรังษี 3: 30)

ช่าเรอะ แผลงมาจาก เอะ

2. การ กัทักคำ

การ กัทักคำ เป็นการ ทำคำ ให้สั้นลง ด้วย การ กัทัก หรือ ส่วนใด ส่วนหนึ่งของ คำ มีทั้ง กัทักหน้าคำ และ กัทักท้ายคำ

2.1 การ กัทักหน้าคำ ตัวอย่างเช่น

"พฺรณณนินุเพนทวา สุวสเพย" (ยวนเพย 2515: 2)

ณิ กัทักจาก อณิ

"แตลงปางชิราว ไหเรจาทงวง" (พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว 2511: 8)

ชิราว กัทักจาก ยชิราว

"บบบบิททินุกุโร หวามพรว" (กรมพระบรมราชโองการ 2517: 256)

หว่าม กัทักจาก ยว่าม

"ไพวเอาหมดุกุเพิง ชิมทาม ทรวรเย" (กรมพระบรมราชโองการ 2505: 25)

มดุก กัทักจาก ยมดุก

"มาสรวมชิพไคยาทภิวาทนอม" (นายมี 2474: 40)

ภิวาท กัทักจาก ยภิวาท

"ไวเปนทเไสอนนิมลการ" (คุณชุ่ม 2464: 20)

นัลการ กัทักจาก ยนัลการ

"เชินุทระสงชิกเยง บาทพะยพ" (กรมพระบรมราชโองการ 2472: 60)

พะยพ กัทักจาก ยพยพ ซึ่งแผลงมาจาก ยวิยะ

"พจนานุกรม เนกนิมิต คุณนิต" (สมเด็จพะเทพรัตนวโรสุตาทา 2520: 33)

เนกนิมิต ตักจาก อเนกอนันต

"จึงนิตเป็นประวัติการ สถานอนุสนธิ์" (เกษ นศร 2517: 91)

อนุสนธิ์ ตักจาก ออนุสนธิ์

2.2 การ กัณฑ์ ท้ายคำ กวี อย่าง เด่น

"เสด็จ ช้าง กระบอบ มโหรี เทพเจ้า พร ทวา" (พระมหามหาราชครู สมุทไทยคำ เล่ม ๖ วรรค ๕)

ทวา กัณฑ์จาก ทวารวดี

"บรู ศรี สี ษณ นาค เจ้า บรู ณ อัย วิ ย์" (นายสวน 24๘๗: 11)

ศรีสีษณนาค ตักจาก ศรีสีษณนาคนุก

"พระ ยาม อรุ โสภา เรือง วัง งาน" (พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้า 2511: 24)

อรุโสภา ตักจาก อรุโสภาชัย

"โย ง การ ท่าน ศรี นัย โย อัย - ยา ชัย" (พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้า: 32)

อัยยา ตักจาก อัยยาชัย

"ยา กร แส น ยา อ ก ฤ ษ ์" (กรมพระปรมานุชิตชิโนรส 2503: 4)

แสณยา ตักจาก แสณยากร

"ที่ ก กั ษ ย การ ม ก ล ของ แ อ ย สา" (คุณชุ่ม 24๘๙: ๒๒)

สา ตักจาก สาธุการ

"เขียน เยือก อิริยา ยีน อยุ นี้" (สุภร มลชีวิน 2528: 78)

อิริยา ตักจาก อิริยามถ

3. การเติมคำ

การเติมคำคือการเพิ่มคำหรือพยางค์ลงในคำเดิมเพื่อให้มีพยางค์มากขึ้น ช่วยให้คำมีเสียงไพเราะ มีทั้งการเติมหน้าคำ กลางคำ และท้ายคำ ดังนี้

3.1 การเติมหน้าคำ ตัวอย่างเช่น

"พระ มา ด้าง ท้าว ท้าว หมี" (ขวนพ่าย 2515: 3)

มด้าง มาจาก ด้าง

"มา นะ มละ สพ สร รพ ส ง เก า" (กรมพระปรมาภิไธยวชิราวุธ 2503: 162)

มละ มาจาก ละ

"ท่าง ช ร ท ก ไ ว น อ ม น อบ เก ลา ส ก ุ ก ิ" (พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว 2511: 30)

ชรทัก มาจาก ตัก

บางคำผู้แต่งนำคำอื่นเติมข้างหน้าอีกคำหนึ่ง มีความหมายในทางติงามยินดี และทำให้เกิดเสียงคำไพเราะด้วย ตัวอย่างเช่น

"เอา ศ รี สุ โ ห ัย ก ว ท ิก ม ือ แ อ" (ขวนพ่าย 2515: 26)

- "มาพึ่งบทรัช้อย ขึ้นเข้าวิมาง" (นายสวน 2469: 6)
 "เทพนิกรนรช้อย ขึ้นไหว้บูชา" (พระศรีวิไล 2524: 52)
 "เอ็งแถมสาธุการจำ ขึ้นข้อมนุญ" (พระธานีโวหาร 2470: 17)
 "โนนินเวศนวรสร้าง หลากหลาย" (พระยาทวี 2512: 12)
 "ทรงสกับพรพระสร้อย สรวเพ็ญ" (พระบาทสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าฯ กรมหลวงอนุรักษ์เทเวศร์ 2511: 24)
 "แห่มำเรอรวมช้อย ขึ้นข้อมทาน" (พระยาไชยวิชิต 2518: 18)

3.2 การเติมลงท้าย ส่วนมากแทรก ร หรือ ว เพื่อให้เสียงไพเราะ ตัวอย่างเช่น

- "สรทนันนีนวนอบเข้า อยู่มือ" (ยวนพ่าย 2515: 75)
 สรทนันน คือ สนน แทรก ร
 "สระเทียนระห่านพสุธา" (พระมหาวาสน์ สุนทรโยทิต์ เสนวงศ์ ปลาย)
 สระเทียนระห่าน คือ สระเทียนระห่าน แทรก ร
 "คชสงขำรงสาร สุวภาพ" (พระศรีวิไล 2524: 66)
 สุวภาพ คือ สุภาพ แทรก ว
 "พระเมตไพรคาล กว้าหล้า" (พระธานีโวหาร 2470: 34)
 ไพรคาล คือ ไพคาล แทรก ร

"ดะยงักอุปรโภคพัน พรรณา" (พระยาใจยวิจิต 2518: 18)

อุปรโภค คือ อุปรโภค แทรก ร

"สระกอกันเพ็รียงพรู (กรมพระบรมนาฎคิธิในรล 2503: 113)

สระกอ คือ สระกอ แทรก ร

"กลอนกล่าวสุภาพเนลิม ยศไท้" (พระยามหาอำมาตย์ 2516: 77)

สุภาพ คือ สุภาพ แทรก ว

"ไทยคุณระเเมศิริสวัสดิ ศิสุคมหรรษา" (หลวงพระวมาภิมณฑ์ สมุทพริ้ง: 1: 23)

ระเเม คือ เเมม แทรก ร

3.3 การเติมท้ายคำ ส่วนใหญ่เป็นการนำ ศ ประกอบท้ายคำเรียกว่า ศ เข้าลิดิต ก็วย่างเช่น

"มยชยมฉาคิแก้ว ญุชวิศ" (ยวนพ่าย 2515: 74)

"คิกแก้วสิงาค สิงาเฉยชาคณ" (พระมหาราชครู สมุทไทยท่า เล็นรงค์: คณ)

"นวิกเนเวียนซ่าเนียนนวาง วารวิศ" (พระศรีมโหสถ 2524: 58)

"ท้าวหัวนคเวศน์อม พมมกร" (นายสวน 2469: 15)

"นำถววยแก่จอมคิงก โตเกศ" (พระธานีโหวหาร 2470: 26)

"สมเด็จเจ้า อชเรศเจ้า จอมพระนักร" (พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้า 2511: 33)

"เทียมเทพธิธานี อมเรศ" (พระยาทวิ: 2512: 68)

- "ชวนชมกุหลาบช่วย เหวฮาว" (กรมพระบรมมหาราชวัง 2503: 25)
- "ตั้งสุริเยศส่องสัทิวจรัสศรี" (ขุนพุ่ม 2464: 17)
- "สมภารบารเมศสร้าง สมมา มากฤา" (พระยาศรีสุนทรโวหาร 2472: 8)
- "ไปมีขัติเยศภูทาคาร" (ม.จ. เพิ่ม ังควาวิสัย 2516: 153)
- "แรมชะอำน้ำชีโวศเกษม" (กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ 2470: 250)
- "หนึ่งน้ำพระทัยภูเรศ" (สีวกานท์ านุมสุติ 2524: 57)
- "ร่อนรันทิเยศแท้ ทรงฝัน สุชนา" (พิศาล เสนะเวส 2515: 206)
- "ประณิษิตหิษีสบประการ" (วงศ์ เขาวนระถวี 2514: 32)
- "คำนี้พระคุณพระนวก กริศา ท่านมาเพ็ญเพียร" (สมโรจน์ สวัสดิฤดา 2524: 64)
- "เพลิงงามนาเวศพร้อม สุพรรณหงส์" (สุนทร มธชิวิน 2528: ๒3)

4. การซ้ำคำ

การซ้ำคำคือการนำคำเดิมมาก่อเข้าอีกคำหนึ่ง เป็นคำที่มีเสียงเดียวกัน 2 พยางค์ หรือลดเสียงพยางค์หน้าเป็นเสียงสระ อะ ตัวอย่างเช่น

- "พรันพรันออกพดแสน ล้ำล้ำ" (ยวนพ่าย 2515: 28)
- "ยุ่งยุ่งแลย้ายย้าย คล้าวไคล" (ยวนพ่าย 2515: 64)
- "สวรศรีบทปีภาทบันแสง ครันครัน เครงเครง" (พระมหาราชครู สมุทไทยท่า เล่มรงค์: ๓๖)

"กุนนังหนุ่นหนุ่นนัต ไปพาค พิงแส" (พระชานิวาท 2470: 24)

"เสียมเสียมพระพรายตุ ทธาโลก" (พระยาทวัง 2512: 3)

"เคียว จรทเจิมจ้อยจ้อย จิมเคียว" (พระยาทวัง 2512: 38)

"ยตหย่อมหย่อมวิงสีว่าง ว่างบ้าง" (กรมพระปรมาภิไธยอินรต 2517: 241)

"ไยไยทชไค้ไค้ ทามทาง" (กรมพระปรมาภิไธยอินรต 2503: 27)

"แสดเสลิวปลิว เมมกุเฮกเอี่ยม" (คุณพุ่ม 2464: 13)

"ถาทสรงพระพักตร์ส่วน ดงยา ยยิบเฮย" (พระองค์เจ้าศักดิ์นางศุภต 2516: 42)

"เขื่อนขันชคุ้ม ภิวชิตะทังสาย
สิทสีวะเสสิบลาย ชดะแสดะสานทา" (หลวงขรรฆมาภิรมย์ สมนุทวัง: 1: 17)

"ทุมทิต์เพอระรัตนาว วะวิบสง" (กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ 2472: 216)

5. การสร้างคำด้วยวิธีสมาส สันธิหรือนำคำมาเรียงต่อกัน

การสร้างคำประเภทนี้ผู้แต่งมีจุดมุ่งหมายให้จำนวนคำลงความบังคับ นอก
 จากนี้ยังเพื่อสัมผัสหรือเสียงที่ไพเราะด้วย ตัวอย่างเช่น

"เบญจาทชามุรบัน เบญจางค" (ขวนเส่าย 2515: 6)

"สรพเพชญ์พญา อนาคโคทศุทธ" (พระมหาราชครู สมุทไทยคำ เส็นวงศ์: กั้น)

"พระสุรสีหนาทเอียน โองการ" (พระศรีมโหสถ 2524: 65)

- "ทรงจับทราทิตยหึ่ง คารก" (พระธานีโวหาร 2470: 6)
- "สมณาพฤติ พิศพร้อม อวยไชย" (พระยาทรง 2512: 30)
- "ทรงพระขันถยารมณ เลิศแจ้ว" (พระยาไชยวิชิต 2513: 5)
- "ทรงสร้างถวยมหาวิริยชาติ" (นายมี 2474: 33)
- "อัชยาธิษฐาน การสุจริต" (กรมหลวงพิชิตปรีชากร 2516: 133)
- "ประสิทธิ์สอน ศิลาเกียรติ" (ม.จ. เพ็ญ ภาวดี 2516: 159)
- "ขันนอม พระกรุณา" (กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ 2470: 19)
- "สรวรอม ในพระปณิธาน นุโทยนิรามย์" (วงศ์ เขาวงกต 2514: 34)
- "จอมชัชวายุ อติเรก เอกไยมหาราชา" (จิรภา อ่อนเรือง 2514: 41)
- "สืบสุนทร โรกาส เกือ จักรี วงศ์เออย" (สุนทร นลจิวิน 2528: 10)

6. การการวิเศษ

การวิเศษคือการไม่ออกเสียงใดเสียงหนึ่ง บางครั้งทำให้พยางค์สั้นลง บางครั้งเปลี่ยนเสียงตัวสะกด ตัวอย่างในวรรณกรรมยกพระเกียรติได้แก่

- "คฤ โฆษ กลอง ม้อง เตสา คต คูริย" (ชวนพ่าย 2515: 51)
- "ไค้ กั กระ พุก พระ นาม นั้น อยู่" (พระมหาราชครู สวทไทยคำ เต็มรงค์: ก้น)
- "เชิญ พระ บันทม อิทร เหนือ นาค" (พระศรีมโหสถ 2524: 52)

"พรนวลคีติยหังการ เทกเทง" (นายสวน 2469: 10)

"อ่านรรฆอ่านวยบาย บิงทมาก" (พระจำนโหวทว 2470: 21)

"เป็นศรีสวัสดิ์พร้อม เพรียงพรรค" (พระยาทวัง 2512: 17)

"เง่าเวียนรศขรมมันคง" (พระยาไชยวิจิต 2516: 24)

"ใครไม่มีเทียบโคมโหลว" (นายมี 2474: 3๕)

"พระทศกิต โดยเยี่ยม ยุททีนา" (กรมพระบรมนาถกิติไชยโรส 2503: 54)

"ยังการาพหุคัมทีสวัสดิ์" (คุณหมื่น 2464: 14)

"แก้วเจ็กมีครบสรรพ เสร็จถ้วน" (พระยาศรีสุนทรโหวทว 2472: 9)

"ถวายเสนาคนพิศุ พิพิธ กัณฑ์พอ" (กรมพระบรมนาถกิติไชยโรส 2517: 229)

"ศาลโดยพระนามมี บุรพพ" (ม.จ. สุวรรณ 2516: 22)

"ตั้งวรกกฤษณสร สุกษวัง" (พระยามหาอำมาตย์ 2516: 65)

"ขจรขจรทงคู่พระสุริย์ใส" (ถนอมสุภาพสรรเสริญพระเกียรติ 2516: 105)

"สวัสดิ์คัมนกระเนมสาทร" (หลวงขรรณภิมณฑ์ สมุทวัง: 1: 6)

"เพียรนิพนธ์สนธิ์จิตเอี่ยม สุลาห์เปรม กวีเพื่อน" (กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ 2469: 250)

"สมเช็กเจกวิจิเชนญ์ เกียรติพินอินไศ" (กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ 2472: 122)

- "เพื่อไว้พระรัชยะมง คละพิท เนศวรัน" (กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ 2472: 50)
- "เป็นอุปกฤษฎ์อักษร วิษณันจรรยา" (พระยาวัง ศรีหงส์ 2524: 41)
- "แวท้ออมสุรางค์นิกม นิรันทร" (จตุมา อินทพงษ์ 2524: 26)
- "โหนพระยาเสื่อพิ้ว ท่านทุ่งไซ" (สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ 2520: 13)
- "พรวิเสณเป็นกรมพระยสุราง เทวิท้อง" (จิรภา ช่อนเรือง 2514: 50)
- "สุโขทัยอุยูนลง สายร่วม แควท้อ" (วงศ์ เขาวนระวี 2514: 26)
- "พระคือทูกวิเศษสร้าง วิถีสันคี" (สุภร นสดีวิน 2528: 53)

7. การใช้คำซ้อน

การใช้คำซ้อนคือการนำคำที่มีความหมายเหมือนกันหรือใกล้เคียงกันมาเรียงต่อกัน จุดประสงค์คือเพื่อย้ำความ ทำให้ความหมายชัดเจนขึ้น และบางครั้งเป็นประโยชน์ด้านเสียงสัมผัสด้วย ตัวอย่างคำซ้ำในวรรณกรรมยกเว้นเฉพาะกวีได้แก่

- "ภูเบศสาทงปอง กรานไหว" (ยวนพ่าย 2515: 71)
- "พนนปราบพนนมางค้าย คล้าวโคล" (ยวนพ่าย 2515: 57)
- "ท้อหลังโหลงเวียนวาง วิวน้ำ" (พระศรีมโหสถ 2524: 58)
- "ไม้ไล่หนูแหงกพงพี" (พระมหาราชครู สุนทรไทยคำ เล่มรงค์: ปลาย)
- "หกเหง่าอาสาสนาม แก้วแก้ว" (นายสวน 2467: 8)
- "ชิษ้านันเหนือขรรค แฉกยู" (พระศรีมโหสถ 2524: 70)

- "แสนเสยาศคสายคลี่หน้า นรชน" (พระขานีไวพาร 2470: 25)
- "เงี้ยวพระวรวงศ์สำถวน เพ็ญทศรียงนวายโยย" (พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว 2511: 33)
- "เรือประพาสยากรพร้อม พริ้งทาม" (พระยาภริง 2512: 29)
- "กึ่งชลอวิมานฟ้าคลาเคลื่อน" (พระยาไชยวิชิต 2513: 30)
- "เกลื่อนกลาดทวารกึ่งเวียน เรือเขน" (กรมพระบรมนาถดิลกโช โน ส 2503: 67)
- "ง้วนหนาแน่นแน่นไปกุสลับ" (นายมี 2474: 6)
- "คูเค้นทองช่วงโซคิปราโมทย์เมฆ" (คุณพุ่ม 2464: 14)
- "ท่านบดุกเวรโคร หัวถวน" (พระยาศรีสุนทรไวพาร 2472: 12)
- "วิคฺวาทรทอสร้าง การาญ" (กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ 2516: 109)
- "ประสิทธิ์ประสาทันระวราชแก้ง" (กรมพระนาธิบดีประพันธ์พงศ์ 2472: 43)
- "บมิชันทอ้าว ยักย้ายไขว้เขว" (พิศาล เสมเวส 2515: 116)
- "จึงหยุดพลากร ทอยหา" (สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ 2520: 21)
- "สนิทงานเตรียมการ พริ้งพร้อม" (จิรภา อ่อนเรือง 2514: 43)
- "ชวนอัญเชิญให้มาพักเพื่อเยี่ยมเยียน" (เกษิ นทร 2517: 205)
- "ราชกิจทั้งหลาย ห่างชั่วทาบครว" (สมโรจน์ สวัสดิ์บุศย์ 2524: 22)
- "ความรู่ชู่วสา โรจน์รู่" (สุนทร นลชีวิน 2528: 100)

ในวรมงคลมยพระเกียรติมีการเปลี่ยนแปลงรูปค่าเพื่อประโยชน์ในเชิงประพจน์ คือเพื่อให้จำนวนค่าพอดิบกับบังคับทางฉันทลักษณ์ บางครั้งเพื่อให้ความหมายชัดเจนขึ้นหรือ เพื่อให้เสียงของคำไพเราะ การเปลี่ยนแปลงรูปค่านี้นี้เป็นวิธีสร้างคำขึ้นใช้ในวรมงคลมยร้อยกรองของไทยโดยทั่วไป

การเล่นคำและสัมผัส

การเล่นคำและสัมผัสเป็นวิธีหนึ่งที่ทำให้ร้อยกรองไพเราะ เป็นกลวิธีที่เข้าคู่อย่างหนึ่งของร้อยกรอง

1. การเล่นคำ

1.1 การเล่นคำตามบัญญัติบังคับ คือการเล่นคำที่มีกฎเกณฑ์เพิ่มขึ้นจากบังคับทางฉันทลักษณ์ การเล่นคำตามบังคับพิเศษนี้มีมาตั้งแต่วรมงคลมยพระเกียรติเรื่องแรกคือ ขวนท้ายแต่ไม่ปรากฏชื่อเรียกการเล่นคำแบบนี้ จินตภาพของพระโหราธิบดีเรียกการเล่นคำพิเศษในโคลงเป็นชนิด ๆ ไปว่า สกัทแคร์ นาคพันธ์ ฯลฯ แต่ไม่มีชื่อเรียกการเล่นคำทั้งหมดรวมกัน จนถึงสมัยอยุธยาตอนปลายหลวงศรีปรีชา (เซ่ง) แต่งเรื่องศิริวิบุตยิกก็เป็นกลอน เล่นคำเป็นพิเศษหลายแบบเรียกว่ากลบท และในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระปรมานุชิตชิโนรสทรงพระนิพนธ์โคลงต้นเรื่องปฏิสังขรวัดพระเชตุพน มีโคลงกลบทหลายชนิด ที่เรียกว่ากลบทเป็นการเล่นคำพิเศษของกลอนและโคลงแท้พบการเล่นคำในทำนองเดียวกันนี้ในคำประพันธ์ประเภทอื่นด้วย การเล่นคำแบบกลบทที่พบในวรมงคลมยพระเกียรติมีดังนี้

1.1.1 คำเดียวกันอยู่คั่นบาททุกบาท เช่น

ทศนุญพระแท่งทอง
ทศนัชรยง
ทศญาทศพิศุ
ทศรูปพระเจ้ารุ

แสงสระ นามแป
ยั้ง
ยดโยค
รอมรยง (ขวนพ่าย 2515: 9)

ดวงแดงเพดไฟ้ออม
ดวงทดวงพนนตาม
ดวงททงไฟริ
ดวงทดวงทับไท

เฮาไชย ชัยวณ
ค่อนไต
รุกณา นสาณน
รอมรณ (ขวนพ่าย 2515: 12)

โรงสรพพทชไว
โรงอศวกเจนทรา
โรงสุธรรมพิทากษา
โรงพระโอสถณั้ว

ศักรา
เพริศแพรว
ศักราช ฎรณ
โรคใหม่ตายหาย (นายสวน 2469: 5)

เป็นที่พ่านักถวน
เป็นที่กรฎภาคณ
เป็นที่ส่งสัทวคด
เป็นที่พยปจันไน

นรชน
ยากไร
เมืองโมกข์
ทิวหนาเนืองเขชม (นายสวน 2469: 15)

งามพุทธศาสนเรือง
งามเจตเจตียปรางค
งามสงฆศึกษาทาง
งามเด่าเรียนมากกริน

รางราง
สระคัน
ปฏิบัติ กิม
เป็องรุปรางชัววย (พระธานีไหวหาร 2470: 31)

ทรงศีลบริสุทชีกวีย
ทรงพระขันตารมณ
ทรงธรรมเนกพระสมม
ทรงพระการฎณทวน

จัตุพรหม วิหารแซ
เสศแสว
ภูวนารถ
หนิงเพ็งกรฎา (พระยาไชยวิจิตร 2518: 3)

ทั้งข้าทราณาพินัยไมถวน ทั้งจำนวนข้าไทรนั้นหลายทาม ทั้งไทรปีที่ดانا
ทุกอาราม ทั้งไทรงามพระกรีนสิ้นทุกปี (นายมี 2474: 20)

งามองค์โทธิเบศรีเจ้า
งามพระปญญางาม
งามบุญบุญงาม
งามเกียรติก้าจรนส์

จอมสยาม ยงนา
เลิศแท้
เรื่องก่อน
ศัพทของสรรพเสวีญ

(พระองค์เจ้าคัคณางคบุตร 2516: 26)

ร่วมเอกราชชาติไทยให้ยืนหยัด
ร่วมรบบาทราชวงศ์จักรี

ร่วมกรุงรัตนโกสินทร์บุรีนทร์ศรี
ร่วมเสวีอิสระทะเลไทย

(เกษ นทร 2517: 459)

เฉลิมศักดิ์อักษรมหากษัตริย์
เฉลิมฉัตรทรงชัยเทิดไถ่อยู่
เฉลิมประวัติศาสตร์ไทยไพโรราทร
เฉลิมพระบุญานฟ้าไพโรราทรัง

(สมหวัง สารณะ 2516: 72)

รักชาติยอมสละแม่
รักเกียรติจงเงคนพลี
รักราชมุงมกิติ
รักศาสนราญเศกได้

วีวี
ชีพไท้
รอนบาท
เพื่อเกียรติศาสนา

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุภา 2520: 7)

หนึ่งวันสุริยาคลาเคลื่อน
หนึ่งปีสวสันต์ข้าไพ

หนึ่งเดือนพบเพ็ญเด่นใส
หนึ่งศตวรรษไท้ไท้งาม

(ศิวกานท์ ปทุมสุติ 2524: 59)

ทรงพดกตเขื่อนไธ	ราชาภา- ระนอ	
ทรงผอนพระอิริยา-	บตบ่าง	
ทรงดูยเด่นชดชา-	ราชาภา ภาพแล	
ทรงพระสรวลชวนสรวาง	ดูชให้ไทยสรวพ	(สุภร มลจวิธ 2528: 21)

การเด่นคำแบบนสี่วิวิบุตภคคี่เรียวกชื่อว่า มุรงแยมณกา

1.1.2 คำขึ้นต้นบาทที่ 1 กับ 3 เป็นคำเดียวกัน และคำขึ้นต้น
บาทที่ 2 กับ 4 เป็นคำเดียวกัน ตัวอย่างเช่น

พระเสด็จแสดงคิพร แก้ว	การยุท ข บังแซ	
มาส์แดงสิทษคิตป	เดอคสน	
พระมายิ่งแมนรทช	เวียงเคา	
มาส์แดงยคพน	แพ่งตมา	(ยวนพ่าย 2515: 4)

บริจาคแสนทพยเห็นอง	นิจกาส	
เปนมทามหักทาน	ทวนหนา	
บพิกร เพิ่มสมภาร	สมโพธิ ไชแซ	
เปนนักชคฤกษหงดา	หลากเหลนงานนตอง	

(พระยาไชยวิจิท 2518: 19)

ทุกวันพร้อมพริ้งเฝ้า	นฤบค	
พระคิพรงพาท	ทุกรัง	
ทุกวันทอนจะมี	สิวทุเช็ เสนนา	
พระไปรตปรานทั่วทั้ง	ทุกหนาเกิดเขหม	

(พระองค์เจ้าคัทฉะวงคฤทศ 2516: 50)

การเด่นคำแบบนสี่วิวิบุตภคคี่เรียวกชื่อว่า กตบหงส์ทองสีลา

1.1.3 คำทำยวรรคหน้าเล่นอักษรเดียวกับคำต้นของวรรคต่อไป
โดยคงเสียงของคำแรกไว้ แต่โบราณอาจไม่ได้เล่นคำสมาเสมอทุกวรรคเช่น

เบื้องนั้น	สวามินทร์	สวามินรินทร	นราธิบติ	ไคพิงสุทษา	วางก
แห่งที่	แห่งเทวผู้มี	ผู้มาถึงสถาน	กล่าวเกสยวางก	วาเจตร	
ขอยก	สุภาสิตสาร	บอกเบื้องยุบล	ยุบายเนาราณ	บุรพนิทาน	
นิเทศประสงค			(พระมหाराชครู สมุทไทยคำ เสนรงค: ปราย)		

การ เล่นคำแบบนี้ศิริวิบูลภิกษีเรียก กสททนาคบริพันธ์ โคลงสั้นเรื่องปฏิสังขรณ์
วัดพระเชตุพนก็มีโคลงกสททแบบนี้เช่น

คำบสนแห่งห้อง	หอธรรม นั้นแศ
หอเทศน์สถานการเปรียญ	แรกสร้าง
แรกไสขทานสรรพ	สทัว พันพอ
สมเด็จพระบรมต่าง	มละบุรพ (กรมพระปรมาภิไธยในรศ 2517: 275)

1.1.4 คำเดียวกันมีคำอื่นสลับอยู่ 1 คำ ตัวอย่างเช่น

ทุกห้องทุกพนนถ้วน	แถวใน นอกแศ
พลชบพดชนนชชนน	เช่นกลา
ทรนงทรเนื่องใจ	เจียรภิก
ทาทาขาทาทางตา	ถงงไทย (ขวนพ่าย 2515: 67)

การ เล่นคำแบบนี้ศิริวิบูลภิกษีเรียกว่า กสททินร เก็บบัว โคลงสั้นเรื่องปฏิสังขรณ์
วัดพระเชตุพนเรียกเช่นเดียวกัน ตัวอย่างเช่น

เช็ดหน้าบานหน้าวาค
 แทคยแบกแทนแบกพู
 ทุนเทพรูปเทพสุณิก
 มุขนอกมุขหน้าทอง

วิจิตร ฤโรดา
 เบียงดา
 ทายเทีท ชรรคเอย
 แหงสะสอง

(กรมพระปรมาภิไธยในรศ 2517: 267)

1.1.5 คำท่ายวรรคหน้าเด่นอักษรเดียวกับคำคั้นของวรรคต่อไป
 ศิริวิบุณยภิกษุเรียก กตบถอักษรบริพันธ์ โศลกคั้นเรื่องปฏิสังขรวัดพระเชตุพนเรียกกตบถ
 ข้างประธานงา ที่พบในวรรณกรรมยอพระเกียรติเช่น

คุรงคเวียงฤทธิ์หาว
 หาญพิชิตดำพอง
 เฒ่นกหกเห็นคนอง
 ชนาบพยุหะชาย

เห็นผยอง
 ผาดฉาย
 ชนิตแนน
 ย่างนอยทำเนน

(กรมพระปรมาภิไธยในรศ 2503: 17)

ห้องทวารสามซุ้มยอด
 ยอดเกิดภิรมย์โสภา
 เพ่งแสงของบุรุษ
 อยู่ฉายชวาชายพน

อย่างกัน สีภา
 ภาคยสน
 ยิงพาก ปรศนษ
 พิศทมอ

(กรมพระปรมาภิไธยในรศ 2517: 273)

1.1.6 การซ้ำคำติดกัน 1 คำในวรรคเดียวกัน เช่น

พวกพตกล้ากล้ากตาค
 หาญหมเกราะกรายกราย
 ประทับประกาศา
 แดเครื่องแดหน้าหนา

ไปหนา หนนนแซ
 กอนมา
 แหนแห พระนา
 ไคร่ม

(ยวนพ่าย 2515: 68)

การเดินคำแบบนคีรีวิบุตถิกตีเรียก ถอบทรักร้อย โคลงกันเรื่องปลิงขรมักพระ
เชกขุนเรียก ถอบทฤษบารักร้อย ทิวอย่างเช่น

ในตาแน่น ๆ พูน	พิหาร หลวงเซย
พระฉนม ๆ หน	แห่งสร้าง
จากฤกษ์ฤกษ์ ๆ วิถาร	ถวนตี แดงนา
ปราชญ์อาน ๆ อางรุ	เรื่องรเมียด

(กรมพระปรมาภิไธยโอรส 2517: 293)

1.1.7 การเดินคำขึ้นต้นของทุกบาทเป็นคู่ ๆ ทิวอย่างเช่น

สนยงสนวคมั่น	มฤฎรา เวื่อยแส
ท้านยบหันองการ	เดอศสวน
ทันองทันูกฎาร	ครุองครยบ รยบแส
คั่นอกคั่นานถวน	ถองกต (ขวนพ่าย 2515: 13)

รนินรยบท้าว	เขาราช
รบอบรมันยล	ยั้งผู้
รยบณรมิการย	เกสทาภาพ กิติ
รเบอครมัทรุ	รอมสรพ (ขวนพ่าย 2515: 14)

การเดินคำแบบนคีรีวิบุตถิกตีเรียก ถอบทอักษระโลกศ

1.1.8 คำขึ้นต้นบาทที่ 1 กับ 2 เหมือนกัน และคำขึ้นต้นบาทที่ 3
กับ 4 เหมือนกัน ทิวอย่างในวรรกรรมยขอพระเกียรติเช่น

การนุญการมาปแท้	ทุกการ
การทยงขรมาขรม	ถองถวน
ตวงบาดรบาดบร	ทุกเทศ กิติ
ตวงโทษตวงกุฉวน	เดอศราม (ขวนพ่าย 2515: 14)

คลังทองทุกสิ่งแก้ว
คลังหิริญเงินตรา
โรงใส่พระภูษา
โรงพระแสงปืนครัน

โกธรา
เพียบพัน
สรรพเครื่อง ทรงนา
หัตถ์ขอมอยู่เสมอ

(พระขำนิโวหาร 2470: 16)

แตรงอนแตรฝรั่งกอง
แตรท้อแตรประसार
เสียงสังข์เป่ารับชาน
เสียงพิณกลึงกลอง

กังวาล
แซ่ซ้อง
เสียงท้อ กัณนา
เกริ่นหล้าแหล่งไท

(พระองค์เจ้าทักษ์มาศคุณศ 2516: 36)

ศิริวิบุลยภักดี เรียกการเล่นคำแบบนี้ว่า กลบหมุมรินเซยซาบเกสร

1.1.9 การเล่นอักษร เกี่ยวกับสัมผัสคำ ตัวอย่างเช่น

ทุกหอทุกแห่งหมั่น
ตชเชอนตชววชนน
หงงปักหงงปรองพล
ปักชวากเปนแขวงชว้าง

หมู่หลวง ทวยแสร
ชองชาง
หาญแห
ทวาทาง

(ขวนพ่าย 2515: 43)

การเล่นคำแบบนี้ โคลงต้นเรื่องปฏิสังขรวัดพระเชตุพน เรียกว่า กลบห่ออักษร สัมผัส
ตัวอย่างเช่น

มายสารพจน์สาสน์ผู้
เรงเตรียบเรงเตรียมวิ
ทกกิจทกกองท่า
แยกแบบพูนเบ้องพัน

สำนอง มาคัยแห
ทริริน
กอยปัว สดานเสย
เบียงฉัน

(กรมพระปรมาภิไธยในรศ 2517: 266)

1.1.10 คำสุดท้ายของบาทหน้าซ้ำกับคำแรกของบาทต่อไป สัทขะ
นี้ศิริวิบุลยิตฺถิและโคลงเรื่องปฏิสังขรวัดพระเชตุพนเรียกตรงกันว่า กลบทวิวัพื้นหลัง ที่พบใน
วรรณกรรมयोพระเกียรติเช่น

ทิศิตวาจุกข์	คำโคลง	ไว้เซย
โคลงบอกเรื่องเตชา	คักแจ้ง	
แจ้งอรุณอุจันลรรโลง	สิกรมัทท	หลังแซ
ทกแห่งหัวทองแสรง	สามประกต	

(กรมพระปรมาภิไธยในรศ 2517: 270)

1.1.11 คำแรกและคำสุดท้ายของบาทเป็นคำเดียวกัน จินตามณี
กล่าวถึงสัทขะการเล่นคำแบบนี้ว่าชื่อ สกัศแคว่แบบทวารังประทับ ยกตัวอย่างไว้ดังนี้

เนตร คมสมสัทขะเนื่อ	นิส เนตร
นุอง จรวรวานเชฐ	เหนียว นุอง
ส่อง ครหอนถูกเกท	เรียม ส่อง
มา สบจบจวบทอง	คอเท้าวินมา ²⁶

ศิริวิบุลยิตฺถิเรียกการเล่นคำแบบนี้ว่า กลบทจักรวาท โคลงพื้นเรื่องปฏิสังขรวัด
วัดพระเชตุพนเรียก กลบทครอบจักรวาท ตัวอย่างในวรรณกรรมयोพระเกียรติคือ

ภาพจินสติกข์มี	มีภาพ ส่องเอย
ไวแทนหินรองประจำ	จัทไว
ขจิตหินชาติเขี้ยวขนาน	เนาขจิต ไวนา
สองฟากอัญจันทร์ไ้	เช่นตั้งโทสอง

(กรมพระปรมาภิไธยในรศ 2517: 279)

²⁶ จินตามณี (พระนคร: ศิลปাবรรพชาการ, 2512), หน้า 43.

1.1.12 คำสองคำสุดท้ายของบาทเป็นเสียงสระเดียวกัน ศิริ
วิบุตยภักดี และ โคลงค้นเรื่องปฏิสังขรวัดพระเชตุพน เรียกว่าเหมือนกันว่า กลบหนักันต่อออก
 ตัวอย่างในวรรณกรรมของพระเกียรติเช่น

หอรพะซึ่งทรงสร้างใหม่	เหมือนเรือน แรกฤา
ในอุทรสถานถวิล	หลังนั้น
การประดับสรพัสสรพเสมือน	มีที่ เพรงพ้อ
สถานสถิตคนออกธรรณ	แห่งกระแพง

(กรมพระปรมาภิไธยในรศ 2517: 280)

1.1.13 คำสองคำในวรรคเดียวกันเป็นเสียงสระเดียวกัน ศิริ
วิบุตยภักดี เรียกกลบหนักัน โคลงค้นเรื่องปฏิสังขรวัดพระเชตุพน เรียกกลบหนักัน
 ตัวอย่างในวรรณกรรมของพระเกียรติเช่น

ประคองสามแห่งแสวง	สุขญ์ก็ก่อ ภูมณา
ทรงศีกจันแปร แช	เช่นไซ
หลังคาก็ก่อสอ	สมทรวท เก่งเชย
รูปต้นเงินไทได้	เสชชาน

(กรมพระปรมาภิไธยในรศ 2517: 283)

1.1.14 คำสองคำแรกกับสองคำสุดท้ายของบาทเป็นคำเดียวกันแต่
 สลับที่ จินตคามณี เรียกว่าสลับครุประเภทวารประดับ ยกตัวอย่างไว้ดังนี้

ต่างวัน	หังข้าวร้าย	วันต่าง
ร้อนยิ่ง	โพพอนฟาง	ยิ่งร้อน
ชุ่มสุด	โศกไปวาง	สุดชุ่ม ชันนา
กรรมฤ	จันไตสอน	ชัคไทฤกรรม ²⁷

²⁷ จินตคามณี, หน้า 42.

ศิริวิบุตติกติ์เรียกการเดินค่าแบบนั้นว่า กงบนหมิงกรคายแก้ว โคลงสั้นเรื่องประวัติ
สังขรวัดพระเชตุพนเรียกกงบนหลสารดิษฐ์รบ กล้วย่างในวรรณกรรมยอพระเกียรติเช่น

แถวเขตคักระวันทกข้าง	เขตคัแถว	น้ำนา
น้ำขวงหนาวักขาย	ขวงน้ำ	
กอนนวนเนืองเนินแนว	นวนกอ	ยิวเฮย
คูลัวกระหลอทหน้าสำ	ลิวคู	

(กรมพระปรมาภิไธยในรศ 2517: 289)

1.2 การเดินค่าที่ไม่มีบัญญัติบังคับ เป็นการเดินค่าโดยมีจุดมุ่งหมายให้เกิด
ความไพเราะ ผู้แต่งคิดเดินค่าความใจชอบเพื่อให้อรรถะพันธ์เกินริศและเสียงไพเราะ
กล้วย่างเช่น

ดวงหาญหาญกว่าผู้	หาญเหลือ	ว่านา
รียังวิคนวิ	ยั้งผู้	
ดวงกลไส่กลเหนือ	กลแฉวน	กลแฉ
รียังรุกกว่าผู้	เรืองกล	(ขวนพ่าย 2515: 13)

๐ กูงสวรรคตสวรรคคร่าพิง กูกูงไตรทริงห พิมพิไตรทริงหสวรรค
๐ สิมแตสุรแตกูงันทร สิมแตไอสวรรย พิกพรราชสิทธหมี

(พระมหาราชครู สมุทไทยท้าว: ท่น)

แล้วให้ประตองศาสตรถ้วน	ขบวรหุญ	
สารคชขุขสารณสาน	แฉวนกุสง	
มาหวนทอหวนทาน	แหงร่อ	ร่าแศ
มาครุบคังกระบี่มา	วังม้าพันเร็ว	(นายสงวน 2469: 16)

เมื่อนมพยุหีย่อมเชื้อ
 แฉฉนสนยากร
 คด่าค่น่าส่าอศวทร
 ทังทังคณนบรอย

ขำญสมร
 คตวคถอย
 คุเทศ
 เวื่อยนายเพ็ญณดู

(พระขำนิโวหาร 2470: 9)

ทับทุกษทมิโทษทั้ง
 อุบถวิบถิกจากเจียน
 เสวยสุขสุดสวัสดิศรี
 ไทรบุฉงฉงอ้าง

ขรณี
 โคกสัน
 สมบัติ
 อางของ

(พระยาทวัง 2512: 80)

จำใจจำจากเจ้า
 จำนิราคแรมสมร
 เพราะเพื่อจักไปรอน
 จำทุกขจำเทวชว่าง

จำจร
 แม่ร้าง
 อริราช แสแม่
 สวาทหวานนวิง

(กรมพระปรมาภิไธยในรศ 250 : 8)

โศคนทโทลชทั้ง
 โทงจากเอกราชช่วย
 สมสง่าศึกษาสววย
 เพราะพระจอมเกล้าพเนา

โทยรวย สนิรา
 ชเนเนา
 สเริงชี วิไลสแซ
 นิเทศนเกอเกษมสฤต สยายรา

(กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ 2470: 135)

สุขกายเพชรคติ
 ทวิพยนอกตะโนคส

สุขจิตเพชรยง
 จิตบองสนองพดี

(วงศ์ เขาวนระถวิ 2514: 11)

ทุกจิตก็ทั้งจิต
 ปองจิตจะททหัน

ทระสติทพระคุณทรัน
 วระคุณพระทรงศรี

(สมโรจน์ สวัสดิ์บุต ๓ 2524: 62)

เพียงหนึ่งน้อยร้อยกรองมาของยศ
เพียงน้อยพจนาคำกรองมาของศักดิ์
พระเกียรติเกียรติเกรียงไกรยิ่งใหญ่หนัก
พระคุณหนักแน่นหนาเพียงฟ้าดิน (สมหวัง สารณะ 2524: 87)

ทรงชัยทรงเชิดช้อ สำคัญ ชื่นเอิบ
ออกพระเมรุมาศทรงธรรม เชนรุไท . . . (สุภร ผลชีวิต: 7)

การเล่นคำอีกแบบหนึ่งที่นิยมมากคือการนำชื่อสัตว์ พืชและอาการของสิ่งเหล่านั้นมา
เสียงพ้องหรือใกล้เคียงกันมาเข้าคู่กัน เป็นการมุ่งเล่นคำโดยไม่คำนึงถึงความเป็นจริงตาม
ธรรมชาติ ตัวอย่างเช่น

กางเขนเข่าข่มขาบ	นางนวล
ภูโรคอกกินโหยหวน	คู่เคี้ยว
กระสากระสันต์สรวด	เรียงร้อ
เอียงแอนสมกตมเกลี้ยง	มายคลั่งโคลงคลั่ง (พระศรีมโหสถ 2524: 61)

กระเด็นกระตัวคัน	แตกคน
บุงบองบอบบุงบด	โยกยาย
นกเป็ด่านกปลีปน	ปล่อมแปลก ก็นินา
คล่ำคล่ำคลั่งโคลงคล้าย	คู่เคลาคสอเคลี้ย

(กรมพระปรมาภิไธยในรศ 2503: 37)

บางครั้งผู้แต่งนำธรรมชาติมาพรรณานำคู่กับอารมณ์หรือกิริยาอาการของตัวละคร
เป็นการเล่นความหมายไปด้วย ธรรมชาติที่นำมาพรรณานั้นมีทั้งสัตว์และพืช ตัวอย่าง
การเล่นคำโดยนำชื่อสัตว์มาเทียบอาการหรืออารมณ์ที่พบในวรรณกรรมของพระเกียรติ เช่น

นางนวลนิกนิมน้อง	นวลปราง
จากพรากพรากจากนาง	หนึ่งนั้น
พิราบพิลาปคราง	ครวญแข่ง ซ้ำฤา
บัวว่าบัวนุชป็น	อกน่องเวียมถนอม

โก่แก้วคึกคึกแก้ว
 แสกกิ่งแสกหญ่หทัย
 นกออกนีกออกไพร
 ชมแรกเตาคู่เตา

กตออยู่ใจ เรียมฤา
 พิเคราะห์
 พัดที่แม่ เหมือนฤา
 แขนงอนนาคิน

(กรมพระปรมาภิไธยในรศ 2503: 36)

ตัวอย่างการเดินคำโดยนำชื่อที่ขมาเทียบกับอาการหรืออารมณ์ในวรรณกรรมของ
 พระเกียรติเช่น

เพื่อปรางเปรียบนางนง	นวดปราง
รักทั้งรักนุชพาง	พมววย
ของนางเจกของนาง	ทลายทล่ สงฤา
โศกพิโศกสมทวย	ทั้งไม้นามมี
อบเชยอบชื่นช	เขยสม ภูเขา
อบว่าอรอบรม	รินเรา
อบเชยพิเชยชม	กลั่นอบ เพอนา
อบทั้งอบองค์เจ้า	จักให้เรียมเชย

(กรมพระปรมาภิไธยในรศ 2503: 32)

การเดินคำตอนพรรณนาธรรมชาติในวรรณกรรมของพระเกียรติมีไม่มากนัก อาจ
 เป็นเพราะเนื้อเรื่องไม่อ่านวย เรื่องส่วนใหญ่แสดงพระเกียรติยศทางพระราชกรณียกิจ
 ไม่ใช่ความสำราญพระราชหฤทัย การเดินคำที่ปรากฏในวรรณกรรมของพระเกียรติจึงมัก
 เป็นเรื่องพรรณาสถานที่อันงดงามซึ่งเป็นเครื่องประกอบพระเกียรติยศ หรือการพรรณนา
 ทั่ว ๆ ไปเมื่อผู้แต่งต้องการแสดงกวีโวหาร

2. การเล่นสัมิส

สัมิสเป็นเรื่องสำคัญและเป็นลักษณะเด่นที่สุดของร้อยกรอง สัมิสมี 2 ประเภทได้แก่สัมิสนอก คือสัมิสระหว่างวรรค เป็นสัมิสบังคับที่กำหนดแต่สัมิสสระ อีกประเภทหนึ่งคือสัมิสใน ไม่บังคับตายตัว นิยมทั้งสัมิสสระและสัมิสอักษร สัมิสนอก เป็นข้อที่กำหนดบังคับจึงเป็นสิ่งไม่แปลก ส่วนที่ผู้แต่งอวตฝีมือความสามารถกันอยู่ที่สัมิสใน ผู้ใดเล่นสัมิสในได้มากถือว่ามีความสามารถและทำให้เสียงของคำไพเราะ การเล่น สัมิสในมีมาแต่โบราณ ผู้แต่งคงถือเสียงเป็นสำคัญ มาถึงสมัยรัตนโกสินทร์หลวงพระมา- ภิรมณ์ได้จัดประเภทสัมิสในและเรียกชื่อสัมิสแบบต่าง ๆ สัมิสในที่พบในวรรณกรรม ยอพระเกียรติแยกได้ดังนี้

2.1 สัมิสสระ

2.1.1 สัมิสสระจกกัน 2 คำ คำแรกของหลวงพระมาภิรมณ์เรียกว่า เคียง ตัวอย่างเช่น

ชวาช้วยหมายหม่นหน้า	หลังไทร	ทรวงแสร
สรรพเครื่องอาวุธเห็น	หอนชา	
สงงามเงื่อนไกรษร	โสมภาค	
สงสำเภาเทาหงา	แควนหาญ	(ยวนพ่าย 2515: 62)

๐ ป่าทงพงแถว สิบขารน่านแนว ไหลหลังถึงพลัน เช่นช้าวารี
 มะกรจักรวัด เค้ายาปลาบรรร บุคทองตองไป

(พระมหาราชครู สมุทไทยท่า เส้นรงค์: ปลาย)

มิ่งปรางทรงคองแต่ง
 ทกทาสคองพวงยล
 พงษ์พดวงทรมวงจน
 ยอดำไโยไพคดอย

ครูมล
 ยามยอย
 แจพา
 ทดคอมสาธา

(ศรีมโหสถ 2524: 59)

พระยลพดทนกแทนน
 ซยายยกนทรามา
 เทยมสรวงบุริสถา
 มหรศทรบลิงสถา

พสุธา
 ไนมสราง
 พรทว สถานเสย
 ทสากทเสนงารนดอง

(นายสวน 2469: 15)

นอนนิ่งคึงถาทกษ
 ทริบชาวกสาวกนอิง

ทเวคถิง พระเอย
 ออกอ . . .

(พระขำนิโวหาร 2470: 9)

ราชวิทรนิทรเจกษัน
 ระษะรานนาวาง
 ทรายเกดยเรยวิญาง
 วันารกริมทางไท

รายทาง
 ยานไว
 วันารนิ
 แยงบยองยล

(พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ 2511: 35)

เกิอนอายทลายทดางพรอม
 ทาวิทริยาปวาย

พุษิยาคิ
 หยอนชา . . . (พระบาทวัง 2512: 56)

พระ^๑ชา^๒ราม^๓นาม^๔ราช^๕โอร^๖ส^๗ น^๘า^๙น^{๑๐}น^{๑๑}น^{๑๒}น^{๑๓}น^{๑๔}น^{๑๕}น^{๑๖}น^{๑๗}น^{๑๘}น^{๑๙}น^{๒๐}น^{๒๑}น^{๒๒}น^{๒๓}น^{๒๔}น^{๒๕}น^{๒๖}น^{๒๗}น^{๒๘}น^{๒๙}น^{๓๐}น^{๓๑}น^{๓๒}น^{๓๓}น^{๓๔}น^{๓๕}น^{๓๖}น^{๓๗}น^{๓๘}น^{๓๙}น^{๔๐}น^{๔๑}น^{๔๒}น^{๔๓}น^{๔๔}น^{๔๕}น^{๔๖}น^{๔๗}น^{๔๘}น^{๔๙}น^{๕๐}น^{๕๑}น^{๕๒}น^{๕๓}น^{๕๔}น^{๕๕}น^{๕๖}น^{๕๗}น^{๕๘}น^{๕๙}น^{๖๐}น^{๖๑}น^{๖๒}น^{๖๓}น^{๖๔}น^{๖๕}น^{๖๖}น^{๖๗}น^{๖๘}น^{๖๙}น^{๗๐}น^{๗๑}น^{๗๒}น^{๗๓}น^{๗๔}น^{๗๕}น^{๗๖}น^{๗๗}น^{๗๘}น^{๗๙}น^{๘๐}น^{๘๑}น^{๘๒}น^{๘๓}น^{๘๔}น^{๘๕}น^{๘๖}น^{๘๗}น^{๘๘}น^{๘๙}น^{๙๐}น^{๙๑}น^{๙๒}น^{๙๓}น^{๙๔}น^{๙๕}น^{๙๖}น^{๙๗}น^{๙๘}น^{๙๙}น^{๑๐๐}
พระชารามนามราชโอรส น^๑า^๒น^๓น^๔น^๕น^๖น^๗น^๘น^๙น^{๑๐}น^{๑๑}น^{๑๒}น^{๑๓}น^{๑๔}น^{๑๕}น^{๑๖}น^{๑๗}น^{๑๘}น^{๑๙}น^{๒๐}น^{๒๑}น^{๒๒}น^{๒๓}น^{๒๔}น^{๒๕}น^{๒๖}น^{๒๗}น^{๒๘}น^{๒๙}น^{๓๐}น^{๓๑}น^{๓๒}น^{๓๓}น^{๓๔}น^{๓๕}น^{๓๖}น^{๓๗}น^{๓๘}น^{๓๙}น^{๔๐}น^{๔๑}น^{๔๒}น^{๔๓}น^{๔๔}น^{๔๕}น^{๔๖}น^{๔๗}น^{๔๘}น^{๔๙}น^{๕๐}น^{๕๑}น^{๕๒}น^{๕๓}น^{๕๔}น^{๕๕}น^{๕๖}น^{๕๗}น^{๕๘}น^{๕๙}น^{๖๐}น^{๖๑}น^{๖๒}น^{๖๓}น^{๖๔}น^{๖๕}น^{๖๖}น^{๖๗}น^{๖๘}น^{๖๙}น^{๗๐}น^{๗๑}น^{๗๒}น^{๗๓}น^{๗๔}น^{๗๕}น^{๗๖}น^{๗๗}น^{๗๘}น^{๗๙}น^{๘๐}น^{๘๑}น^{๘๒}น^{๘๓}น^{๘๔}น^{๘๕}น^{๘๖}น^{๘๗}น^{๘๘}น^{๘๙}น^{๙๐}น^{๙๑}น^{๙๒}น^{๙๓}น^{๙๔}น^{๙๕}น^{๙๖}น^{๙๗}น^{๙๘}น^{๙๙}น^{๑๐๐}
นอยางนอกอกปงบสาบปจีว สางหลังทังวงเนทรงแง จินสำเีงพวก
แชแค์จีว วิจาขางขางทำเนแนวทีว แงกคัวใหัวทังควใดีนง

(พระยาไชยวิวิท 251๘: 33)

สู่อำบากยากพระองคทรงที่นัง เสดังยังพระอาวาสพิธิศรี ลุทมกวัยทวย
มาคยราชกว พระสังคิกิกาถานานุกรม (นายมี 2474: 3)

เลีงหาญหำมชามยศ ปลศทพหรุมานะ ปละโหีวทังไหูย
(กรมพระปรมาภิไธยโอรส 2517: 217)

รุ่งรีองเมีองมีงแกว โกสินทร
ทวรเทียมเรียมเมีองอินทร พากพา. . .
(พระยาศรีสุนทรโวหาร 2472: 3)

กระทมอมขอยพระเคชมเทศร สมเ็งพระจอมโมเศกศนิกร
(ทุกษุม 2464: 14)

นันทอนรอนราจมรทรพง ไ้เากมส
เยีกเยีนอมเอมเนรมปรา (ม.จ. เฝิม สทาวิตย์ 2516: 149)

เพรีทพรายสายสะอังพิฑ
วะลัยเพศรเกยรเสริม จิราเนสิม คอแม
พระบระวิหิเขียระเริม พาหุแพรว
สะมายสุรางคนางแกว สุรังกุสิศ วิไดเอย
กษิทรเจาจักระพรค
(กรมพระราชาธิปไตยพงศ์ 2472: 150)

พระแสงพระท้าวศรีสุภะภาค
พระลลิตเสวยแสนทดแทนท้าว

ของพระบาทสมเด็จพระในวงศ์หงส์
ถึงชาวไทยไทยกรุงหงษ์เวียงจันทร์

(เก็บ นศ 2517: 360)

แผนดินโปนโปนเกล้า
ท้าวบรมรวมยศ
ท้าวไทยโพพอส
ไทยบรมบุพเกล้า

ท้าว
มาหน้า
แห่ง
อริราชภัยสงอน

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ 2520: 7)

ทุกสิ่งทีพระองค์ทรงทำไป

ไม่เพื่อใคร... เพื่อสุขของอาณาประชาราษฎร์

(ประถมนามวงศ์ เมษะสุศ 2516: 103)

โรงพยาบาลวชิราวุธ
หน้าผาอยู่นอกเมืองไกล

แต่เอ็งตั้งใจคนไข้
ยากไรอนานชาก็

(สมโรจน์ สวัสดิ์กิจ 2524: 45)

นางท้าวบัวแก้ว
นาพินาศชากสิน

ทำกิน
ส่วน...

(สุทนต์ นลวิวัฒน์ 2528: 86)

2.1.2 สัมผัสสระซิกกัน 2 คู่ คำราชของหลวงขรรฆมาภิมณฑ์เรียก
ว่า ทบเคียง ทิวอย่างเช่น

ช จิ่งแก้ง แส้ง สรวบรวบเอา อัยเยาบูรทิมามิศร (ยวนพ่าย 2515: 1)

เจือกักหัก สวคกว คกรอง แอกอานแตรพอง
(พระมหาราชครู สมุทไทยคำ เส้นรงค์: ปลาย)

คง หลวง รวง ใหญ่ ไม้ มีพรพ (หลวงคริมโสด 2524: 59)

สาร พิ จ ก แ ง แ ง น ุ ษ า (พระยาไชยวิชิต 2518: 35)

ดำ ร า ษ ม ร ทุ ษ ก เช น ุ เป็น วิ บ า ก (นายมี 2474: 3)

แม่ไ น น ไ ค ด ำ ท ำ ร ง ป ระ โย ษ น ั ร ร ย ง ก (ม.จ. เพิ่ม ศตาวัตย์ 2516: 146)

ถว าย พ ระ พ ร ก ด อน ก าน ท ง า น ิ พ น ั (เกอ นคร 2517: 2)

ร ้อย แ ก ว แ พร ว พ จน จ ก ไ ว ล ี ว น แ ก ว เจ ียร ะ ไ น อ เน ก ค ำ
ร อย ก ร อง ช อง พ จน ร จ น า น อย ก ว า ป ร าก ย พ จน น ิ พ น ั ช
(สิวกานท์ ปทุมสูติ 2516: 63)

ทว ย ไ ท ย ไ น แ ค น แ น ค ิ น ช ี ว ิ น ม อ ร เบ ็ อง ข า ท ไ
(สมโรจน์ สวัสดิโกศล ๗ 2524: 45)

2.1.3 สัมผัสสระโดยมีคำอื่นคั่นกลางอยู่ต้นวรรคหรือกลางวรรค
คำราชาของหลวงธรรมาภิรมย์เรียกว่า แทรกเคียง ตัวอย่างเช่น

นานาพดคำหงอม   เลอนแด   เดอคแย   (ยวนพ่าย 2515: 58)

นุกป่าปองราวี   ใลซำง   (พระศรีมโหสถ 2524: 66)

เสคจปราบสควบาปแนว   พอกสันสาสนา   (นายสวน 2469: 11)

ประคิบไปคำยที่เจกิยสถาน   ลำนคระการหลายแทงเปนแทงหดิก
(พระยาไชยวิจิตร 2518: 23)

แดวุคทางบางบอนที่ทอนคัน   คดอกรึนคำมแวทางแวหง
(นายมี 2474: 7)

หิมทวารวิหารทิศทำน   ไทยสง   ระเบยิงนา
(กรมพระปรมาภิไธยโอรส 2517: 243)

ทรงสถาปนาการวิหารหลวง   ทุกกระทรวงสเรีงสมอารมแหวิง   ที่ขำรุค
ชุคสถิกหายหักหัง   เีงกระหังหกลิบหำพระอาราม
(คุณพุ่ม 2464: 22)

รวมเมืองประเทยงมณ   ทดสรรพไทรทรา
แบงทนคำบดถา   นประเวทอำเกอบิน
(หลวงธรรมาภิรมย์ สมุดฝรั่ง เล่ม 2: 9)

ปวงประชำนาสุกไมทุชำใจ   หังไพยกิยไมมีมำบิทา   (เกื้อ นคร 2517: 457)

วังเรื่องกระเคียงท้าว แทนไทย (พะเยาว์ ครีหนึ่งส์ 2524: 40)

2.2 สัมผัสอักษร

2.2.1 อักษรเดียวกันเรียงติดกัน 2 คำ คำราชของหลวงธรรมา-
ภิรมย์เรียกว่า คู่ ทิวอย่างเช่น

แทนจักทังงอาทิ	<u>กตกานท</u> แสนา	
เป็น <u>สุทรสถาน</u> อนน	<u>รยาบรอย</u>	
แสดง <u>ปางวิญญู</u> บาด	<u>บิตุราช</u>	
<u>ยงงยโส</u> ทรทตอย	<u>ทสฬ</u>	(ยวนพ่าย 2515: 17)

<u>สรว เสว</u> อรคุมพระภูธร	เจตสีทันดร	สมุทรว่อเปริยา <u>เทียบแทน</u>
		(พระมหาราชครู สมุทไทยคำ เส้นรงค์: กั้น)

<u>ขันเขา</u> ในเงอมแง	เคสุร	
<u>พุงคุด</u> ไขน <u>เขา</u> ะซอน	<u>ทดาว</u> แกล้ว	
ออกมุข <u>แห่ง</u> ไทรสร	<u>สีหราช</u>	
ตงสระ <u>อัน</u> จงดแก้ว	<u>ธาน</u> อองขตถวาย	ศรีมโหสถ 2524: 57)

<u>เจ้า</u> พระยาอนริต <u>เชื้อ</u>	อาสา	
ครองพิษณุ <u>โลกา</u>	<u>เพริศ</u> แพรว. . .	(นายสวน 2469: 13)

<u>บุญ</u> เพรงพระ <u>ก่อน</u> สร้าง	ยี่งนัก	นาพอ
ไคท <u>เสว</u> ตร <u>ลัก</u> ษณ	<u>เปือก</u> ญ. . .	
		(พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ 2511: 48)

หอยพระนาคเพริศพร้อม ปฏิมมา กรพอ
ทรงสมาธิอุทม เกษกั้ง . . . (พระยาทรง 2512: 13)

พระมณฑปน้อยในถ้ำใหม่ อ่อง แล้วทวยทองแกมแก้วแววอร่าม (นายมี 2474: 21)

ซัคคิยายทุษบรรหาร คชทุ ถิ่นแส
คงแคเผื่อพี่น้อง ครามฟ้าดินกษัย
 (กรมพระบรมมานุชิตินโรส 2503: 118)

ฉันทกัแจง แต่ง กงอน สุนทร ทท ยพระ ยค้อย สิ้นฟ้า ดิน ณ (กุ่มพุ่ม 2464: 28)

พระนุทัย ไผ่ ยาควย ขรมมี ถา เขย
โต ปรา ญ โปร คพา ท พร อก พร อง . . .
 (พระยาศรีสุนทรโวหาร 2472: 10)

ทาง ยิน คี่ น ข้อย แสน สนุก ไฉน ข้อย
หัว หน้า เบิก บาน (กรมหลวงพิชิตปรีชากร 2516: 37)

นาว ยาน ไถ น้อย นั้ ร้อย เวียง พัน หมื่น
คั้น รา หรั พ ย นั้ น เ น เ อ ง เ ร อ ง ส บ ส ร ร พ ท า ย า ท
 (เจ้าพระยาภาสกรวงศ์ 2514 : 8)

โ ร ก ก ร อ ก ค ุ หา เห ว แ ด ะ ป ด อ ง เ ป ล ว ส น ิ ท น น ม
ข อ ก แ อ ก ระ ส ัน แ ฉ ม ข ร เ อ ม ท ระ ห ง า น เ ง า
 (หลวงขรรฆมาภิรมย์ สรุทศรัง: 5: 30)

พระทรงยศยอพราน
ยังมีทันเตียงปี

มหามกุฏราชเดสิงถวิสัย
โคกวิเศษวิเนือก

(กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ 2470: 222-3)

ความต่ำมากยากเข็ญเป็นนิจเนือง ถ้ำรุ่งเรืองเมืองสยามความเจริญ

(เกอ นศร 2517: 23)

จำเริญไจบาทเบื่อง
เท็กไทพูชา

นางสิขินวิคเรื่อง
พระเอย

(พะเขาว์ ศรีหงส์ 2524: 32)

ประชาไทตหง้เฝ้า
ทุกทิมพระเมตตา

หอมสยาม
ทานไท. . .

(สมโรจน์ สวัสดิกุล ๗ 2524: 35)

ทุกครั้งทรงผากเข็ญ
หวนหวงปวงราม
คำรัสศรีสทุกทอน
สทิมทุกองคไทแท้

อาทร
เี่ยมแปล
เกอนสติ
สติชางเคียงชน

(สุว นฉวีวิน 2528: 55)

2.2.2 สัมผัสอักษรวิคกัน 3 คำ คำราชองหลวงธรรมาภิรมย์เรียกว่า
เทียบคู่ ตัวอย่างเช่น

พระมาทุกเทศหัน

มาคต

(ชวนพ่าย 2515: 4)

๐ เสงถนนท่งทางนอกใบ ห้วยคลองขุโข สุทท้อยชารา

(พระมหาราชครู สมุคไทยคำ เสนณรงค์: คน)

พระยทบางไทรขาว ไทรเือกหงษ์พรพราย ในกาญจนบุรีหมาย เมืองมิ่งมีข้างแก้ว	มาถวาย น้องแก้ว พนเวศ หัวโศกมณู	(พระศรีมโหสถ 2524: 52)
คฤงเขือเทพแท้	นฤมิต	(นายสวน 2469: 5)
เชิงแซ่สารพาทย์ม้อง	มีแก้วโคมถวาย	(พระธานีโวหาร 2470: 12)
พุดหาญแทนแท้หน้า ใส่เกราะหมวกเสนา กุมสรพสุภากร หลายหมู่หลายหมวดสวน	เค็นตา กุดถวน เทียมช้ำ หาญแสร รอรูร อึ้งแสรงก	(พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ 2511: 38)
นางนางแนบเนียนกล	กาเมศ	(พระยาศรีวิจิตร 2512: 30)
สินขพเทียมเทียบม้า เป็นเอกยาศน์อัศร	หินกร เสกสน . . .	(พระยาไชยวิจิตร 2518: 7)
ยอดอัศแสร้งเชิงหังแกงศึก		(นายมี 2474: 9)
ศิลาสายสากพันท้อย	ทามร เบี่ยม พันแสร	(กรมพระบรมมาจุติวิโรด 2517: 231)
อยู่บนรทองเหี้ยวหงส์เสยวงค์	ย้อมฉัดยันทันเหียนวนเวียนวน	(คุณชุ่ม 2464: 27)

เชิญสมร แอมมาโลม
จงพลันพมพนา

ตาญเทวห เวียมเอย
เมहनานวดเนลิม

(กรมพระบรมนาถวิจิตร 2503: 58)

ทุกทวงทาเวศลอม
สองสว่างกตางอิมพร
หนึ่งคือกฤษณศร
พรอมพรังพานร แกตว

จันทร
ดวงแนว
ยกพยุห รงค์แอ
กลั่นกลาคำแหง

(พระยามหาอำมาตย์ 2516: 67)

ทำงานขนานสิ่งศักดิ์สิทธิ์

ทั่วทุกทิศในสากล

(จิรวภา อ่อนเรือง 2514: 9)

องค์เอกอุทัยของไทร

แก้วพั่ง

(วงศ์ เขาวนระวี 2514: 7)

เสด็จนิวัตเวียงวังกลับครั้งนี้ พระชนนีในพระองค์วงศ์สุวรรณ
ทรงพาสามกษัตริย์ทรงองค์ราชัน เยี่ยมเชกษะทัณฑ์ของไทยทรงไกลนาน

(เกษ นศร 2517: 7)

เป็นเอกอุทัยองค์ศรัทธากษัตริย์

(สมหวัง สารมะระ 2524: 75)

โครงการภูวนาถนอม
ผู้เชี่ยวชาญชุมนุม

นำผล ทิรา
ช่วยให้...

(สมโรจน์ สวัสดิ์ทิพย์ 2524: 41)

2.2.3 สัมผัสอักษร ซิกกัน 4 คำ คำแรกของทรวงบรมนาถวิจิตรเรียกว่า
เทียมมรด ทิวอย่างแจ่ม

น่องนึ่งในนางจรัส

แจกถ้วน

(ยวนพ่าย 2515: 42)

กัม <u>เทศาภิบาล</u> <u>วงมท</u> <u>บรม</u>	บอพิทโรปรทพราน	(พระมหาราชครู สมุทไทยคำ เส้นรงค์: ก้น)
บวิชาว <u>เขี้ยว</u> <u>ข่ง</u> <u>ชั้น</u>	บานบน	(พระศรีมโหสถ 2524: 60)
ป้อม <u>ค้าย</u> <u>คุ</u> <u>เขื่อน</u> <u>ชั้น</u>	ปรากการ	(นายสวน 2469: 5)
สมการ <u>พุง</u> <u>โลก</u> <u>พัน</u>	ราชา	(พระยาทรง 2512: 4)
<u>ทวน</u> <u>ทอง</u> <u>เกือก</u> <u>ทอ</u> <u>ทา</u>	เปลือยปลาบ	(กรมพระปรมาภิไธยในรศ 250 : 44)
โสภ <u>พิศ</u> <u>เพริศ</u> <u>พริ่ง</u>	เสิศฉ้วนสิ่งมกต	(กรมหลวงพิชิตปรีชากร 2516: 33)
<u>เขียน</u> <u>ร</u> <u>ยง</u> <u>ยั้ง</u> <u>สร้าง</u>	สรร เสริม	(เจ้าพระยามหาเสวรงค์ 2514 : 27)
<u>โอบ</u> <u>บ่ง</u> <u>บอ</u> <u>ย้า</u>	สำนัก	(วิจิตร ตรีเมือง 2524: 25)
ท่า <u>ใน</u> <u>น</u> <u>จะ</u> <u>ไ้</u> <u>เห็น</u>	<u>เพ็ญ</u> <u>พระ</u> <u>พิศ</u> <u>ท</u> <u>ร</u> <u>เพื่อ</u> <u>ชั้น</u> <u>นม</u>	(สมโรจน์ สวัสดิ์กุล ๗ 2524: 25)
<u>เบิก</u> <u>ญ</u> <u>บ่ง</u> <u>บอ</u> <u>ย้า</u> <u>ไ้</u>	ประทานสันติ	(สุภร ณลวิจิตร 2528: 39)

2.2.4 สัมผัสอักษรชิตกัน 5 คำ คำราชของหลวงขรรณภิมณฑ์เรียกว่า
เขียนรด ตัวอย่างเช่น

ทุก เทศ ทุก ท้าว ไ้   นอบเนื่อง   (ยวนพ่าย 2515: 2)

ทิวทวนทองถ้องทอง อัมพร (กรมพระปรมาภิไธยในรศ 250 : 101)

ทวงเคือนทาวเท่นท้วย แสงใส (พระยามหาอำมาตย์ 2516: 76)

พระพ่างเพี้ยงพงศ์พญา ระภากร (ประตมาภรณ์ เมนะสุท 2524: 101)

หวานแหว่ววิเวกวินุกิสิ่ง มนะนิกะนิงโน (สมโรจน์ สวัสดิ์กุด ๗ 2524: 64)

2.2.5 สัมผัสอักษรสองคู่ติดกัน คำราชาของหลวงธรรมมาภิรมย์แท้เรียกว่า
ทบทู้ ตัวอย่างเช่น

ขงหยวนหลายหลาดกลิ้ง กตคไชย (ชวนพ่าย 2515: 66)

พันฟ้าหน้าหมครรชิต (พระมหाराชครู สมุทไทยคำ เส็งรงค์: ปลาย)

บึงมาครวงเรียงแย้ม ยอดข้มมาจूर (พระศรีมโหสถ 2524: 60)

กึ่งจะมีขับแก้ว ศึกเสียนสบบบแสง (นายสวน 2469: 12)

เจียบเหงาเหยาโหน่ว เรือนขุน นางเขย (พระจ่านโหวหาร 2470: 5)

ร้านกริมทางไ้ แย่งข้ออิงอด (พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า ๗ 2511: 35)

โรงเรียงเคียงคู่ไว้ ถึงทวาร นอกแซ (พระยากรัง 2512: 11)

เพราะมั่งมีศรีสุขสนุกสบาย ไม้อ่อนรนวนชววย เหมือนก่อนกาล
(พระยาไชยวิชิต 2518: 33)

- ออกจ่อแจ อ้อ เสียง เลี้ยง กัน จุ่น (นายมี 2474: 11)
- ถึงพลัง นิค ปติ โค ปรค โทษ ประ ทาน (คุณพุ่ม 2464: 20)
- เผย แผ่ แบบ สื่อน เจ คิ ให้ ชน เห็น (พระยาศรีสุนทรโวหาร 2472: 13)
- คน ตรี แตร แซ่ ของ (กรมพระปรมาภิไธยวชิราวุธ 2503: 74)
- เปลี่ ยน แบ ง ก่ อ ก อ ป ริ ว เว ียง ส าย บ ัว ฉ า (กรมพระปรมาภิไธยวชิราวุธ 2517: 245)
- ท้าว ธ ท ร ง ร ับ พ ร ้อม ค ล า ศ ค ล ้อย ผ าย น ั้น (พระองค์เจ้าพระอรุณนิภาอนุภากร 2516: 80)
- เพ ื่อ หล บ เล ีย ง ภ ิ ย พ าล ท ร ง ท ร ี ย ม ก าร พ ร ัง พ ร ้อม (วิจิตร ศรีเมือง 2524: 14)
- ล อย เล ื่อ น แ จ ม จ ริ ส ร ค ติ ก าล (สมโรจน์ สวัสดิกุล ฯ 2524: 20)
- เพ ร า ะ พ ระ ท ู จ ก ว ง แ ก ว ส ่ง เก ล ่า เก ล ือ น ภ ิ ย (สุภร นลชีวิน 2528: 68)
- 2.2.6 สัมผัสอักษรมีค่าคั้น 1 คำ คำแรกของหลวงธรรมมาภิรมย์เรียกว่า
แทรกคู่ ตัวอย่างเช่น
- อัน อยู่ โดย ย ุ ค ค ห ิ ย ัง พ าง อ าร ย (ยวนพ่าย 2515: 3)
- เร า ค ิ จ ะ ไ คร เ น ค ฤ ห ค าร แ ล ์ ห ล ือ (พระมหาราชครู สมุคไทยคำ เส้นรงค์: ปลาย)

- ยอดจำเริญไฟคัลลอย คดีคุ้มครองสาขา (พระศรีมหาโพธิ์ 2524: 59)
- น้อยโหมเถียงใหญ่ล้าง ธิพิณสูญหาย (นายสวน 2469: 10)
- ยีนก็เขียนใจข้อ แจกให้เสด็จถึง (พระขานโวหาร 2470: 9)
- ราชครูชีพอเชื้อ มหาศาล (พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ 2511: 20)
- พระเกียรติปรากฏทั้ง ธานี (พระยาครัง 2512: 15)
- สืบกว่าสองเราไร สุดสิ้นธานี (กรมพระปรมาภิไธยวิโรต 2503: 118)
- บนพันโบสถ์แก่ชั้น ชานมูช ลคเอย (กรมพระปรมาภิไธยวิโรต 2517: 235)
- ที่เศร้ามองทองมัวแล้ววราน (นายมี 2474: 23)
- ปวงชนหลากหลายทั้ง นอกใน ประเทศแธ (พระยาศรีสุนทรโวหาร 2472: 8)
- สวดกนเท็กเจ็กทहांชยิด (คุณพุ่ม 2464: 25)
- ทองแผ่นนิกเพกาน ลายภาพ (กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ 2516: 112)
- วังก่อกระการปาน กลเกิดประกอบดวิล (หลวงธรรมภักดิ์ สมุคฝรั่ง: 3: 30)
- บทจรทรงจุกเชื้อ ษะนวนประทาน (กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ 2472: 68)
- พิงหมกภัยฝ่ายก้าน แคนมรัม (พิศาล เสนะเวส 2515: 139)

พม่าเกินเข้าค่าน แม่ละเมา (สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ 2520: 19)

ความนี้ครบสมภพระภูรบคินหร (สุจิตมา อินทพงศ์ 2524: 96)

พาไทยประเทืองสุช ฐ เป็นประมุขสามารถ สุพมาลยชาติเกินขนมา
(สมโรจน์ สวัสดิ์กุล ฯ 2524: 7)

บรรเทาแรงทุนลึน ฌนสาร (สุภร ผลชีวิน 2528: 92)

2.2.7 สัมผัสอักษรมีคำค้น 2 คำ คำราชของหลวงธรรมมาภิรมณ์แท้เรียกว่า
แทรกรด ตัวอย่างเช่น

แลครวงแลขำคเอ คุชยน (ยวนพ่าย 2515: 62)

พระโปรคไทรภพหยำง เขียบไว้เป็นเฉลิม (พระศรีมโหสถ 2524: 61)

จึงคำรำนที่คัง ภูมโงย (นายสวน 2469: 4)

เจียคมาศาคำหลัก ล่วมล้ำ (พระธานีโวหาร 2470: 13)

มณเ็ยรบรพเบ็งที่ บันทม (พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า ฯ 2511: 19)

เจินทองพระราชทาน แจกจ่าย (พระยาตรัง 2512: 31)

ปีนี้งดิงกำหนคมาเำหน (พระยาไชยวิจิตร 2518: 28)

เรือไหลำสำเาหลำกำบัน สมอทอดจอกเป็นหล่นเงินฝรั่ง (นายมี 2474: 10)

- พระศรีสัคนมุนี มอมมิ่ง เมืองเฮย (กรมพระปรมาภิไธย 2503: 55)
- กอบศรีทราภรณ์ สบสกันธ์ (กรมพระปรมาภิไธย 2517: 227)
- อุทกพร่องทอง สมุทรรณันดิโค (พระยาศรีสุนทรโวหาร 2472: 8)
- ฉลาคเฉลิมเสริมพระยาศจกระยะ (คุณพุ่ม 2464: 24)
- ร่เมศคุ้มครอบเกล้า ชาวโน นีเวศน์ถา (พระองค์เจ้าศุภางคยกุล 2516: 54)
- เมื่อแรกทรงครองราชย์ กองทัพชาติขณะนั้น (วิธันว ศรีเมือง 2524: 14)
- ผิว่างศึกขวัญสร้าง ประคาศิธิปมีชาติสาย (สมโรจน์ สวัสดิกุล ฯ 2524: 65)
- เสด็จกลับมาสู่แคว้น นครปฐม (สุภร นลชีวิน 2528: 11)

2.2.8 คำสุดท้ายของวรรคหน้าและคำต้นของวรรคหลังมีเสียงอักษรเดียวกัน คำแรกของหลวงธรรมาภิรมย์เรียก นิสสัย ตัวอย่างเช่น

<u>พระมาคฤไชยเรือง</u>	<u>แรงนุญ</u> ท่านนา	
<u>ทุกทวาคินบนเกรง</u>	<u>กราบเกล้า</u>	
<u>พระเสด็จแสดงคุณ</u>	<u>ครองโลกย</u> ใต้แธ	
<u>เอกษัตริสองเฝ้า</u>	<u>ไยเห็นขอเห็น</u>	(ยวนพ่าย 2515: 3)

เมื่อจุลศักราชนั้นถึง ถ้วนพันพอพิง พิจรรพาแมนหมาย
(พระมหาราชครู สมุทไทยคำ เส้นรงค์: ต้น)

ศุภีศรีเนตร <u>เรื่อง</u>	<u>เรื่องฤทธิ</u>	
พรหมเมศแมนสรวง <u>สิทธิ์</u>	<u>ลีเกล้า</u>	
เชษฐพระบันทม <u>นิทร</u>	<u>เหนือนาค</u>	
มาสำราญ <u>ทุกขเรว</u>	<u>รุงพาकिनขจร</u>	(พระศรีมโหสถ 2524: 52)

แม่พระจักรรัตน <u>เจ้า</u>	<u>จักรพาฬ</u>	
ไปเสด็จ <u>สุธนนสถาน</u>	<u>มุน</u>	
หมื่นรากรจะ <u>ลาญ</u>	<u>ลาชีพ</u>	
เพื่อกุหา <u>ทรภู</u>	<u>กอนสิ้นสุคหา</u>	(นายสวน 2469: 3)

ต่างหมายต่าง <u>มาหสู</u>	<u>สรวีสน</u>	<u>กัณนา</u>	
บางพวกกล้ว <u>กล้วคน</u>	<u>คนเซา</u>		
บางเหลาลอบ <u>มองหน</u>	<u>เห็นแน</u>	<u>ชนะนา</u>	
เสียปีกพา <u>พวกเตา</u>	<u>คางอองอาษา</u>		(พระชำนาญไวยหาร 2470: 7)

กรุงศรีอยุธยา <u>เขศล้า</u>	<u>เลอสุวรรณค์</u>	
ปานอมร <u>มาสร</u>	<u>เสกสรวาง</u>	
แสนสนุกนิ <u>เทียมหัน</u>	<u>ทิพยโลกย</u>	<u>แลเฮย</u>
ทุกประเทศ <u>ยอยศออง</u>	<u>ออนเกล้าถววยเวียง</u>	
		(พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า ฯ 2511: 6)

ในพระนคร <u>เรศล้าน</u>	<u>หลากหลาย</u>	
พิรพิศพิศ <u>ศุคคาล</u>	<u>เคชล้า</u>	
วิควา <u>อรามราย</u>	<u>เรื่องรุง</u>	
ทางพิมาน <u>มาศก้า</u>	<u>กิงสรวง</u>	(พระยาตรัง 2512: 17)

พระเมรุ <u>เกมต์แห่แล</u>	<u>ครสังข์</u>	<u>สมก่าตั้งยศศักดิ์อัครครฐาน</u>	<u>ทั้งศพในฝ่ายหน้า</u>
พระอธิการ	<u>ก็ประทาน</u>	<u>คามยศลวงนงคางาม</u>	(นายมี 2474: 19-20)

นาวิวรรวิหคทั้ง	ค้อฉาน รือแธ	
ชัยสุพรรณหงสพิมาน	มาศแพรว	
ทรงพระวิชัยชาญ	ชัยรือ พระนา	
เพราะพระชาอุษเยศแนว	แดกพนภัยเชื้อ	(กรมพระปรมาภิไธย 2503: 66)

พระศรีจักรศรีให้	เหมิกิจู ช่อมแธ	
เห็นปฏิสังขรณผล	ภาคหนา	
พระกัญจนชอมคึก	คุณธิเบศร์ บูรพพอ	
พระบุพระเจาหลา	แหล่งสยาม	(กรมพระปรมาภิไธย 2517: 227)

มพทประคัมแกว	กอบโสม	
สูงยอดสูงศุโขยม	เยี่ยมฟ้า	
โอภาสพิศเพียงโคม	แขวนเมฆ	
ใครโลกย์เล็งทั่วหลา	แหล่งลวนอภิวันท์	(พระยาไชยวิจิตร 2518: 8)

พระสถมณินคเรศล้ำ	เลอสุวรรณค	
ปานพระวิษณุกรรมสรรรค	เชกคาว	
แสนสนุกโคทั้น	โทเทียบ ถึงฤา	
ทุกประเทศไหนาว	นอบนอมสกุติ	(พระยามหาอำมาตย์ 2516: 66)

พระทรงรับทุกช้อย	ทวยชน	
เทียบทั่ววิรมณฑล	ทรอน	
พระคักคคักกล	โดยเยียง ยุติแธ	
รอนคักคคักชออน	ชาคเศราสร้างศัลย	(พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว 2461: 8)

สมหมายสมมั่งไท	ทุกสถาน	
ทรงพระปรีชาชาญ	เชียวแท้	
ล้ำศาสนชาติชนสร้าว	รมยรวม กันแล	
เพราะพระจักรีแก	เกลื่อนพันพิพาทนอง	(สุภร นลชีวิน 2528: 67)

การสร้างประโยค

ในวรรณกรรมของพระเกียรติ การสร้างประโยคอาจพิจารณาได้ 2 ลักษณะ
ลักษณะหนึ่งคือการสร้างประโยคแบบง่าย ๆ เพื่อสื่อความหมายตรงไปตรงมา อีก
ลักษณะหนึ่งคือการสร้างประโยคแบบมีวรรณศิลป์ เพื่อให้เกิดความไพเราะและจูงใจผู้
อ่าน การสร้างประโยคแบบหลังนี้เป็นที่นิยมในหมู่กวีและพบเสมอในงานที่ได้รับยกย่อง
ว่ามีการใช้ภาษางดงาม ข้อสังเกตในการสร้างประโยคมิตดังนี้

1. การซ้ำคำหรือวลีเพื่อเน้น ทำให้ข้อความมีน้ำหนัก เช่น

พระ <u>ทรง</u> พิชิตทาสพยง	ยมยุทธ์ ยิ่งแสด
<u>ทรง</u> คธาหยมภิม	เลิศสน
กล <u>ทรง</u> สรารุช	ราเมศ พียงพอ. . . (ยวนพ่าย 2515: 11)

<u>สิ่ง</u> ใจจงตรง	ยศไว้ในโลกา	<u>สิ่ง</u> ใจเปนพำ	นักแก้อาคม
อาคมมา	<u>สิ่ง</u> ใจเปนกา	รกกรรมธำรงทรง	(พระมหาราชาครู สมนุทไทยคำ เสนรงค์: คน)

สุริย <u>สว</u> โสมส่องม้วย	เมืองสวรรค	กิติ
เมรมอกส์บบริพันธ์	ทั่วทั้ง	
<u>สว</u> สินแดนคินอร	ฉพนาศ	นาพอ
กลอนกล่าวโคลงนั้ง	อยู่ใ <u>สว</u> ยา <u>สว</u>	(พระชำนีโวหาร 2470: 34)

<u>แส</u> นกลับ <u>แส</u> นกลับสร้าง	<u>แส</u> นลินธุ์	กิติ
<u>แส</u> นชาติช่วยตามนุญ	บทเฑา	(พระยาตรีภพ 2512: 118)

พระ <u>มา</u> กอบก้อหล้า	หล้ากสวรรค	
<u>มา</u> ผ่านทิว <u>มา</u> ผัน	แผ่นพัน	
<u>มา</u> เป็นปิ่นภพจร	โลงโลกย์	
<u>มา</u> แจ่มใจเมืองวัน	อยู่ <u>เพียง</u> พิงชม	(พระยาไชยวิชิต 2518: 4)

• . . . สุทริกัถรงหมาย เหมือนตรี คูน
ทริบตางกันคอง ตอนำใจคู (กรมพระปรมาภิไธย 2503: 62)

สำพวกฉวนแลสลอน สำพวกมอฉแลสะลิ่ง สำพวกปรังหลายพรรค
อเมวิกันปอศูเกศ หลายสำเพศภาษา (พระองค์เจ้าคัคฆางคยกุล 2516: 39)

สรวมเสริมประสิทธิวิธ สม ภิกุมริปัญญา
สรวมเคชอำนาจพระคณกา รญคุมนิรันตรกาล (หลวงธรรมาภิมณฑ์ สมุคปรัง: 1:2)

เปิกบุญเนองหนุนทวิ บุญราช พระนา
บุญพระเสิศลนเกลา กลอมเกอกุลดนม (วงศ์ เชาวณะกวี 2514: 28)

พระเสคิจปกแหล่งหล้า รินเย็น
พระเสคิจปราบยุคเข็ญ คิบริอน (สมเด็จพระเทพรัตนราชสุภา 2520: 3)

มีหมายมุงพระองค์ให้ทรงเคช ค้วยพระเจตนจำนงให้ไทยสุขศรี
มีหมายเข็นชูประชามากักคิ แต่ทรงพลีพิรพลเพื่อคนไทย (ประณมาภรณ
เมนะสุค 2516: 103)

สุขเพราะพระทรงปลอดคภัย ทรงพลานามัย
สมบูรณค้วยพระบารมี
สุขเพราะพระอัครมเหสี พระธิดาน้อยทวิ
สุขสมเค็จพระจอมสยาม
สุขเพราะไทยทั่วเขตคาม แนใจไทงาม
ค้วยสุขุมาลยชาติกษัตรา (สมโรจน สวัสดิกุล ๓ 2524: 26)

2. การสร้างกระสวนของประโยคให้เป็นแบบเดียวกัน เป็นวิธีย้ำความ
 อย่างหนึ่งที่ทำให้ไพเราะ ตัวอย่างเช่น

คำรกรษัตริให้กรสานค ประหารทุกขให้กษัย ชยเกษกรให้เกษม
 (ยวนพาย 2515: 2)

o พิศภาพอลงกฎ อธิษคะเชนทร คือภาพในเมรุ วรอินทรจากสถาน
 o พิศเทพเทพา สุรัสติทเอาสาร คืออินทรนฤมาน รจเรกษเจกนาย
 (พระมหाराชครู สมุคไทยค้ำ: ปลาย)

เจ้าพระยาอนุชิตเชื้อ	อาสา	
ครองพิษณุโลกา	เพริศแพรว	
เจ้าพระยาพิชัยรา	ชาชื่อ ภาแห	
ครองสวรรคโลกแนว	มองน้ำใจถวิล	(นายสวน 2469: 13)

ที่ยังคงบมมือ ที่ยังอยู่มิหยอน ต่างค่อกร ฐิกฐือ ต่างค่อมือ ฐิกฐัก
 หนักหนุนแนนมามาหนา คานุนแนนมามาคาษ บรูชยาคยอทัพ บรูชยิบ
 ยอศึก คะคิกเขาคอแกลว คะแคลวเขาคอกลา ทางชิงขาชิงหัน
 ทางชิงบันชิงพัน (กรมพระปรมาณูชิตชินโรส 2503: 105)

องค์ไคน้ำจิตคั้ง	ตอกัญญ ญเอย	
พระกัปุนยศป็น	เพิ่มไห	
องค์ไคพระหทัยณ	จากรวม รัตนา	
พระกัปราบปรามไว้	เพื่อก้วยสังสอน	(พระองค์เจ้าคัคฆางคยุคล 2516: 49)

. . . คือสุรยุคุโสมรา- สิริรวม สรวงแล
 ฤาพระรามคุแกว นาฏกองชานที (สุภร ผลชีวิติน 2528: 9)

3. การสร้างประโยคกระชับ คือใจความสำคัญที่สุดอยู่ท้าย เป็นการชักจูง
 จิตใจผู้อ่านให้ติดตามข้อความไปโดยตลอด ตัวอย่างเช่น

ใครคคใครชื่อร้าย	คิโค กิติ	
ใครใครครองคนบยพ	ท่านม้วย	
ชื่อนักแต่ในใจ	จงซอน กิติ	
พระอาจลวงรูกวย	คจหมาย	(ยวนพ่าย 2515: 15)

- ๐ แม้วามีชายหนึ่งสา มารดพรธมาอา ยูโยคถวนถึงกัลป์
- ๐ ชายนั้นมีเศียรถวนพัน ในเศียรแลอัน กำหนดคสคังมุขา
- ๐ ในมุขแลอันพรธมา ถวนสัดชีวหา วิบูลยโดยกฏหมาย
- ๐ มีฤทธิสังหาร เทรคพราย บอมีสามารถรทหมาย พระคุณเจ้าจอมอารย
(พระมหาราชครู สมุทไทยคำ เส้นรงค์: คน)

สมบุรุมพุล เกษตร ล้วน   เกษมสุข
สมเสพยสโมสร สนุก   เรือยหลก
สำเภอา เพียบบันทุก   ทรพิย่มาก มานา
สมบัติพิสสถานกลา   กลาคควยสมภาร (พระศรีมโหสถ 2524: 58)

แม่พระจักรรัตนเจ้า   จักรพาฬ
ไปเสด็จสูธรณสถาน   หนี
หมุนรากรจะลาญ   ลาชีพ. . . (นายสวน 2469: 3)

รามาริราชเรื่อง   รณรงค์ เท้าไค
มกลางเหล้าอสุรพงษ์   มอกมวย
สมเค็จจิศวรมง   ภูโลภย์ หนีแธ
ปราบอวินราบควย   เกษล้าลาญแสยง (พระยาไชยวิชิต 2518: 11)

อุรารานราวแยก   ยลสยบ
เอนพระองค์ลงทบ   ทาวคิน
เหนือคอกชชอนชบ   สึงเวช
วายชีวาคมส์กลัน   สูฟ้าเสวยสวรรค (กรมพระปรมาภิเชษอินรส 2503: 122)

ทั่วทุกคนทุกหน้า นับแต่ข้าจนนาย ทุกชั้นชายแลหญิง ได้ประจักษ์จริง
กับใจ ในความปลงจงรัก สุกสวามีภักดีต่อเบื้องบาท
(กรมหลวงพิชิตปรีชากร 2516: 135)

ทุกไท้ศาครนุทิศ   คสหัวสุธาไลย
นานาประเทศสกลไก   วลกลุทิกำจร

ท่องนอมสวามฤยภัก
เพิ่มราชไมตรีอนุสร

คิยาบทนเรนทร
ปิยสุจริตรรม (หลวงธรรมาภิรมย์ สมุดฝรั่ง: 1:
14-15)

หนึ่งวันสุริยาคลาเคลื่อน
หนึ่งปีสมบวสันต์อำไพ

หนึ่งเดือนพบเพ็ญแก่นไส
หนึ่งศตวรรษโคไหงาม (ศิวกานต์ ปทุมสูติ 2524:59)

ปวงประชาอาจัน
จากไถนพนธ์

พมมณคาลัน
นั้นแล (พะเยาว์ ศรีหงส์ 2524: 43)

มาตุรแม่คงคามหาสมุทร
รวมแผ่นดินสิ้นทั้งฟ้าคารางาม
ไม่เทียมเท่าพระมหากษัตริย์
ทรงมีต่อประเทศชาติราษฎรมานาน

ไม่สิ้นสายชลที่ล้นหลาม
รวมทั้งสามโลกมาประมาณ
ธิดุณที่ราชาไทยสถาน
พระราชทานทั่วหน้าประชาชน

(เกอ นคร 2517: 456)

อาวาสะคุนกระเอก
มีนามพิสิษฐวิจิตรวรรณ

ระธานีสาคัญ
ศรีรัตนศาสตร์ (สมโรจน์ สวัสดิกุล ฯ 2524: 63)

4. การสร้างประโยชน์ใจความสำคัญอยู่ข้างต้นแล้วอธิบายรายละเอียด
ทำให้ผู้อ่านสะดุดใจก่อน เข้าใจประเด็นสำคัญทันที ตัวอย่างเช่น

เมืองนี้ของไชค้าย
เบญจทศการ
มรรคาสวนสดลสุริ
พลพวกขางมาลวน

ภูขพลุ งายนา
ทางถวน
ทุกที่
โจษแจ (ยวนพ่าย 2515: 44)

- เทพอาร์กษเหลือหลาย ชุมชอมกันถวายุ ประนมบึงคมกราบกราน
  - บางเขตคอกทองพวงมาลัย กรองเป็นสร้อยสาร กนกนากอรรณพรรณ
  - บางปรายรายลงแคศวรรค ก้มเกล้าโอนอัญ ชลิตเหนือศิรสาร
- (พระมหาราชครู สมุดไทยคำ เสนงรงค์: ปลาย)

พระเคียวบุญลาภเลี้ยง
เป็นบิดุมารคร
เป็นเจ้าและครูสอน

ประชากร
ทั่วหล้า
สิ่งโลก . . . (นายสวน 2469: 15)

ผู้ฝึกแก้ทานให้
โทษฆาจงไปพัน
น้อยโทษ ๖ ผ่อนผัน

ลงทัณฑ์
เสียบเกล้า
ภาคโทษ ให้แสร . . . (พระชานีโวหาร 2470:
11)

ชาติวงศวิสุทธิทั้ง
พระชนกชเนติจักร
สองประเสริฐเสมอศักดิ์
สิ่งสุทธเคราพรอง

สองปักษ
พรคิพอง
พระยศ ยิงนา
พร่าอ้างออกเสนอ
(พระยาศรีสุนทรโวหาร 2472: 7)

พระคุณพระยิ่งล้ำ
หนักกว่าแผนพสุธา
ภูกิ่งมหิมหา
กว้างกว่าอากาศัน

คมนา
ภาคยพัน
มหรณพนาน น้ำเฮย
โลกล้วนสยคแสง (ม.จ. สุวรรณ 2516: 8)

เรียงเรียบตึกตั้งต่าง
หอสวดหอไตรสถาน
ศาลาและเรือนรู้ง
เจ็ดสิบหกถวนแล

เคียบทั้ง น้อยนา
ทั่วแท้
ควงนับ ร้อยเฮย
หลากหลาย (กรมพระปรมาภิไธย 2517:
229)

กรุง เทพมหานคร
โสภิสสะเพียงณิน
พร้อมราชนิเวศน์วัง
ปราสาทประสิทธิ์ทรง

อมรัตนโกสินทร์
ภพเทพชลอลง
ศิริสรรพบรรจง
สถูปรั่มพะเพราลัย (หลวงธรรมาภิรมย์ สมุคณรัง:
1: 16)

5. การสร้างประโยคแบบใจความสำคัญอยู่ที่ต้นและท้าย เป็นการย้ำความ
ตัวอย่างเช่น

- o ผู้หวังสมโพธิสมพุทธ บอริจากภริยานุตร เสนห้องคอกุ คะมสงวน
- o แมสุคสิ้นชีพพระองค์อวร หฤไทยในยบอปรวน ไทบอโคสงวน พระอาคมา
- o จิงทรัสเปนพระในอานา คคกาลณะมหา โปรคประชานา อันหลงไหล
(พระมหाराชครู สมุคไทยคำ เสนรงค์: ปลาย)

วางวัลบับโปรดให้ คามบ้านาตุการท่า พระคุดคูคือส้ม โครชอบชูปให้	เต็มหน้า ชอบใจ พุทธภาค ใหญ่ยิ่งสมบุรณ์ (พระศรีมหาสด 2524: 67)
--	--

จิงแต่งฐานที่ตั้ง ให้สถิตถาวร ไป กิลปาวสานใน ชนบุรีนินเกล้า	ภูมิไชย ทราบเท่า ธรรมศ ศรีสร้างเวียงสถาน (นายสวน 2469: 4)
--	--

บารมีพระมันแม่ ศรีภูบักเขาขุน มารหักหอนเอาเอน เป็นหลักคินฟ้ากั้ง	มาศเมรุ โครคุดั้ง โอนออน เกศคน (พระยาตรัง 2512: 120)
---	---

สงครวมความเสิกขง จิงพ่อยายินยล อย่าลองคะนองคน การสิกลักเลหพัน	แสนกล แคคน ตามชอบ ทานา ลือเลียวหลอกหลอน (กรมพระปรมาณูชิตชินโรส 2503: 12)
--	--

บรมราชาภิเษกท้าว คามเยียงกษัตริย์บรรพ	เดสิงถวัลย์ ระนูไว้
--	------------------------

ครองพิภพไทยอัน
เป็นปิ่นกษัตริย์ไซ้
เรื่องรุ่ง
ปกเกล้าชาวสยาม (จิรภา อ่อนเรือง 2514: 11)

สามารถอักษรศาสตร์ภิไธยะวรเชียร
ร้อยกรรณก็อาเกียรณ กวี
ร้อยแก้วทรจนากถาววิวิศรี
ไว้ในธเรษตรี ชจร
นานาบรรณะประพันธ์สุภาวิคณุสรณ์
เมธีชลีกร คณา (สุติมา อินทพงศ์ 2524: 93)

ปึกทองหลังพระแท
พิพิธผลกุศลกรรณ คือกระทำ
ไปคองปาวรวงง่า บองแนว
ทองปึกหลังพระแล้ว ไปอ้างอวกโคโร (สุกร นลชีวิน 2528: 71)

6. การสร้างประโยคแบบปฏิเสธ คือคำถามที่ไม่ต้องการคำตอบ บางครั้งผู้แต่งตอบเสียเอง จุดประสงค์ของการสร้างประโยคแบบนี้เพื่อเรียกร้องความสนใจ ตัวอย่างเช่น

0 ฤาอินทรบ่อมีจตุรภักทร พิมสร้างมวง กุญแก้วแลเสด็จบรมหง
ชวีไซติเรื่องไร (พระมหาราชครู สมุทไทยคำ เส้นรงค์: ต้น)

ใครอาจอาคมตั้ง ตัวมจัญ ไค้ฤ
พ่ายพระกุศลพล หัวท้าว (นายสวน 2469: 9)

คุดจพิมานโพยม ลอยเลื่อน มาจ
จาสุรเทพไทไท เทียบถวาย (พระยาทรง 2512: 3)

กึ่งฤาออกนำสาร ส่อโทษ ถวายแฮ
แหวนุญเจ้าหล้า หากให้กาลคล (พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ 2511: 11)

สุริยาพิโยคร่าง รุถทรง
ลาอิสรพรหมลง สูหล้า (พระยาไชยวิชิต 2513: 2)

แม้นไม่มีกษัตริย์ชาติก็ขาดกัน ที่ไหนนั้นเราจะได้อาโรนา (คัมภีร์ 2464: 38)

บุญโคกुकโค่ล่า สมชาติ น้อ
อุทิศต่อพอรักถึง ฟากฟ้า (กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ 2470: 249)

. . . อิศวรฤวิญไธ สหัสเนตร ถานี
ดอยสองสงจากฟ้า เข้มหล้าหรือไธ (สมโรจน์ สวัสดิกุล ฯ 2524: 16)

จอมราชาล้าโคไหนจะเปรียบ มาทานเทียบภูคองคั้นหรือ
(ประดมาภรณ์ เมนะสุต 2524: 101)

. . . พฤษาใหญ่นอยวาง วายเว้อย สงแ
ความชากแคลนชลเลียง อยู่โคใจนกัน (สุภร พลชีวิน 2523: 27)

โวหาร

โวหาร เป็นศิลปะการใช้ภาษาเพื่อถ่ายทอดความคิดและอารมณ์สู่ผู้อ่านผู้ฟัง ทำให้เกิดภาพที่ชัดเจน ในวรรณกรรมของพระเกียรติมีข้อควรพิจารณา ดังนี้

1. การพรรณนาในรายละเอียด

พรรณนาโวหาร ในวรรณกรรมของพระเกียรติมีขนบเช่นเดียวกับการพรรณนาในวรรณคดีไทยทั่วไป คือกล่าวถึงรายละเอียดของสิ่งที่พรรณนา เช่นการพรรณนาสภาพบ้านเมือง เห็นความโอ้อ่างงดงาม อันเป็นเครื่องประกอบพระเกียรติพระมหากษัตริย์ผู้แต่งตั้งจะพรรณนารายละเอียดขององค์ประกอบดังนี้

- ๑. สนมสนวร ค่ายเวียงโชลชทวาร
- ๒. คุค่ายสมสถาน
- ๓. ทังนอกทังในกรรกง
- ๔. คุจโคตรศรีงะสวรรคเสด็จสง
- ๕. ศึกเสียนคาลหลง
- ๖. เกรงกลัวพหังป็นหนี

- หอทองทาบรัตนมณี เฆืองเทอนฉวี อังจุลแจกสบสถาน
  - มีสินธุสรนุทร เปรียบปาน เปรียบด้วยสิทธาร นทีหังปวงไหลไป
  - หวางเซาสักคภณทสบใสล บานบัทมเวียงโร ธาราฤสมโสภา
  - เสิงถนนทงทางรติยา รัตนราชรณา คือแมนมาสรรคสำหรับ
  - ฉบบีสีหุสปรรณปรคัษ ตรีมุขปรคัษ ปรกอบด้วยแก้วแกมกล
- (พระมหาราชครู สมุคไทยค้ำ เสงรงค: ต้น)

ปราสาทเทียรแห่งแก้ว	กรองโลรัม
เมิลมาคมลิ่งเมิลอง	เลื่อมไล
คูจุพิมานโพยม	ลอยเลื่อน มาฤา
ฉาสูรเทพไทไท	เทียบถววย
พิศงามงามเงอนแต่ม	ครุตรา
ฉนังทาบสุพรรมลาย	เลฆล้า
เมิลมุขจตุรโอภา	ไฟโรจน์
ทวยประคองเคียงค้ำ	เสียดเสา
พระปรคัษสองโลศชาย	ชวาสอง
ทิมคานคูเคียงเนา	คคหนา
ลานลาคศิลาอรอง	รายเรียบ
ลานชลาลงหลา	ลาคปุน

(พระยาตรัง 2512: 3)

<p>• • • โรงกฤษรพารั ใหญ่ตระหง่านงามสอาด อุดมนานาพฤษ ปราการรายรอบล้อม กลางสวนสฤคยหนึ่งคัง สำหรับเสคิจประพาศชม เพียงนุโรปรังสรรค อาไศรยทรงประหับ หนน้าวังนิเวศน มีที่นั่งทรงบิเสียด</p>	<p>หอศสิศสร้างใหม่ มีราชอุทยานสรารมย์ พันทุกเลินหลากหลาย หอมอารามราชประคิษ เป็นที่ยังหยุกประหับ วังสรารมย์รายเวียง บันเพื่อราชคะไนย ระคิษคสองนองชล กั้นแห่งเหตุอัคณ ละเอียดแชนคชางชาดู</p>
--	---

(เจ้าพระยาลาสกรวงษ์ 2514: 11-12)

กรุงเทพมหานคร
 โสภิสสะเพียงฉิน
 หอมราชนิเวศน์วัง
 ปราสาทประสิทธิ์ทรง
 ยอดเพ็ญพะแยงอัม
 แจ่มรัตนอุไรคล
 สองแสงระสายสุน
 วาวรรณอากาศ
 เรื่องมมตราไสย
 เทียมทิพนีสี่
 เรือนโถงพระโรงรัต
 แฉกชุมทวารสาย
 เพศามระคืบคาว
 เบื้องรอบผนังัญ

อมรัตนโกสินทร์
 ภพเทพลอลง
 ศิริสรพรบรรจง
 สฤติพริ้มพะเพร่ายล
 พรเยี่ยมพโยมหน
 รวจินทการา
 ทรสุทธอากาศ
 สระระจิตรรังษี
 ชวลิตสุโรจี
 จรัสแสงแจ่มราย
 นระจิตรจรรยา
 รจนาลูกรวมพรหม
 ระคะดวงมุกดาสร
 ชรของพระพรายชาย

(หลวงธรรมมาภิรมย์ สมุดฝรั่ง : 1 : 16)

กรุงเทพฯ สมัยนระวะมราช
 ตึกกรมคฤหาสนะพัลย์
 ทรากี่แล่นระกะถนน
 เหมือนคลื่นทะเลจะคณนา
 รานรวง ๗ รีมบทะวัติ
 จ่ายช่อเพราะสินพมิชะยวน
 รานโกชนาพิพิชะโกชน
 เชิญลิ้มและเลือกผิวจะเมื่อ
 โรงแรมและโรงแรมทรสพ
 อาคารสถานระสมัย
 ล้วนแบบสถาปนิกะสร้าง
 กรุงเทพมหานครยุคประเทือง

ระคะคาคชนาลัย
 ยละลิวละลานตา
 นระชนคระไลมา
 บมิมุระมาพมวาล
 จระลีพินิจชวน
 นยะเนตรวิเศษเหลือ
 ระโอะชะทุมเพื่อ
 บวิโลกสถานไหน
 ฤกคินระรันนัยน
 นระวะนุฎสารเรื่อง
 วยะค้อย่างยุโรปเมือง
 วะระวัคดูงามตา (สมโรจน์ สวัสดิฤ๓ ๒๕๒๔:๖๓)

เมื่อพระมณาการแต่งกายก็กล่าวถึงรายละเอียดทีละส่วน ตัวอย่างเช่น

สนับเพลาเชิงเรือยสอก
 ฤ๓ิตลวคลายสุวรรณ

ทรงกระลิน
 กระพณคระยง

รักองค์เพ็ชรพรายพร้อม
 นล่องพระองค์คาคแห้ง
 รักองค์เจียรบาทเกี่ยว
 รักพระองค์เนาวะรัตน
 พระแสงกันหยันซัด
 ทรงพระสังวาลแพรว

กรองมาศ
 จีบเพ็ชร์ปลายปลิว
 ชายกระหวัด
 คาคแลว
 สร้อยลอค งามเสย
 รวงรุ่งจินดา

(พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ
 2511: 37)

ทรงเครื่องสำหรับพร้อม
 สนับเพลาพระภูษา
 เขมชาบคอกดวงจรูญ
 รักพระองค์หมันแพรว
 ชายไหววระเนกชั้น
 กันหอบทับเชิงชาย
 ชายแครงสลับเลิศ
 มาตีพกลีบกลีบรอย
 กรองเชิงจรูญรอย
 มาลีศุสพิศลาย
 พระกรสอดสนององค์
 อินทรขนุสมรสเรือง
 นล่องศอประหลาดลวน
 เนองนบพระองศา
 ประคืบทับทรวงสาย
 สอดพระสังวาลรุ่ง

ไพบูลย์
 เลิศแลว
 รจเรช
 เพ็ชรพราย
 ฉายเจ็ด
 ซอซอ
 ลายเลิศ
 เรียบราย
 กรองชงช
 เลิศเลื่อง
 โอกาส
 รจนา
 หลากหลาย
 เฟื่องฟู
 ทรงเลิศ
 รวงแสง

(พระยาทรง 2512: 50)

นล่ององค์เยียรบันบพร้อม
 พนมวงเขี้ยวเหลือองลาย
 ชายแครงวิเชียรชาย
 งามเร้งงามสคราน
 กรองสู่อ่องเพชร
 งามรงคร่งเรืองจรัส

พรายนาย
 แสงงาม
 ไทกอง แก้วเอย
 ครันฟ้าคินชม
 หงหวัด
 รวงรุ่ง

กรองเสียงมณีโค ท้ำมราช
เกริ่นพระเกียรติเฟื่องฟูง เกริ่นเหล่าภูษาจร (พระองค์เจ้าคัคคนางคยศ 2516: 45)

ภูษะณีเขียนมาคน้ำ	เงินงาม
ฉลอมอาคมตาคพันคราม	หยดยอย
พระกุมเคนแคววาม	วิเชียรระเจก ดาวตา
ประดับพระคาราพรอย	เพชรระช่วยฉะคอง
โชติช่วงฉลอมบาทออน	ฉลอมขงข
แพพร่าสีฟ้าอะดง	กฎพร้า
สะพายสายจักรีทรง	สรอยพระ คอเอย
ฉลอมพระองค์ครุยร้าว	นิโลสแกลมกรองสุวรรณ

(กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ 2472: 105)

2. การพรรณนาเป็นหมวดหมู่

การพรรณนาเป็นหมวดหมู่คือกล่าวถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่งไปทีละอย่างโดยลำดับ ไม่ปะปนกัน สิ่งที่จัดอยู่ในหมวดเดียวกันก็กล่าวไว้ด้วยกัน เป็นการพรรณนาอย่างมีระเบียบ ตัวอย่างเช่น พรรณนาสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถว่าทรงคุณธรรมหมวดต่าง ๆ อ้างเป็นหมวด ๆ ไปดังนี้

เอกัตวเอกาคมล้ำ	เลือกษัตริ์ ทานลา
เอกหยาศรยแสง	ชอบใจ
เอกาจลคำรกรักษ	รองราชฎร ใสแฮ
เอกสัศวเกื้อไ	สงาศลย
ทวิบทวิชาติเชอ	สุรยวงษ ทานลา
ทวิคณาธิกรรรม	เลอศลน
ทวิพิชทวิธารทรง	สุรยเสพย ใสแฮ
เทวภาพเทวทกพน	แวนไ
ไตรครสิไตรเทพเรอ	ไตรรัตน
ไตรโลกยไตรไตรภพ	ทววแพ
ไตรไตรปิฎกกรสิ	ไตรเทพ
ไตรทววไตรพิชแบง	นสงนง

(ยวงพาย 2515: 5)

เมื่อพรรณนากระบวนการหรือเหล่าทหาร กล่าวถึงแต่ละประเภทเป็นหมวดหมู่
ตัวอย่างเช่น

๐ แสนสารองอาจ ร่องกองโกญจนาท หล่มหล้าฟ้าดิน ชุนข้างชี้ข้าง
วางวังคือบุน โดยเสด็จนฤคินทร พรึบพรอมุดอมองค ๐ ชุนมาชีมา
ระเหจเหลืองหล้า ทอคทวนยรรยง ชับมาลีวโลง ว่องวังเปนก
หูลีเลื่อนผง เคลื่อนกลุ่มเป็นควัน ๐ สารถิชิบรณ มาแมนอลงกฎ
พาศกรยิงยรร เพียงรุทชนุ แห่งสุรภูมิภมัท ชายักษหิรัญ คินคาว
ทาวหนึ (พระมหाराชครู สมุคไทยค้ำ เสนรงค้: ปลาย)

เมื่อพรรณนาทหารอาสา กล่าวถึงทหารแต่ละชาติเป็นพวก ๆ ดังนี้

เหล่าดาวทาวแห่งฮ้อ	แข่งกัน
ชินแข่งเส็กสันสาว	ศาสตร์คว้าง
ทวนหลังอัสควัน	เพลงว่อง
ชีบชีออกโออ้าง	อวดแหง
หาญฉวนเคลาคล่องไม้	หิวเคียว
คาบเซลดกลางแปลง	ปลาบเปลือง
เงี้ยววาวกระกราวเกรียว	โหมศาสนาตร์
จงรักภักดีเบื่อง	บาททวาย
.....	
แขกเทศมามอบเกล้า	ถวายมือ
กระบี่เสนาสัน	เสียวไล่
ละเพลงละเพลงภา	เสิชยั้ง
ยกย้างสามชุมไชว	ไชวพัน
หาญเจ็กปะกิงแกลว	กลางรณ
กุมโลหเกาหิมทอลัน	เลนง้าว
หลวงลวงมจัญ	โจมฟาค
หมวดมนทางหนูนาว	เควียงชวาน (พระยาครัง 2512: 35-37)

เมื่อขอพร สิ่งทีเคารพนับถือหรือเทพเจ้า ผู้แต่งจัดระเบียบดังนี้

ขอพรพระพุทธรูป
 จงแผ่พระเดชพระ
 ทรายเสด็จโพธิญาณตรู
 กัดเค็ดคัมภีร์ชินชเชา
 ขอพรสธรรมเจ้าช่วย
 แปกหมื่นสี่ธรรมชินช
 พระไตรปิฎกพลัน
 ไทพระปัญญา
 ขอพรพุทธชินทร
 แลือที่สุทธานิทร
 ไทพระบริบาลคง
 ไทหลังโลกแหลลวัน

สัพพัญญู
 ปินเกล้า
 ทรูโลก
 สุธองนถพาน
 มชมธรรม
 ของชู
 สิงสุ พระนา
 ทรูสรูถองถวิล
 พุทธพงศ
 ถองถวน
 ทรูนิศ ยินนา
 สุธินิจกาล

(นายสวน 2469: 19)

ขอพรพิษเนศสรอย
 ครงเครื่องอาภรณ์ชู
 ขอจงจรโรลงอุค
 แคลวคลาศกัยพินด้า
 ขอพรไฟโรจนเร้า
 แสงส่องเรื่องชรนิ
 ขอจงแผนภูมิ
 เรื่องรุ่งพระยศหล้า
 ขอพรคาเรกลอม
 รวยเรอยราชชัชวาลย์
 ขอจงจุฑาธาร
 เสวยภิรมย์รักแกลัง

ศิวบุตร
 เจิงองง้า
 คมโลก
 เลิศควยเสวยรมย์
 รังสี
 หัวหนา
 ศวรราช
 ชานสินสาถล
 บริพาร
 แจมแจง
 ทรูนิศ
 โลกให้พุลเกษม

(พระศรีมโหสถ 2524: 69)

กรุงเกรียงไกรลาศเจ้า
 ชานีโคทวาร
 ขอเชิญช่วยบันดาล
 ประสิทธิ์พระพรให้
 เทเวนท์वासเทพทาว
 ธรอาสน์อุรัคคินท์

จอมบรม
 แทนไท
 ศิวเวท
 เสื่อมสิ้นศักร
 มชมสิ้นสุ
 ค้าแก้ว

ทรงสังข์จักราจิณ	เงินทลั อยู่แห	
หลับอย่าลิมสะเจ้า	บันไทไผ่สยาม	
พระโคของหาอิม	เอมภูษา นิจนา	
นน ฐ ย่อมช้ขุน	ทานฉาย	
ขอเชิญสุร เซรุสุน	ทรภาพ	
มาอยู่บริวารกลาย	อยู่เกล้าอย่าไกล	(พระชานโวหาร 2470: 32)

ขอพระเจ้าจอมไกรลาส ให้พระบาทราชบพิตร ปกาสิตสาปสรรพสัตว์ จง
 ข้างค้อยารุ้มลาย ขอพระนารายณ์สินธุอาศน์ ไทฤทธิราชเทียมเรือ เลอ
 ล้ากระษัตริย์ทัตประนม ขอพรกมลเสศให้อยู่หัว มิวในธรรมอันเป็นประโยชน์
 บำบัดโทษราชภูฏ ขอพรจอมเมรุบรรพต ให้โคเคะเมือกเพิ่ม เต็มทุกไทย
 ในสมบัติ ขอพระวิฆวสาหก ให้วรุณตกของระคูกาล ธิชชาหารจมองมูล
 บริบูรณทุกหมู่ไม ขอพรให้มารุคทาน ให่ผานพิศโยเพศรา แดงไปมา
 สควกคี่ (พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า ฯ 2511: 51)

ปฐมขงจุงคุณไทรรัตน อันโปรดสัตว์สากล กับทั้งผลพระกรุณา พระ
 เมตตาปลัดโทษ โปรดผู้ล่วงราชทัณฑ์ อันจักต้องถึงตาย แลหลากหลาย
 ชีพิศ อันจักปลัดจำมวย ใครอดควยพระบารมี ทานปรานีปล่อยช่วย
 หายเจ็บป่วยคงชีวาตม์ แลความบารณาผล สัตว์สิ้นคนทั้งหลาย หมาย
 มากพระศุภผล เพื่อพระชนม์ยืนนาน อยู่ยาวกาลอยู่เกล้า เอกอิศรเจ้า
 ณ ไทสยาม ยิ่งควยความสุขสวัสดิ์ มากพรพิพัฒน์มงคล พระชนมสุขทุกประการ
 ทศิยาธิษฐานผลบุญ พระคุณอันโปรดเกล้า ปวงสร้างเสราเสพสุข
 คราวมีทุกขเจ็บไข้ โคพ่านักเรือนพยาบาล แพทย์เอาการไหยา แก้วรักษา
 สรรพโรค ไพบริโลกโภชนาหาร . . . ขอพระเจ้าจงสำราญ นิรมิตพาล
 โรคพาธา นิโรพยพาธิ์อ้ายายี สรรพทุกขพิบัติขจัดหนีอย่า เกสกราย
 สรรพรมณยานิตรายนิราสไกล สุขพระวรกายสบายพระพลภัยหัวกาล

ศติยาธิษฐานถึงบุญ พระคุณพระมหากรุณา แลเมตตาพรหมวิหาร โดย
 นิจกาลท่านเอื้อ เกอกุลพงศมองพร้อม ออมโอบเอื้ออารี มีพระราชพลภัย
 เทียงทัศน์ ยุติกรรมสังจุจวิต ชอบพิตรจงสุขเกษม เปรมปกติพิศพระวรพง
 ศาnungศทรงลวามิภักดี บริวารบริบรมาท เสมอชีวาตม์บาทนริจว ธิกรนา
 ราชบริพาร (กรมหลวงพิชิตปรีชากร 2516: 244-10)

เมื่อพรรณนาธรรมชาติ ผู้แต่งจะนำธรรมชาติประเภทเดียวกันมาไว้ด้วยกัน เช่น ชมพู่ ไม้คอก ไม้ยืนต้น สัตว์บก สัตว์ปีก สัตว์น้ำ ฯลฯ แต่ละประเภทไม่ปนกัน ตัวอย่างเช่น

พระเหลียวแลไม้คอก ออกชื่อแชมแนมผล ไซสุคนธ์เสาวรภัย เลว
 ทรลบทแห่งพนัส วายุพานพิภร่าเพย ระเหยหอมพุงเฟือง เปลืองหญ่หัย
 ราชวน เหลลาคำควนคางคก แกวกาหลงชงโค ยี่สุนยี่ไถโยทะกา
 พุคจีบดาลานเนตร เกดพิกุลแบ่งกลีบ บิบจาปาจาปี มะลูลีประคอง
 ปรุประยงคยอมโคย (กรมพระปรมาภิไธยวชิราวุธ 2503: 31)

นางแย้มประยงค์โย	ทะกาแก้วพิณการ
เกษกรรณิกามาลัย	มะลูลีละเวงคนธ
พุดตานกระดังงา	มลิลาสดิบปน
ศรีนระรวยหน	พุทธรักษาโอชา
ชงโคยี่เซ่งเซิม	มลิซอนและพุกลา
ยี่สุนกุหลาบรา	ตรียเรณุก่าจร (หลวงธรรมมาภิรมย์ สมุคฝรั่ง: 3:32)

ท่าหงส์ล่องห้อง	ธารลินธุ์
เงือกงิ้วบัวโบยบิน	รอนรอง
คัมแคคทาดวล	หาเพื่อน
โกญจุมยุร ร่องกอง	แซวกคอนหอยโยย
กางเขนเซาซุ่มซาบ	นางนวล
ภูรโคกกันโหยหวน	คู่เคย
กระสากระสันตสรวล	เวียงร่อ
เอียงแอนลมกลมเกลียว	มายคลั่งโคลงคลั่ง (พระศรีมหาโพธิ์ 2524: 61)

บางครั้งผู้แต่งนำคำที่มีเสียงอักษรเหมือนกันมาไว้ด้วยกัน เป็นการเล่นคำ ตัวอย่างเช่น

หลายเหล่าพรณพฤษา มีนานาไม้แมก หมู่กระแบกกระซาก มากกระเบา
 กระเปียน ทะซบตะเคียนคูนแค สมอสมมีแสงม่วงโมก ซากซีกโกลสนลัด

รวกโรกรักวังรง ปริกปริงปรงปรางปรู ง่าแพนล่าพูล่าพัน จิกแจงจันหน
พันจำ เถกระถ่ากอกุม (กรมพระปรมาธิบดีชินโรส 2503: 30)

บางครั้งผู้แต่งนำธรรมชาติมากล่าวควบคู่กับอารมณ์ของตัวละครในเรื่อง เป็น
การเล่นเสียงของคำและเล่นความหมายด้วย เช่น

เขอปรางเปรียนาฏนอง	นวลปราง	
รักคังรักนุชพวง	พมววย	
ซอองนางเอกซอองนาง	คล้ายคลี่ งงา	
โศกพิโศกสมควย	ตั้งไม้นามมี	(กรมพระปรมาธิบดีชินโรส 2503: 32)

3. การพรรณนาเกินจริง

การพรรณนาเกินจริง คือการกล่าวถึงสิ่งที่เกินกว่าความเป็นจริงตาม
ธรรมดาโลก โดยทั่วไปผู้อ่านผู้ฟังจะรู้ว่าขอบเขตของความจริงมีอยู่เท่าไร และรู้ว่าการ
พูดเกินจริงในลักษณะนี้ทำให้เกิดมโนภาพชัดเจนและเกิดอารมณ์สะเทือนใจยิ่งกว่าการ
กล่าวตรง ๆ ตัวอย่างการพรรณนาแบบนี้ได้แก่

◦ . สมภารปราบปลยกัลป ทุกทวีป
รอยพิภพเหลื่อมหล้า อยู่เย็น (ยวนพ่าย 2515: 75)

◦ ปราการแกมแก้วสุรกาญจน์ คือเทวนถมาน แลแมนมารังรจนา
◦ สูงสงทักเทอคพรหมา บังแสงสุริยา บอโชติพาราษคร
(พระมหาราชครู สมุคไทยคำ เส้นรงค์: ต้น)

หวังฟังพระยศกั้ง อยู่เท่ากัลป้า (พระศรีมโหสถ 2524: 54)

กรุงไกรใหญ่กว้างกว่า เวียงสวรรคค์ โลกเศย (พระชาณีโวหาร 2470: 3)

◦ . จักกล่าวพระยศปรา กฏโลกุญ์ ถึงแฮ
รอยปากพูดพันฉิ้น เล่าแล้วถาววย (พระยาไชยวิจิต 2515: 13)

เมรุมาศขนาดหอนาง	มามือ	
แสนสมุทร เขาขุน	ลมลม	
จักรวาลมากมาคือ	แสนโกฏี	
แสนโกฏีคุกหัวกัม	นอบเนียร	(พระยาตรัง 2512: 116)

เห็นมือไทยที่เกล้าๆ แฉกฟให้ เป็นเหมือน กลือนกฟให้ เป็นพง คง
แต่น้ำกับฟ้า คงแตกฉานกับดิน (กรมพระปรมาภิไธย 2503: 5)

ให้พระชนม์มายาวยืนอยู่หมื่นปี ให้เป็รื่องปริชาลทรมหิตธิญาณ (นายมี 2474: 39)

เพียงพลพิรมขนาดไท	สิงกร	
เจ็ดสิบเจ็ดสมุทรจร	กลั่นเกล้า	
อาจปลิศสุริยจันทร์	ทูลบาท พระนา	
สี่ทวีปภูหอนเกล้า	คลาสเบืองบหมาลัย	(ม.จ. สุวรรณ 2516: 19)

4. การเปรียบเทียบ

การเปรียบเทียบเป็นวิธีหนึ่งที่ทำให้เห็นภาพชัดเจน เป็นการย้ำความคิดให้หนักแน่น พิจารณาการเปรียบเทียบในวรรณกรรมของพระเกียรติได้ดังนี้

4.1 การเปรียบเทียบบุคคล จุดศูนย์กลางของวรรณกรรมของพระเกียรติอยู่ที่พระมหากษัตริย์ จึงมีการพรรณนาพระมหากษัตริย์อยู่เป็นอันมาก ในกระบวนการพรรณนามีความเปรียบถึงองค์พระมหากษัตริย์ต่าง ๆ กัน ล้วนแล้วแต่สนับสนุนความคิดว่าพระมหากษัตริย์ทรงมีฐานะสูงส่งและค้ำจาม บุคคลที่นำมาเปรียบกับพระมหากษัตริย์จึงเป็นบุคคลที่ควรแก่การเคารพนับถือ มีความเก่งกล้า มีคุณความดีประการต่าง ๆ

4.1.1 เปรียบพระมหากษัตริย์กับพระราม นอกจากจะเปรียบองค์พระมหากษัตริย์กับพระรามแล้วยังเรียกเมืองของพระมหากษัตริย์พระองค์นั้น ๆ ว่า เป็นเมืองของพระรามอีกด้วย ตัวอย่างการเปรียบเทียบพระมหากษัตริย์กับพระรามได้แก่

- พระฤทธิพิงพระราม รอนราพ ใสแธ (ยวนพ่าย 2515: 11)
- รามารักราชเรื่อง รณรงค์ เท้าโต
 มลางเหลาอสุรพงษ์ มอคมวย
 สมเค็จจิศวรมง ภูโลภย์ นัแธ
 ปราบอวินราบค้วย เคชล่าลาชแสยง (พระยาไชยวิชิต 2518: 11)
- พระเคชคังรามรา ขพเช่น เช็ญเศย (กรมพระปรมาภิไธยวิโรส 2503: 54)
- งามบุญคุณธรรม เรื่องก่อน (พระองค์เจ้าคัคฉางคยกุล 2516: 26)
- ..คังฤทธิรามรอนยุทธ ราพนัร่าย
 ยามยุกพฤษามสมุทร แจกคัง นฤ
 เส็กสูลงกาฝ่าย แยกพันพันนี้ (พระยามหาอำมาตย์ 2516: 73)
- พระมหาธีรราชเจ้า สมเค็จพระมงกุฎเกล้า
 ทานแมนรามา วคารแล (วิธินว ศรีเมือง 2524: 4)
- ธีรราชเจ้าจอมไผท ไวกุณฐ์รามาวคาร (พะเยาว์ ศรีหงส์ 2524: 32)
- พระเอยพระผู้สูสยาม เพียงรามหนึ่งภาคจากสวรรค (สิวกานท์ ปทุมสูติ 2524: 56)
- นานาพมิชะค้ำเจริณุมิตร ประเทศ
 เกียรติปานพระราเมศ ชจร (ชุกติมา อินทพงศ์ 2524: 52)

4.1.2 เปรียบพระมหากษัตริย์กับตัวละคร ในมหากาพย์ บุคคลเหล่านี้เป็นบุคคลที่มีคุณสมบัติพิเศษเป็นที่ยกย่อง มีความเปรียบเชื่อนี้มากในเรื่องยวนพ่าย เปรียบสมเค็จพระบรมไตรโลกนาถกับบุคคลหลายคนในมหากาพย์ดังนี้

เปรียบว่าทรงเสียดสละเหมือนพระกรรณ

พระทรงปรทยากพยง พระกรรณ (ยวนพ่าย 2515: 10)

เปรียบเทียบทรงอาวุธคือคทาเหมือนพระกนิษะ

ทรงคทาทยมกนิษ เลอศลิน (ยวนพ่าย 2515: 11)

เปรียบเทียบทรงแก้วคล้ายยิ่งกว่าพระอรุณ

ไกรกว่าอรุณแก้ว ก่อนบรรพ (ยวนพ่าย 2515: 11)

เปรียบเทียบทรงชานาฏในการศึกเหมือนพระกฤษณะ

กลวิริมแน่นพียง พระกฤษณะ (ยวนพ่าย 2515: 12)

เปรียบเทียบทรงมีอำนาจเหมือนพวกปลาพทที่เหล่าเงารพเกรงกลัว

...พียงปานทพาทิก ทรงเคช
ทคนเคารพไซ้ ชาวชยรร (ยวนพ่าย 2515: 24)

4.1.3 เปรียบพระมหากษัตริย์กับบุคคลที่ควรเคารพในพุทธศาสนา
เช่นเปรียบกับพระพุทธรูปเจ้าว่า

แจกพระสรรรเพชฌัญญู	ชรรมิศร	
ถลิ่งอาสนออปราชิต	ภาคไต	
วรพฤกษโพธิโมลิส	เจดิมโลก แลเฮย	
เสวยวิมุกตคิลาภไต	เบคัจเสี้ยนเสิกสมร	(กรมพระปรมาภิไธยในร ส 2503: 132)

เปรียบกับพระศรีอารยเมตไตรย์ว่า

หมายมุ่งอมิตโมกษรั	นฤพาน	
พนจากจตุรเมียนนร	บาปลาง	
พางพระเมตไตรยญาณ	มาเมื่อ หนานา	
บริสุทธิศาสนอา	อิกองค์	(พระยาทรง 2512: 78)

เปรียบกับพระโพธิสัตว์ว่า

เนื้อหน่อพุทธพงศ์กล้า ก่อสร้างโพธิญาณ (นายสวน 2469: 2)

อาจล่วงข้ามเขตแคว้น	นครรัตน	
โดยเสด็จคำเนียรอย	เรื่องโพธิ	
ปางพระเสด็จตรัส	ตามอย่าง	พุทธพ
ในอนาคคโนน	แนหมาย	(พระยาตริง 2512: 74)

...หวังเสร็จแก่ปรมา สมโพธิ
เป็นพระสรรเพชญ์แผ้ว โลกย์ให้เห็นผล (พระยาไชยวิชิต 2518: 3)

4.1.4 เปรียบพระมหากษัตริย์กับเทพเจ้าของพราหมณ์ เทพเจ้าที่นำมาอ้างมากที่สุดคือเทพเจ้าผู้ยิ่งใหญ่สามพระองค์ได้แก่ พระศิวะ พระวิษณุ และพระพรหม นอกนั้นมีเทพอื่น ๆ อีกบ้างได้แก่พระอินทร์ พระอาทิตย์ พระจันทร์ พระอัศวิน พระพิฆเนศ เป็นต้น

เปรียบกับพระศิวะเช่น

ไกรคังไกรลาศเจ้า จมฟ้ากินขาม (พระธานีโวหาร 2470: 3)

เปรียบกับพระวิษณุหรือพระนารายณ์เช่น

เล่มองค์นริวัณเธร	รงค์ฤทธิ์	
ลลวงพานะครุฑ	สุทลา	
ลาจรจากเกษียรสมุทร	มาทวิป	นี้แล. . . (นายสวน 2469: 2)

เปรียบกับพระพรหมเช่น

ปางองค์มหิศรราชไท	ธาคา	
เสวยสุขภิรมย์มาน	เขี้ยวแท	
พระเจริฐพระเมตศา	เมืองนิจ	
ทรงพระการุญแล	เส็ดหลาย	(พระยาตริง 2512: 72)

เปรียบกับพระอินทร์ เช่น

สองไทธรรราชชั้น ทรงสาร ศัก เรย
 คุ้งองค์มีพยาน ผ่านฟ้า (กรมพระปรมาภิไธย 2503: 74)

เปรียบกับพระกามเทพ เช่น

พระโสมแจศรีสมร ภิมภาคย ไล่แธ (ยวนพ่าย 2515: 10)

เปรียบกับพระพิฆเนศ เช่น

การช่างพิฆเนศร่น้าว ปูนปาน ทานนา (ยวนพ่าย 2515: 11)

เปรียบกับพระอัศวิน เช่น

โทให้เคยคู่ช่าง เคียงกัน
 เทียมเทพอัศวินวรรพ- คติเว้า (สุภร ผลชีวิต 2528: 7)

4.1.5 เปรียบบุคคลกับวัตถุ สิ่งที่น่ามาเปรียบเป็นสิ่งที่มีค่าหรือ
 สิ่งที่ดีงาม พิจารณาได้ดังนี้

เปรียบพระมหากษัตริย์กับแก้ว เช่น

เปรียบพระคังควงแก้ว ส่องพันพิภพไทย (จิรภา อ่อนเรือง 2514: 6)

เปรียบพระมหากษัตริย์กับดวงอาทิตย์ เช่น

พระเทียมประทีปแท้ หินกร
 ส่องทั่วทิศร องคอง คุฟ้า (พระยาทรง 2512: 62)

เปรียบพระราชาธิคากับแก้ว เช่น

... ประสูติราชาธิคาเพรา พักครื่อง เพ็ญแม่
 เพียงเพรรัตนร่งฟ้า เทพเอออวยสยาม (สมโรจน์ สวัสดิกุล ๓ 2524: ๒๖)

เปรียบพระสนมกับรูปหล่อจากสวรรค์เช่น

แต่ละองค์ทรงภาคยเพียง พิมส์สวรรค์ แลฤา (นายสวน 2469: 6)

4.2 การเปรียบเทียบสถานที่ สถานที่ที่พรรณานี้ในวรรณกรรมของพระ
เกียรติได้แก่ เมือง พระราชวัง ปราสาทราชมนเทียร อาคารสิ่งก่อสร้าง อุทยาน
สถานที่เหล่านี้มักเปรียบกับสวรรค์ หรือพรรณาคความงามว่าราวกับเนรมิต

ปราสาท แกมแก้วสูง กาดัน คือเขวนฤมาน แลแบนมารังรจนา
(พระมหाराชครู สมุคไทยคำ เส้นรงค์: ต้น)

โรงธาร กำนัลถววย อภิวาท
งามเงื่อนนฤมิตเยา ยิวฟ้ามาคิน (พระศรีมโหสถ 2524: 56)

ภูมิสถานที่สถิตไท้ ไชยสถาน
พางพิเชษฐกรมชานาญ เชกสร้าง (นายสวน 2469: 4)

ซุ่มทวาร เวียงไซ้ แฉกซุ่มเมืองสรวง (พระขำนิโวหาร 2470: 18)

อุทยานเยียวฟ่องฟ้า มาคิน แลฤา
ฤทธิพิยอุทยานเปน เปรียบอาง (พระยาตรัง 2512: 5)

เฉลิมจักรพรรดิพิมาน ปานสุรเทพมาแต่ง แข่งพิยกามา
(พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า ฯ 2511: 2)

อุทรยาพิภกกว้าง กรวมสมุท
เพียงภพเมืองพรหมสุทร สูหลาง (พระยาไชยวิชิต 2518: 5)

ยิ่งแลยิ่งละลานสำราญเรือง คั้งหนึ่งเมืองอินทราธานีมิตร (นายมี 2474: 9)

พระสถูปภินคเรศล้ำ เลอสุวรรณค์
 ปานพระวิษณุกรรมสรรค์ เชกคาว (พระยามหาอำมาตย์ 2516: 66)

อิกราชอุยยาน ก็ตระการอะเนกา
 สรรเสริมสฤษคิสา ทรหากจะรำพัน
 เป็นอาทิจือสวน กุสิทราชวังสรร
 แม่มณอมรอัน จะสฤษคิกากล (หลวงธรรมมาภิรมย์ สมุคตรัง: 3: 29)

นัคระรินทร์กรุงเทพแมน นิรมาน (กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ 2472: 5)

กรุงเทพยามนี้แมน พิมาน (จิราภา อ่อนเรือง 2514: 2)

4.3 การเปรียบเทียบนามธรรม นามธรรมในที่นี้ได้แก่อารมณ์และ
 คุณสมบัติต่าง ๆ สิ่งที่น่ามาเปรียบด้วยมักเป็นรูปธรรมที่สอดคล้องกับนามธรรมนั้น ๆ

เปรียบเทียบความอดทนกับแผ่นดินเช่น

พระกษมาเสมอหล้า สีแคน (ยวนพ่าย 2515: 10)

เปรียบเทียบความบริสุทธิ์กับทองเนื้อเก้าเช่น

พงศชาติใครอาจค้ำ คำค่า หนีฉา
 นองพิมลคือค่า ที่เก้า (พระยาศรีสุนทรโวหาร 2472: 7)

เปรียบเทียบความร้อนใจกับไฟเช่น

อุณหอกกราชฉรรวาวอุษต์ บังเกิด (พระธานีโวหาร 2470: 5)

เปรียบเทียบน้ำใจคงความกับทองคำเช่น

พระหลทัยยิ่งทอง แห่งแท้ (สมโรจน์ สวัสดิกุล ฯ 2521: 43)

เปรียบเทียบไฟเราะของเสียงกับน้ำผึ้ง เช่น

สิ้นยงสิ้นวคแมน มฤตฺรา เรื่อยแสร (ยวนพ่าย 2515: 13)

เปรียบเทียบความรู้ที่ให้แก่โลกกับแสงอาทิตย์ เช่น

พระญาณส่องโลกย์เพียง พันแสง ส่องแสร (พระยาไชยวิชิต 2518: 3)

เปรียบเทียบรูกว้างขวางกับห้วงน้ำ เช่น

พระญาณใหญ่กว้าง เช่น สาคร (กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ 2516: 106)

เปรียบเทียบเกียรติแพร่ไปกับแสงสว่าง เช่น

พระเกียรติกองทัพฟ้าทุกหล้าทวีป คุจประทับแสงทองส่องเวหา
(เกอ นคร 2517: 2)

เปรียบเทียบความสำเร็จสมบูรณ์กับพระจันทร์วันเพ็ญ เช่น

เสื่อป่าสัมฤทธิ์เพียง เพ็ญจันทร์ (วิธินว ศรีเมือง 2524: 8)

เปรียบเทียบความกรรณาภิรมย์กับฝน เช่น

กรรณาภิรมย์เปรียบได้ คั่งฝน (สุภร นลชีวิน 2528: 80)

โวหาร เปรียบเทียบในวรรณกรรมยกพระเกียรติจัดประเภทได้ดังนี้

1. การเปรียบเทียบตรง ๆ ถึงความเหมือนกันของสองอย่าง เรียกวิธีนี้ว่า อุปมา สิ่งที่ต้องการเปรียบกับสิ่งทีนำมาเปรียบคืออุปไมยกับอุปมานั้นมีลักษณะคล้ายคลึงกัน ในข้อความมีคำว่า เหมือน คุจ เพียง คั่ง ราว ปาน เช่น แฉก ฯลฯ อยู่ด้วย ยกตัวอย่างจากวรรณกรรมยกพระเกียรติได้ดังนี้

พระเบญจโกฏภาคพียง   ทินกร
 พระสิ้นยงปานสวร   สี่หน้า
 พระโถมแจกศรีสมร   ภิมภาคย   ไล่แส   (ยวนพ่าย 2515: 10)

ทรงวิไชยข้างต้น   เช่นข้างอมรินทร์   (พระศรีมหาสมุทร 2524: 65)

แต่ละองค์ทรงภาคยเพียง   พิมพ์สวรรค   แลฤา   (นายสวน 2469: 6)

พระแทนทิพย์เทียบทอง   ชาร ไหล
 คุจแทนกัมพลอินทร   อาสน์แก้ว   (พระยาทรง 2512: 6)

พระเคชคุจรมฟ้า   เย็นคิน   (พระยาไชยวิชิต 2518: 2)

ถวัลยราชราชย์ในนคร   ดั่งทินกรแจ่มฟ้าทิวชาตรี   (นายมี 2474: 4)

คูสองเจ้าจอมสยาม   แจกลักษณะรามรอนราพน   (กรมพระปรมาธิบดีชินโรส 2503: 65)

เพิ่มภิญโญยศิเรก   แจกศาล้อมนิสากร   (เจ้าพระยาภาสกรวงศ์ 2514 : 11)

ประมุขมะมณเทียรธิราชเจ้า   จักรี   ประคินธุ์เอย
 พางพิมานอะมะระสุลี   หลีกฟ้า   (กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ 2472: 129)

บุรีรัตนโกสินทร์   คั่งเมืองอินทรغامสง่า   (สมโรจน์ สวัสดิกุล ฯ 2524: 11)

อันสยามเป็นบ้านเกิด   เมืองนอน
 คุจบิคามารคร   เปรียบได้   (สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา 2520: ๙)

บทละครทั้งหมดและบทกวี   กลมนิประดับดาวให้พราวพราย   (ประถมาภรณ์ เมนะสุต
 2524: 104)

นฤบาลปานเปรียบควย   สุริยา-   ทิพย์เอย   (สุภร พลสีวิน 2523: 57)

2. การเปรียบเทียบของสองสิ่งว่าเป็นสิ่งเดียวกัน วิธีนี้เรียกว่าอุปลักษณ์
ในข้อความมีคำว่า เป็น คือ เท่า ฯลฯ อยู่ด้วย ยกตัวอย่างจากวรรณกรรมของพระ
เกียรติกโด้ดังนี้

สุารสยามภาคพร้อม	กุดกานท	นี้ฉา
คือคูมาลาสวรรค์	ชอชอย	
เบญญาพิศาลแสง	เคอมกรยติ	พระฉา
คือคูใหม่แสงร้อย	กึ่งกลาง	
เป็นสร้อยโสภิศพน	อุปรมา	
โลรมสรวงศิริราวงค	เวียไว้	(ยวนพ่าย 2515: 16)

ถึงขุนเขาหลวงหวาคไหว อ่อนโอนคือไฟ มาล่าวมาลนสำหวาย
(พระมหาราชครู สมุคไทยคำ เส้นรงค์: ปลาย)

เอาพระเคชภูวไนย	ยุกนาถ	
ไปปกเป็นฉัตรกัน	ก้อให้คงตรง	(พระศรีมโหสถ 2524: 54)

พระคุมอเนกเถ้า	สยมภู	
ยกหมุนรชนฐู	ชันไว้	(นายสวน 2469: 3)

พระลานเลื่อนแลคือ	หน้า	กลองนา	(พระชำนาญโวหาร 2470: 14)
-------------------	------	--------	--------------------------

เรื่องรุ่งสาสนคือโคม	คูฟ้า	(พระยาทรง 2512: 17)
----------------------	-------	---------------------

หัวหล้าสากลเขตรไซ	ปราบพันแผ่นดิน	
คือทิพยหน้าเภา		(หลวงธรรมภิกขมัท สมุคแรง: 1: 14)

อาจโอ้พระองค์คือ	องค์พระอะ	วะตารดา	(กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ 2472: 124)
------------------	-----------	---------	---

ขอกล่าวคำทำกสอนวอนประกาศ	ฉลองบาทมหิศรบรรดิษฐาน	
เป็นฉัตรทองบ้องปักทั่วจักรวาล	จงจารลารเสริมเนลิ้มพระองค์	
		(เศอ นคร 2517: 2)

3. การเปรียบเทียบโดยโยงความคิดหนึ่งไปสู่อีกความคิดหนึ่ง มีความหมาย
เป็นนัย วิธีนี้เรียกว่านามนัย ตัวอย่างจากวรรณกรรมของพระเกียรติเช่น

พระมายศยิงฟ้า คินชม ชื่นแฮ
มาแดงไครรัตนเรือง รอบหลา (ยวนพ่าย 2515: 3)

อัศจรรยจอมโลกเกล้า ชมิรสุทธ
องคบรมพิชญญช สี่แท
เสด็จราวคานคาวอुक บิติราช
พระเกียรติพระยศแล หลากล้ำโบราณ (พระศรีมหาสมุทร 2524: 57)

พระมามอบชีพช้อน ชีพิศ (นายสวน 2469: 3)

พระลานกาลเคือกฟุ้ง ไฟเชิญ (พระธานีโวหาร 2470: 5)

อธยาเยียวหยอนอ้อม โอบคิน
โอบหัวเตียงเบองบน เบองแกลร์ (พระยาทรง 2512: 120)

กระหม่อมขอยขอพระเกษมเศร สมเด็จพระจอมโมเสศเกษนิกร ละนศร
คินสถิตยคูลิศา พฤษศคิมฉิมสีที่เสด็จ เดือนสิบเบ็คอุโบสถหมควษา ยาม
หนึ่งยกหมกมิตควงลิศา ยังคาราพฤษศคิมฉิมสี (คุณพุ่ม 2464: 14)

การสัญญาหยิ่งได้ ไครกึ่ง ซาธา
ไซปักหลักเพชรฝัง แน่นแน่น (กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ 2470: 123)

แมนรามจันทร์จากคล้อย คระไลสวรค์ ฉะนั้นนอ
มองราชฎรพราร่าพัน พิลาปราว
บัตพระลักษมีพุลัน เติจคืบ ทุกชัว
เกลิงแผนไคท้าว กอบกฐุสยาม (สมโรจน์ สวัสดิกุล 2524: 5)

หลายชาติพลอยคิดเคา สงคราม
ไพนรกเรียงสาม ลูกใหม่ (วิจิตร ศรีเมือง 2511: 11)

เสียแขนเพราะปกป้อง ศัตรู
 สยามไม่อาจปะทะ ทยสู
 เดินหมากถูกจิ้งหะ ชาตรีออก มานา (พะเยาว์ ศรีหงส์ 2524: 36)

4. การเปรียบเทียบเรื่องราว เหตุการณ์หรือความคิดโดยการยกข้อความที่เป็น
 ตัวอย่าง วิธินี้เรียกว่าอุปมาหรืออุปไมย ตัวอย่างจากวรรณกรรมของพระเกียรติเช่น

เงินขามป้อมคั่งกึ่ง กลางกร ไล่แฮ
 อยู่ข้างพิศพชร เหน่ ลงดวน
 ใคร เกจกยจงอนง่า สารสื่อ
 ใคร ชอบผัดเหน่ดวน ถองกล (ยวนพ่าย 2515: 14)

รามาศรีราชเรื่อง รณรงค์ เทาโค
 มกลางเหลาอสุรพงษ์ มอกมวญ
 สมเด็จพระจอมเกล้า ฎฎโลกย์ น้แซ
 ปราบอริราชคฤหาญ เคชลาลาญแลยง (พระยาไชยวิชิต 2518: 11)

ปางอมรมัวหม่นถวน จักรพาล
 สถิตที่หม่นทลสถาน แทนหญ้า
 สายัณห์ห่มหม่นแมนมาร มาแวก วงแห
 หวังประยุทธโรมรา รวคร้อบลิสังก
 นีวทั้งทวยเทพของ สบสวรรค์
 ชนะแต่บาบพรรค พรังพร้อม
 ไปเป็นมหัสจรรย์ เจริญเกียรติ พระนา
 เพราะอมรหากหอม หากให้ชัยเฉลิม
 คาลเพิ่มคุณยศไท ชุรรมรา ชาแธ
 เขื่อนมรุกณะ รากา พายผาย
 เสด็จเห็นอรุณคณพุทธา อาสน์เอก องค์เอย
 ชจค้อมิตรหมุราย เรงคอบตนหนี

.....

พระตรีโลกนาถแผ้ว	แปดัจฉมาร
แดงพระราชาสมภาร	พี่น้อง
เสด็จไรพิริยราญ	อรินาศ สงนา
เสนอพระยศยีนกอง	เกียรติท้าวทุกพาย (กรมพระปรมาธิบดีชินโรส 2503: 132-34)

...จนแล้วมีดีแล้วชั่วทั่วกันไป แค้นน้ำไหลเต็มฝั่งแล้วยังลค สุริยันต์จันทรา
 คารากาศ ก็ลีลาศคล้อยเคลื่อนเอยอ่อนชยค ลิบพระเมรุเวรุวรรณบรรพค
 อยุบนรตทองเทียวหลีกเลียวลัด ย่อมผัดผันหันเหียนวนเวียนวน บุญขอ
 บุญผลัดใบเหมือนไม้คัด คุณก็มีปัญญาสารพัด ออย่าโหมนศหนักนักจงหักราน
 อันพระจอมฉัตรไชยเจ้าไทรภพ คิลกลับลำหล้าสุธาสุธาน เมื่อถึงทีแล้วก็
 ทองหน้าราชการ ไปวิมานเมืองฟ้าสุราไลย (คุณพุ่ม 2464: 27-28)

พระชนมชีพดับดับดับแล้ว กลดวงแก้วกระเด็นแตกเหล็กสลาย
 แลวมีไหนจะสองกองประกาย ไคเคียงคล้ายพระองค์วงศ์เทวี
 (ประถมาภรณ์ เมนะสุต 2524: 105)

ไอ้สายสุริเยศเยื้อง	ยังสถาน ไคฤา
แสงยอมบังเกิดสาน-	คิสุขเกอ
บุญพระเบิกบริบาล	ละอองบาท พระเอย
เกษมสุขทุกชาติเชื่อ	ชั้นคล้ายสายสุริย (สุภร ผลชีวิน 2528: 35)

4. การเปรียบเทียบโดยความขัดแย้ง คือนำสิ่งที่ตรงข้ามมากล่าวเทียบกัน
 วิธีนี้เรียกว่า วิโรธ ตัวอย่างในวรรณกรรมของพระเกียรติเช่น

คือคชกลับกลองจ้ง	จนสีห
คือนาคจตุครุทศสรอง	วังเวน
คือไวบจิตตี	สุรราช
หนีสุราธิปเรน	รวจหลงง (ยวนพาย 2515:23)

ศรรามฤทธิชัยยังแผ่ลง บุญพระหากหาภัยควย	ผลาญจึง วายนา เคชเอง (พระยาทรง 2512: 60)
หัสตินปิ่นชเรศไท้ คือสมิทิมาทงค์ หนึ่งคือศิริเมษดมง เศียรสายหงายงาควาง	โททรง หนึ่งอ้าง คลออาสน์ มาร เษย ไขวแควงแหงโถม (กรมพระปรมาภิไธยในรศ 2503:120)
ชานีมีมากพัน ฤาไปปานอุทขยา สักรัตนอเนกา เลหประคจหิงหอย	คณนา กิงกอย มุดคัง ชูแศ สองสูแสงจันทร์ (ม.จ. สุวรรณ 2516: 11)
ขนสั้นเหยียดหัดคักคว่า แพเล็กมุขามสมุทร พระยศราชโคกจ กว้างกวากว่างลึกถัน	บลสุก มือฮือ ฟากพน ภูมิราช เราเอย สุกลั่นกวีถวาย (วงศ์ เขาวนระกวี 2514: 36)
พระมงกุฎเกล้าเจ้าหล้า หนึ่งกระแสดพิพยวรุณ	จากฟ้ามากพอบลัน คืบฝุ่นไฟรอนผอนเพลลา (ศิวกานท์ ปทุมสูติ 2516: 62)

ภาษาในวรรณกรรมของพระเกียรตินี้มีความงดงามเช่นภาษาในวรรณคดีไทยทั่วไป มีการใช้คำศัพท์สำหรับพระมหากษัตริย์เช่นเดียวกับความเรียงแต่ร้อยกรองนั้นได้รับการยกเว้นให้ใช้ถ้อยคำพิเศษเพื่อประโยชน์ในเชิงประพันธ์ได้ คำราชาศัพท์จึงมีทั้งตรงตามระเบียบแบบแผนและไม่ตรงตามระเบียบแบบแผน อย่างไรก็ตามเห็นได้ชัดว่าผู้แต่งใช้คำที่แสดงความสูงส่งเมื่อกล่าวถึงพระมหากษัตริย์ซึ่งก่อให้เกิดความรู้สึกเคารพยกย่อง นอกจากนี้ภาษาในวรรณกรรมของพระเกียรตินี้ยังมีลักษณะเป็นภาษาประดิษฐ์ (artificial language) มีการใช้ภาษาโบราณในเรื่องที่แต่งสมัยปัจจุบัน มีการเปลี่ยนแปลงรูปคำ ใช้สำนวนโวหารลักษณะต่าง ๆ ได้ ภาษาในวรรณกรรมของพระเกียรตินี้มีความไพเราะและมีลักษณะจูงใจผู้อ่านผู้ฟังให้เกิดความประทับใจองค์พระมหากษัตริย์สมดังจุดประสงค์ของการแต่งวรรณกรรมของพระเกียรตินี้